AURELIA IORDACHE

CECILIA CONDEI

Pregătire curentă
Olimpiade şcolare
Examene de capacitate
Examene de admitere

OPERE LITERARE

pentru clasele V–VIII

• întrebări
•• răspunsuri
••• exerciţii
•••• interpretare

cu AVIZUL MINISTERULUI ÎNVĂŢĂMÂNTULUI

EDITURA SARMIS

Scanned with OKEN Scanner

CARTEA SE ADRESEAZĂ
TUTUROR ELEVILOR DIN CLASELE V–VIII
pentru a-şi spori receptivitatea faţă de
TEXTUL LITERAR
pentru a-şi forma deprinderi şi capacităţi intelectuale prin metode ştiinţifice fiindcă opera literară este plurivocă, un sistem de semne cu tulburătoare semnificaţii gnoseologice, etice şi estetice.

Toate drepturile de tipărire, difuzare aparţin în exclusivitate Editurii Sarmis

EDITURA SARMIS - CRAIOVA, TEL. 051/143824 -
CONSILIER EDITORIAL: PROF. AURELIA IORDACHE

Scanned with OKEN Scanner

AURELIA IORDACHE CECILIA CONDEI

OPERE LITERARE

pentru clasele V-VIII

- *întrebări*
- *răspunsuri*
- *exerciţii*
- *interpretare*

EDITURA SARMIS
CRAIOVA

Scanned with OKEN Scanner

CARTEA se adresează

TUTUROR ELEVILOR DIN CLASELE V—VIII

pentru a-şi spori receptivitatea faţă de

TEXTUL LITERAR,

pentru a-şi forma **capacităţi intelectuale** şi **deprinderi** prin **metode ştiinţifice,** încât să realizeze **o radiografie a operei,** să sesizeze **subtilităţile artistice.**

EDITURA SARMIS — CRAIOVA. Telefon 051/143824

CONSILIER EDITORIAL : prof. **AURELIA IORDACHE**

Scanned with OKEN Scanner

ARGUMENT

I. Lucrarea pe care o prezentăm oferă un **INSTRUMENT UTIL ŞI EFICIENT de însuşire** a tematicii manualelor şi, totodată, de **autoverificare** a cunoştinţelor în vederea EXAMENULUI de ADMITERE.

Dorim să realizăm **un sprijin temeinic** şi **o orientare deosebit de valoroasă,** pentru cei ce studiază literatura română. **Pentru cititorul preadolescent, structura operei îşi dezvăluie semnificaţia artistică numai în procesul receptării,** în relaţie cu sensibilitatea, imaginaţia şi nivelul culturii estetice a subiectului receptor.

Prin **aderenţa noastră modernă şi ştiinţifică** la realitatea operelor (lirice, epice şi dramatice), am urmărit să dăm **judecăţi de valoare, consistenţă interpretărilor** prin prisma **conceptelor de teorie literară, critică literară, estetică, stilistică, istorie literară, psihologie, filosofie** etc.

Această atitudine ştiinţifică modernă este strict impusă de faptul că **opera literară este plurivocă,** iar **receptarea unei opere literare diferă de la receptor la receptor.**

Preadolescentul trebuie să stabilească relaţii afective cu eroii literari, cu vibraţia lirică poetică – prin intermediul textului. Elevul, numai prin text, **capătă o viziune adecvată asupra complexităţii vieţii** şi o **orientare etică şi estetică.**

II Am ţinut seama, în elaborarea cărţii, de marile concepţii **contemporane** în planul pedagogiei şi psihologiei :

1. MODELUL EXEMPLAR dăruit de

- profesorul de excepţie, cu experienţă foarte bogată ;
- adultul modelator, superior ;
- cartea şcolară (manuale) ;
- **cartea aceasta auxiliară cu :**
  - **îndrumări teoretice şi aplicative clare,**
  - **întrebări, răspunsuri, exerciţii, interpretare,** determină instruirea şi educarea PREADOLESCENTULUI. **„Creierul omului are o putere radiantă. Cu ajutorul mecanismelor lui structurale şi fiziologice ELEVUL :**

- **întregistrează, acumulează,**
- **sistematizează,**
- **generalizează,**
- **descoperă,**
- **combină în forme originale,**
- **creează valori noi prin colaborare cu ALTE CREIERE, ce IMPUN MODELUL"** – (Academician Arthur Kreindler).

2. Marele psiholog francez al secolului nostru, Jean Piaget, arată că „PREADOLESCENTUL trebuie să devină capabil SĂ COMBINE IDEI şi OBIECTE – printr-o METODĂ EXHAUSTIVĂ ŞI SISTEMATICĂ ; IDEI şi IPOTEZE sub formă de afirmaţii şi negaţii, **SĂ UTILIZEZE OPERAŢIUNILE GÂNDIRII ŞI MEMORIEI".**

III. OPERELE LITERARE sunt prezentate, în această carte, în ordinea ISTORICITĂŢII pentru a da o NOUĂ PERSPECTIVĂ elevului de clasa a VIII-a, ce se află în etapa recapitulării şi sistematizării materiei din clasele V–VIII.

Elevul, astfel, va avea o VIZIUNE CALITATIVĂ, AMPLIFICATĂ, INTEGRATOARE, când îşi va reactualiza cunoştinţele, priceperile şi deprinderile de muncă asupra TEXTULUI LITERAR – grupând operele : „Călin" (file din poveste) şi „Scrisoarea III", la capitolul M. Eminescu ; „Paşa Hassan" şi „Vara", la capitolul G. Coşbuc ; „Domnul Trandafir" şi „Neamul Şoimăreştilor", la capitolul M. Sadoveanu.

Cartea noastră face un DEMERS SPIRITUAL, ŞTIINŢIFIC ŞI METODIC — căci se deschide cu „Mioriţa" şi în final pune pecetea înnoirii lirismului contemporan prin poezia „Noi" (Nichita Stănescu), după ce A STRĂBĂTUT UN DRUM AL ISTORICITĂŢII CREAŢIEI LITERAR-ARTISTICE NAŢIONALE.

IV. Lucrarea aceasta este **un instrument eficace şi un ghid pentru elevii claselor V–VIII,** fiindcă abordează o tehnică didactică şi psihologică modernă : ÎNTREBĂRI şi RĂSPUNSURI — iluminând, astfel, calea interpretării axiologice a OPEREI LITERARE şi a locului pe care-l ocupă SCRIITORUL în planul VALORILOR NAŢIONALE şi UNIVERSALE.

Prof. Aurelia Iordache

Scanned with OKEN Scanner

FOLCLOR LITERAR

MIORIȚA

1. Menționați câteva „note definitorii" pentru noțiunea de teorie literară — „FOLCLORUL", (creația orală).

La definirea spiritualității poporului român contribuie plenar FOLCLORUL, fiind enciclopedia aratistică a vieții poporului, în care se exprimă concepția sa despre viață și despre moarte. „Datele lingvistice atestă existența unei creații orale încă din epoca formării poporului român" — (Ov. Densușianu).

2. Alcătuiți o schemă, pe caiet, pentru speciile genului liric și pentru speciile genului epic — capitolele studiate despre folclor în clasele V—VIII.

Folclorul este o creație artistică spontană, este un reflex artistic ce are la bază teme, mituri, motive strâns legate de universul obiectiv și subiectiv, de un fond de idei, de imagini și simboluri, de capacitatea de exprimare artistică despre muncă, iubire, creație, viață și moarte. Eminescu vedea în poezia populară „un izvor curat ca lamura și mai prețios ca aurul", „pururea reîntineritor" și nu concepea o mare literatură cultă fără a fi puternic ancorată cu rădăcinile în folclor. Ibrăileanu socotește pe creatorul anonim, poporul, „Geniu necuniscut", „Geniu uriaș".

Coordonată de seamă a literaturii noastre, folclorul românesc a cunoscut prețuitori de la cronicari, Varlaam și Dosoftei, de la mari scriitori, critici literari și oameni de vastă cultură. Lucian Blaga apreciază cu entuziasm „potențialul cultural al românilor", în lucrarea memorabilă „Spațiul mioritic" analizează o serie de vârfuri ale creației populare românești, subliniind orientarea spre pitoresc și măsură, înclinarea spre nuanță și varietate.

3. Rețineți în memoria voastră cele patru mituri fundamentale ale poporului nostru. Găsiți exemple în operele studiate — în clasa a VIII-a și în clasele anterioare.

G. Călinescu a inclus în monumentala „Istorie a literaturii române de la origini și până în prezent" (1941) un capitol despre miturile fundamentale ale poporului nostru, capabile să exprime și să explice originalitatea, etnicul și cadrul spiritual: „mitul „Traian și Dochia", simbolizând geneza poporului român; cadrul pastoral pentru mitul comuniunii om-natură în „Miorița", — balada fiind considerată momentul inițial al culturii noastre; mitul „Zburătorului", al entuziasmului juvenil și erotic; mitul estetic în „meșterul Manole", mitul jertfei adus zidirii (operei de artă).

Scanned with OKEN Scanner

4. **Formați-vă convingerea că în sfera culturii europene s-au integrat creații folclorice românești : balade, basme, doine etc.**
5. **Sentimentul mândriei naționale la ce cote spirituale îl trăiți ?**

6. **a — Care sunt trăsăturile caracteristice ale baladei — ca specie a genului epic în versuri ?**
b — Reamintiți-vă titlul baladelor populare studiate de voi în clasele I—VIII.
c — Reamintiți-vă titlul baladelor citite de voi la lectură suplimentară.
d — Ați constatat că aveți un univers bogat de cunoaștere (de receptare a operelor literare folclorice — epice în versuri) ?

Personalități remarcabile, ca N. Iorga și D. Caracostea au ilustrat — contribuția românilor la dezvoltarea tezaurului primordial și comun întregii umanități. Căci, în urma Unirii tuturor românilor într-un stat național, această idee, de integrare a culturii poporului nostru în sfera culturii europene, s-a făcut simțită în toate domeniile de activitate.

Baladele, ca specie a genului epic în versuri, povestesc fapte ieșite din comun, întâmplări dramatice din viața pastorală, haiducească, eroică, artistică etc. Personajele sunt simboluri prin grandoarea caracterului și a faptelor. Modul de expunere dominant este narațiunea (se împletește cu dialogul și descrierea) — se reflectă un conflict puternic exterior (obiectiv) și unul interior (subiectiv). În balade, realul se împletește cu fantasticul, semn al spiritului creator al poporului ce transfigurează artistic realitatea.

Ciobănia, îndeletnicire veche la români, a fost cântată de creatorii anonimi în balade pastorale : „Miorița", „Dolca", „Dobrișan", „Mircea Ciobanul" ș.a. Ibrăileanu consemna : „Miorița s-a născut din capul și sufletul unui ins din Carpați. Motivul a intrat în comoara întregului popor, a circulat pe cale orală, s-a șlefuit și s-a îmbogățit. Russo, auzind-o la Soveja rămâne și el extaziat de armonia versurilor — asemănând pe autorul ei cu marii poeți ai antichității. Însuși Virgiliu și Ovidiu s-ar fi mândrit cu drept cuvânt, dacă ar fi compus această minune".

„Când, în 1850, V. Alecsandri publica în revista Bucovina, balada populară intitulată de el Miorița «Oița» sau, exact, «Mioara» — el era convins de valoarea poetică și de importanța ei pentru afirmarea națională, pentru că ilustra strălucit geniul creator al poporului român. Dar nici Alecsandri, și nici vreunul din contemporanii săi nu putea să prevadă excepționalul destin pe care «Miorița» îl va avea în cultura română modernă. Poemul a fascinat de la început nu numai pe români" — (M. Eliade).

În 1852, V. Alecsandri așeza Miorița la loc de cinste în culegerea de folclor „Balade sau cântece bătrânești...". Varianta aceasta este arhetipală, domină peste cele 900 de variante (subtipuri).

Scanned with OKEN Scanner

Adrian Fochi în monografia Mioriței (1964) realizează un studiu strălucit, competent și „un corpus exhaustiv" al variantelor — de COLIND și BALADE. El a pus la îndemâna noastră întregul tezaur mioritic : tipologie, geneză, circulație, variante, texte. „Epicul în colindă este subordonat semnificației, interpretării ce i se dă. Se poate spune că balada Miorița se hrănește din miezul și amploarea faptului, colinda — din semnificația lui" — (...) (Ov. Bârlea).

7. Păstrați în memoria afectivă unele considerații magistrale despre „Miorița".

Miorița a devenit la noi o OPERĂ SACRĂ — cercetarea ei se confundă în bună parte cu cultura, arta, literatura și cugetarea românească. De aceea este necesară descifrarea sensului unor simboluri, de aceea Mircea Eliade a făcut o analiză mitologică, o hermeneutică, în scopul decodării unor simboluri (adică o cercetare critică modernă din unghi de vedere contemporan).

Mitul comuniunii om-natură este reflectat printr-un simbol „OAIA NĂZDRĂVANĂ — MIORIȚA". „În baladă universul tot este transfigurat. Suntem introdusi într-un COSMOS LITURGIC, în care se săvârșesc mistere", „Oaia nu comunică o informație amănuntită privind complotul, ci dezvăluie într-o MANIERĂ ORACULARĂ ceea ce a fost hotărât". Ciobanul „preface nenorocul, care-l condamnă la moarte într-un MISTER al TAINEI NUNȚII — maiestos și feeric, care în cele din urmă îi permite să triumfe asupra propriului DESTIN" ; „Prin episodul «mioarei năzdrăvane» avem încă o dovadă a geniului creator, în alegerea elementului oracular. FABULOSUL este cel care domină episodul întreg — o oiță capabilă să vorbească" — (Mircea Eliade).

„Oaia năzdrăvană devine și un EXECUTOR TESTAMENTAR, cel puțin în intenția ciobanului — și în tăcerea oii, care pare să aprobe, fiindcă nu neagă dorința rostită de stăpânul ei" — în perspectiva posibilei morți — (Victor Kernbach).

Despre cugetările creatorului anonim, din capodopera Miorița, genialul poet Mihai Eminescu scria că : „sunt îmbrăcate în haina regală a poeziei", balada fiind „acea inspirațiune fără seamăn, acel suspin al brazilor și al izvoarelor din Carpați".

Compoziția baladei „Miorița" se caracterizează printr-o concentrare excesivă a epicului și reducerea acestuia la două episoade. Prin dialog și monolog — textul se actualizează (acțiunea devine scenică, reprezentabilă, desfășurată, parcă, în fața ochilor noștri).

8. Pătrundeți sensul admirabilelor metafore pentru natura — cadru a acțiunii :
— „picior de plai" ;
— „gură de rai".
9. Definiți metafora.

— Creatorul anonim, „geniul necunoscut" — (poporul) a descris măiestrit „spațiul mioritic", unduios : „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai". Metafora „picior de plai" semnifică partea de jos a muntelui (cu vegetație bogată, cu fosnet și cântec, leagăn de vis), iar metafora „gură de rai" sugerează valea deschisă (primitoare, edenică, plină de flori și verdeață, un feeric tărâm al mitului). Tabloul naturii cadru este inegalabil în litera-

Scanned with OKEN Scanner

tura română prin lapidaritatea expresiei și fascinația sa artistică. Noi, cei care receptăm balada, ascultând-o în zicerea ei sau citind-o, trăim o emoție hieratică, noi urmărim cu mintea tălăzuirea oierilor în transhumanța lor, de la munte la câmpie și invers — în raport cu mișcarea ciclică a anotimpurilor.

10. În ce constă expoziţiunea, dar conflictul din planul epic baladesc mioritic ?

Singurele fapte epice sunt cele care cuprind și conflictul : trei ciobani își pasc oile la munte, iar unul trezește invidia celorlalți doi : „Că-i mai ortoman / Ș-are oi mai multe, / Mândre și cornute, / Și cai învățați, / Și câni mai bărbați !...“. Naratorul, rapsodul popular ne arată și ne povestește, într-un flux muzical, de aleasă poezie : „Iată vin în cale, / Se cobor la vale / Trei turme de miei / Cu trei ciobănei...“ Numărul „trei“ are ceva misterios parcă. Prezentul etern „vin“, „se cobor“ marchează faptul ritualului pastoral, căci acum acest rit al transhumanței este împlinit de fiecare baci : moldovean, vrâncean, ungurean. Anafora (repetiția de la începutul versurilor, a grupului sonor „unu-i“...), creează o muzică imanentă ce reliefează ideea și imaginea artistică. Gravitatea complotului este susținută și cu ajutorul „dativului etic“ (procedeu al oralității stilului) prin care se integrează, în atmosfera fabulosului baladesc — și rapsodul popular („mi“) : „Mări, se vorbiră, / Ei se sfătuiră / Pe l-apus de soare / Ca să mi-l omoare / Pe cel moldovan / Că-i mai ortoman...“

Sfatul lor diabolic, complotul, este auzit de „oița năzdrăvană și revelat — posibilei victime. Acest personaj fantastic trăiește zbuciumul „comunică oracular“ ceea ce s-a hotărât. Personificarea sporește viziunea mitică, imaginea tulburătoare pentru comuniunea om-natură : „Dar cea miorită / Cu lână plăviță / De trei zile-ncoace / Gura nu-i mai tace, / Iarba nu-i mai place“. Apelativele, formulele de adresare creează o atmosferă de comuniune osmotică, sacră : „— Mioriță, laie, / Laie, bucălaie...“, / „Drăguță mioară ?“ ; „Drăgutule bace !...“. Îndemnul este de a-și adăposti oile într-un loc ocrotitor și tainic „la negru zăvoi“ : „Dă-ți oile-ncoace / La negru zăvoi, / Că-i umbră de noi / Și umbră de voi“ ; cauza tulburătoare este marcată cu gravitate : „Că l-apus de soare / Vreau să mi te-omoare...“. Aici, dativul etic integrează afectiv personajul literar, oița năzdrăvană.

11. Balada este o operă ce aparține genului literar epic. În „Miorița se află o puternică infuzie de lirism — prin monologul ciobanului, testamentul său spiritual, rostit în perspectiva posibilei morți.

„Acestea sunt singurele fapte despre care balada afirmă că s-ar fi petrecut aievea ; de la acest punct — balada deviază spre IPOTETIC“ — („Istoria Literaturii Române“, vol. I, Ed. Academiei). Ciobanul, la aflarea complotului, se gândește la stână, oi, fluier, câini și la bătrâna lui mamă. Nicăieri nu se conturează fatalismul, resemnarea ciobanului în fața morții sau voluptatea de a

12. Care-i sensul lirismului, în acest caz?

muri. Balada nu are rezolvare epică, de aceea nu cuprinde un episod al luptei dintre ciobani — fiindcă nu acesta este sensul textului literar. Epicul deviază, voit, spre lirism. Lirismul decurge din cuvântul testamentar al ciobanului (cuprinde 78 de versuri din totalul de 123 ; adică aproape două treimi) : „Oiță bârsană, / De ești năzdrăvană / Și de-a fi să mor...". Lirismul decurge din atașamentul ciobanului față de : natură, viață, munca lui, arta sa dragă, iubita sa măicuță.

13. Subliniați sensul filozofic și etic al capodoperei naționale „Miorița".

Sensul exclusiv liric spre care se îndreaptă „Miorița", prin cuvântul testamentar al baciului — este foarte vizibil. *Lirismul* devine o *modalitate estetică* precumpănitoare, ca urmare a miezului ei de idei, atitudini, sentimente etice și estetice. Descoperim că balada este expresia unei *filozofii populare* despre *viață* și *moarte*.

14. Alcătuiți fișe de lucru pe care să extrageți aspecte ale oralității stilului :
— fonetice,
— lexicale,
— morfologice etc.

15. Conținutul testamentului ciobănașului : semnificații majore și arta de a le exprima poetic :
— idei și sentimente,
— figuri de stil,
versificație etc.

Sentimentul de profundă dragoste de viață este potențat la vestea posibilului sfârșit („Și de-a fi să mor"), în forme solemne, senine și pline de demnitate ; să le spui : „Ca-să mă îngroape / Aice pe-aproape, / În strunga de oi, / Să fiu tot cu voi ; / În dosul stânii / Să-mi aud cânii". De aici se desprinde concluzia că „iMorița" este o baladă a vieții active și creatoare, a străduinței umane. „Strunga", „stâna", „oile", „cânii" sunt realități și trebuințe esențile pentru viața, pentru destinul păstorului. Aceste componente se înscriu în universul său vital, foarte drag.

Tot atât de puternică este și *dragostea ciobanului față de natura* cu care se simte etern solidar. Profilul moral al păstorului se împlinește prin această coordonată esențială a eternului-uman românesc.

Simțim totuși și un fior tragic. Ciobanul se confesează la modul elegiac, plecând de la perspectiva nouă în care este pus — adică *eventualitatea* morții : „Și de-*a* fi să mor", dar dragostea de ocupație pastorală, de locurile cunoscute, de prietenii lui nedespărțiți (*cânii* și oile) este transmisă cu *seninătate*, pentru că nici moartea nu l-ar putea despărți de ele. Ipostaza dificilă, de a nu putea stabili legături cu mama, de care ar putea fi rupt brusc și dureros, prin moartea posibilă — strecoară un fior tragic. Tragismul se comunică și prin efortul de a rămâne totuși în contact cu lumea sa dragă, pastorală. Fiind lipsit de tradiționalul ceremonial al înmormântării, tot mioarei i-ar reveni menirea ca la capul lui să-i așeze trei fluiere — fiecare exprimând un cântec permanent al sufletului celui ce ar fi dispărut : „Iar la cap să-mi

Scanned with OKEN Scanner

pui / Flueraș de fag, / Mult zice cu drag ! / Flueraș de os, / Mult zice duios ! / Fluieraș de soc, / Mult zice cu foc !". Muzicalitatea versurilor izvorăște din repetiții („flueraș", „mult zice"), paralelisme, sonorități ale diminutivului. Determinările aduse expresiei „mult zice" sunt evidente și gradate : „cu drag", „duios", „cu foc". Legătura sufletească a ciobanului cu arta sa, cu cântecul, se exprimă vădit. Ca un prieten „vântul" (personificat) va sufla în aceste fluierașe pentru a se asigura continuarea cântecului, dar a cântecului de jale : „Ș-oile s-or strânge / Pe mine m-or plânge / Cu lacrimi de sânge !". Deci, și oile pot deveni elementul activ, dinamic, al ceremonialului, al bocetului tradițional. Ne impresionează efectul epitetului hiperbolizator în sintagma „lacrimi de sânge" — căci adună tot regretul pentru o viață curmată, pentru o viață neajunsă.

16. **Prezentați alegoria moarte-nuntă așa cum o propune textul poetic.**
17. **Evidențiați valorile stilistice.**
18. **Care-i raportul dintre real și fantastic ?**

M. Sadoveanu ni se adresează cu profundă vibrație sufletească : „Să vă reamintiți acea alegorie fără pereche care îmbracă moartea...", „Aici versul devine violent, rupt și grăbit : se armonizează fondul cu forma, așa de plin, înalt parcă am avea de-a face cu opera unui mare meșter de sunete și de rime", „cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru...".

În sufletul ascultătorului de baladă sau al cititorului, tragismul se amplifică prin alegoria moarte — nuntă și prin motivul măicuței bătrâne. Transfigurarea artisică a realității s-a realizat cu ajutorul unor serii de comparații, metafore și personificări care se topesc în magma alegoriei. Observăm unitatea ansamblului imagistic pentru a exprima ideea filozofică a integrării vieții finite în viața infinită, a devenirii cosmice : „Să le spui curat / Că m-am însurat / Cu-o mândră crăiasă, / A lumii mireasă ; / Că la nunta mea / A căzut o stea ; / Soarele și luna / Mi-au ținut cununa. / Brazi și păltinași / I-am avut nuntași, / Preoți, munții mari, / Paseri, lăutari, / Păsărele mii / Și stele, făclii !". „Mesajul cel mai profund al baladei îl constituie voința păstorului de a schimba sensul destinului său, de a preface nefericirea lui într-un moment al liturgiei cosmice, transfigurându-și moartea în «nuntă mistică», chemând pe lângă el soarele și luna și stele și munți" : „El reușește să prefacă un eveniment nefericit într-o taină a nunții, pentru că moartea unui tânăr păstor necunoscut se tranformă în celebrări nupțiale de proporții cosmice", „Preface nenorocul" „într-un mister al tainei nunții" — (Mircea Eliade).

19. **Arta portretului :**
— portretul măicuței bătrâne,
— portretul ciobănelului.

Am precizat că motivul măicuței bătrâne amplifică fiorul tragic. Ciobanul s-ar afla într-un ultim efort de a stabili relații cu lumea, cu mama sa. Sentimentul matern se unifică, aici, într-un sin-

Scanned with OKEN Scanner

20. Precizați modul cum a fost integrat cititorul (ascultătorul) în desfășurarea baladei.
21. Complexitatea relației om-natură în ce constă — aici, la cele două portrete; — în întreaga baladă pentru a susține mitul fundamental: comuniunea om-natură?

gur filon, la modul sublim. Lirismul descriptiv al mioriței este sporit de portretul mamei, chipul căreia este prezentat (prin gerunzii) într-o continuă mișcare, într-o dramatică și chinuită căutare. De la notațiile aparent exterioare pentru vârstă — „bătrână", pentru portul tradițional — „cu brâul de lână" se trece la zbuciumul lăuntric: „Măicuță bătrână / Cu brâul de lână, / Din ochi lăcrămând, / Pe câmpi alergând, / Pe toți întrebând / Și la toți zicând: / Cine-au cunoscut, / Cine mi-au văzut / Mândru ciobănel...". Dativul etic marchează capacitățile limbajului popular și expresivitatea stilistică a textului baladesc — gravitatea zbuciumului este incomensurabilă, fiindcă sentimentul matern e infinit. Dativul etic integrează și pe cititor (ascultător) în fluxul baladesc.

Tot prin ochii materni este văzut fiul, ca o ființă din lumea de basm, ca un Făt-Frumos. Portretul ciobanului nu-i individualizator, el nu singularizează, ci, din contră, exprimă frumusețea tinerească, de cuceritoare bărbăție. Trăsăturile frumuseții ce atinge sublimul sunt concentrate în versuri cu monorimă spre a intensifica imaginea, efigia absolutului: „Mândru ciobănel / Tras printr-un inel / Fețișoara lui / Spuma laptelui; / Mustăcioara lui / Spicul grâului; / Perișorul lui / Pana corbului; Ochișorii lui / Mura câmpului!...". Arta acestui portret este fără analogie în foclorul nostru, este realizat cu un ansamblu alegoric susținut mai ales de comparații. Epitetul „mândru" cumulează ideea de superlativ absolut; diminutivul „ciobănel" semnifică gingășia, afectivitatea maternă.

22. „Naturalețea stilului" este o trăsătură a textului. Teoria literară o folosește ca noțiune (înseamnă realismul și firescul stilului). a — Prin care mijloace lingvistice s-a realizat în „Miorița" — „naturalețea stilului"? b — Rețineți esența noțiunii.

Oralitatea stilului este o caracteristică a întregii balade prin folosirea limbajului popular plin de naturalețe, de firesc: cuvinte populare: mioriță, oiță, stână, ciobănel, flueraș, strungă, plăviță, laie, bucălaie; fonetisme populare „câne", „moldovan" etc.; expresii populare „câni mai bărbați", „a spune curat", „a plânge cu lacrimi de sânge"; interjecții cu multă valoare expresivă pentru epos sunt „iată", „mări"; numeroase diminutive — „mioriță", „oiță", „măicuță", „ciobănel", mustăcioară", „ochișorii" etc. — toate aceste procedee ne lasă impresia că nu citim cu ochii textul literar, ci că îl ascultăm. Ne impresionează și măiestria împletirii succesive a diferitelor moduri și timpuri verbale în scopul de a evidenția mai bine ideea și sentimentul: prezentul etern „vin", „se cobor", perfectul simplu — „se vorbiră", „se sfătuiră"; viitorul popular în numeroase forme — „de-*a* fi" (să mor), Dacă —

Scanned with OKEN Scanner

„i zări", Ş-oile „s-or strânge", m- „or plânge", Prin ele — „a răzbate" ; gerunziul „lăcrămând...".

23. Faceți (pe caiet) schema primelor șase versuri, marcând piciorul metric, ritmul, rima, metrica (măsura versului). — Comentați-le oral.

Simplitatea versurilor, ce curg într-un susur al purității sonurilor, arată vibrația creatorului anonim, cel care în versuri de 6—8 silabe și în ritm trohaic (— — / — — / — —), rimă împerecheată sau monorime — ne-a vrăjit sufletul cu acest cântec pastoral „cel mai frumos din lume".

24. Locul și rolul „Baladei populare românești" pentru — „literatura cultă națională" ; — pentru tezaurul „Eposului european".

Literatura cultă a găsit în „Miorița" un tezaur spiritual ; mulți scriitori au fost influențați de motive, mituri, teme, idei, versificație, sonorități, imagini artistice — din folclorul național. Putem spune că nu există mare scriitor român să nu-și fi confruntat conștiința în plan etic și estetic cu „cea mai frumoasă epopee pastorală din lume" : Eminescu în „Mai am un singur dor", Sadoveanu în „Baltagul", Horia Lovinescu în „Moartea unui artist", Blaga în „Gorunul", „Arghezi în „De-a v-ați ascuns" etc.

T. Arghezi aprecia că „Poezia cultă n-a putut ajunge la înălțimea «Mioriței» decât prin «Luceafărul» lui M. Eminescu".

25. Consultați CAPITOLUL „VOCABULARUL" (de la sfârșitul acestei cărți) și introduceți în vocabularul vostru activ, (nu în cel pasiv), cuvintele de acolo, spre exemplu : a revela, lapidar, osmotic, exhaustiv, decodare, hieratic, sintagmă etc.

„Prin varietatea tematică și proporționalitate, prin calitățile sale narative și valoarea artistică — prin unele capodopere — BALADA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ se situează în cadrul CÂNTECULUI EPIC EUROPEAN, pe locurile de frunte — (I. Chițimia).

GREUCEANU

(basm popular)
— fragmente —

1. Argumentați ideea : basmele sunt o oglindire a vieții în chip fabulos.

Basmele sunt o comoară a ficțiunii (a imaginației creatoare), a reprezentărilor hiperbolice. Tematica lor este foarte bogată ; domină lupta dintre bine și rău, cu victoria binelui, se reflectă vitejia, lupta pentru dreptate, atitudinea omului în raport cu : soarta, norocul, iubirea și viața.

Scanned with OKEN Scanner

Basmele românești sunt pline de realism și viață. Eroii trăiesc o dată cu cei ce povestesc și cu ascultătorii : exemplu „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte", „Prâslea cel voinic și merele de aur", „Făt-Frumos cu părul de aur", „Ileana-Sânziana", „Greuceanu", „Zâna Zânelor", „Omul de piatră".

„Basmul este o oglindire a vieții în moduri fabuloase", „este mitologie, etică, filozofie, observație morală", „eroii nu sunt numai oameni, ci și anume ființe himerice, animale. Ființele neomenești din basme au psihologia și sociologia misterioasă" sublinia G. Călinescu (în „Estetica basmului").

2. Care sunt notele caracteristice ale basmului popular „Greuceanu" ?

Basmul „Greuceanu" este o narațiune de mare întindere în timp și în spațiu, întâmplările reale se împletesc cu cele fantastice, la acțiune iau parte personaje cu trăsături supranaturale, unele reprezintă binele, iar altele — răul. În idealul lui pentru „lumină", pentru binele oamenilor, Greuceanu se înfruntă cu forțe potrivnice : zmei, zmeoaice, diavoli (personaje fantastice), dar și cu oameni ciudați (sfetnicul mincinos al Împăratului-Roșu).

Compoziția basmului „Greuceanu" urmează schema specifică a acestei specii literare epice, spre a comunica un mesaj umanist tonic, de încredere în triumful luminii, adevărului și binelui. Eroul participă, ca un Demiurg la ordinea cosmică, redă pe bolta cerului cei doi aștri : soarele și luna. Întâlnim în această structură epică numeroase motive : motivul aspirației spre lumină, motivul frăției de cruce, motivul metamorfozelor, motivul luptei drepte împotriva zmeilor, zmeoaicelor, motivul dorinței împlinite, motivul înlăturării minciunii, motivul răsplătirii și motivul împlinirii umane prin căsătorie.

3. Povestiți pe scurt subiectul operei literare, urmărind conflictul

Subiectul acestei opere literare este simplu, acțiunea se desfășoară linear, alcătuită dintr-un șir de episoade în care se narează peripețiile eroului principal — Greuceanu. Acțiunea este proiectată într-un spațiu nelimitat și într-un timp nedeterminat. „A fost odată ca niciodată... A fost un împărat și se numea împăratul Roșu. Era foarte mâhnit că, în zilele lui, niște zmei furaseră soarele și luna de pe cer". Din expoziție se conturează chipul împăratului iubitor de dreptate : „trimisese oameni prin toate țările", „trimisese răzeși prin orașe" în scopul de a găsi pe cineva temerar de a elibera soarele și luna de la zmei. Recompensa unei fapte măreți, în semn de apreciere pentru marile virtuți umane, este : jumătate din împărăție, fiica împăratului va deveni soția învingătorului. Mulți voinici „se poticniseră, semețindu-se cu ușurință", dar „nu toate mușteie fac miere".

Eroul, „un viteaz pe nume Greuceanu", nu are origine împărătească (precum se obișnuiește în basm), el apare ca un exponent

Scanned with OKEN Scanner

al unei însușiri morale, eroice „vitejia", calitate apoteozată de spiritul nostru național.

Dăruindu-se pentru binele tuturor din împărăție, Greuceanu își asumă marele risc, tăierea capului, fiindcă el vrea să învingă pe zmeii „împieliţaţi vrăjmași ai omenirii" :

„— Fie, mărite împărat, chiar de aș ști că aș pieri, tot nu mă voi lăsa până voi duce la capăt bun sarcina ce îmi iau de bunăvoia mea". Momentul acesta constituie intriga subiectului.

Raţiunea, dragostea de oameni, iubirea adevărului, sentimentul de frăţietate și sentimentul prieteniei animă tot potenţialul eroic al personajului principal : „Greuceanu luă cu dânsul pe fratele său și merse, merse, merse cale lungă, depărtată până ce ajunse la Faurul Pământului". Efortul uman este mare, se străbate spaţiul imens (repetiţia verbului „merse" dă impresia spaţiului fabulos, imaginea mișcării și timpului este susţinută și de determinările prin epitete generalizatoare „cale lungă depărtată"). Sfatul de trei zile și trei nopţi cu Faurul Pământului, fratele lui de cruce îl pregătește să înfrunte vicleniile zmeilor.

După plecarea lui Greuceanu, Faurul Pământului, neîntrecut în meșteșugul lui, face din fier „chipul lui Greuceanu, apoi porunci să ardă cușniţa ziua și noaptea". Cei doi fraţi porniţi la drum „merseră cale lungă până când li se făcu calea crucii". La această răscruce de drumuri fraţii se despart. Cuţitul înfipt în pământ și câte o basma purtată de fiecare vor fi elementele ce vor da de știre despre soarta lor în lume. Fratele eroului s-a întors mai devreme la locul stabilit și a găsit „cuţitul curat" și este cu bucurie în suflet pentru că văzuse soarele și luna pe cer (o anticipaţie) ; fratele se așază să-l aștepte pe Greuceanu.

4. Arătaţi momentele în care se manifestă trăsăturile supranaturale ale lui Greuceanu

Prin cuceritoarea forţă narativă, creatorul anonim, poporul, îl prezintă pe erou în luptă cu forţele ostile. Pe calea metamorfozării, prefăcut în porumbel, apoi în muscă — Greuceanu află când se întorc zmeii de la vânătoare din Codrul Verde. Codrul Verde apare ca un tărâm al interdicţiei pentru oameni, fiind un domeniu acaparat de aceste fiinţe stranii, chiar aici se află locul tainic al captivităţii soarelui și lunii. Episoadele narative sunt susţinute de notarea unor detalii și punerea în evidenţă a individualităţii personajelor. Dialogul dă pregnanţă povestirii, dramatism și vioiciune. După ce se luptă, pe rând cu cei doi zmei, învingându-i „despre zori, unde venea, mare venea, tat-al zmeilor, ca un tartor cătrănit". Lui i se adresează curajos Greuceanu : „Vino să ne batem, în săbii să ne tăiem, în suliţi să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm".

Numărul „trei" este fachiric, simbolizează taina, misteriosul și neprevăzutul ; în sufletul auditoriului strecoară un fior de teamă și îngrijorare, de așteptare și încordare. (Sunt 3 zile și 3 nopţi de sfat, 3 zmei, 3 zmeoaice, 3 metamorfozări, 3 leșuri promise corbului etc.).

Scanned with OKEN Scanner

5. Cum explicați izbânda eroului principal ?
6. Ce sentimente trăiți în raport cu deznodământul ?

Episodul luptei cu tartorul, eliberarea celor doi aștri ai zilei și nopții este punctul culminant al basmului, conflictul atinge maxima încordare. După acel „cioc de apă dulce" adus de corb, Greuceanu „își astâmpără setea" și „prinse suflet, împuternicindu-se unde ridică, nene, odată pe zmeu, și trântindu-mi-l îl băgă în pământ până la gât și-i puse piciorul pe cap". Astfel, află locul tainic al ascunzătorii — „Codrul Verde", află cheia „degetul cel mic de la mâna dreaptă a Tartorelui" — și apoi îl răpuse pe zmeu, tăindu-i capul.

Gestul suprem din punctul culminant are semnificații demiurgice, fiindcă se revine la ordinea cosmică anterioară : „luă în mâna dreaptă soarele și în cea stângă luna, le aruncă pe cer și se bucură cu bucurie mare". Eroul are însușiri fantastice, săvârșește o faptă sublimă, încât „oamenii se veseliră și lăudară pe Dumnezeu, fiindcă i-a dat putere lui Greuceanu de a învinge împielițații vrăjmași ai omenirii".

La întoarcerea celor doi frați la împărăție, forțele răului mai acționează, zmeoaicele se metamorfozează în : „părul cu pere de aur", „grădina cu flori și fântână", „norul ca un vârtej", apoi „ca o flăcăruie", „Scorpia de mumă a zmeoaicelor cu o falcă în cer și cu una în pământ vrea să înghită pe Greuceanu". Faurul-Pământului îi vine de hac cu chipul de fier înroșit pe care i-l vâră pe gât. Din trupul ei se ridică un munte de fier, prilej de veselie timp de 3 zile și 3 nopți pentru meșter.

Probele prin care trece eroul sunt neașteptate.

„Diavolul care ținea calea drumeților ca să le facă neajunsuri" fură, prin viclesug paloșul lui Greuceanu, dând paloșul unui sfetnic (ce face legământ cu diavolul) care se substituie eroului, pentru a se îmbogăți, pentru a pune mâna pe putere. Adevărul iese însă la iveală, iar Greuceanu dovedește din nou superioritate morală, îl iartă pe făptaș. Deznodământul marchează lichidarea totală a răului : uciderea zmeoaicelor, nunta lui Greuceanu cu fata împăratului Roșu apare ca o încununare spirituală, ca o izbândă a binelui asupra răului.

7. a) Faceți caracterizarea lui Greuceanu — personaj literar de basm.

Greuceanu, personaj literar, este o ființă extraordinară, cu înalte însușiri morale. În aspirația sa spre bine, spre adevăr și lumină, dovedește energie, voință, înțelepciune, prietenie, curaj. Pe lângă însușirile obișnuite, eroul are și însușiri supranaturale, se poate metamorfoza (porumbel, muscă), posedă un paloș năzdrăvan, ia în mânile sale soarele și luna azvârlindu-le în înaltul cerului — restabilește (precum o zeitate supremă) ordinea cosmică.

Personajul este conceput într-o aură de fantastic sublim, stârnește admirația

7. b) VOCABULARUL din această carte consultați-l pentru cuvântul „GREU" — veți găsi noi orizonturi semantice. Vă vor ajuta la explicarea titlului operei literare „GREUCEANU", și la caracterizarea personajului. Stabiliți

Scanned with OKEN Scanner

raporturile dintre Real și Mitic în acest basm.

infinită și sentimentele de prețuire a unor virtuți și idealuri măreţe.

Numele propriu vizează mitul românesc al unei forţe chtonice „Greul-Pământului" — zeitate ancestrală.

Numele „Greuceanu" este legat și țâșnește din seva acestui pământ și acestui orizont spiritual românesc.

Eroul intră în relații directe cu personajele reale (împăratul Roșu, fratele său, sfetnicul), dar și cu personaje fantastice (zmeii, zmeoaicele, corbul, Satana, Faurul-Pământului, etc.).

8. Care sunt personajele pozitive ? Ce simbolizează ele ?

Forţa binelui este amplificată în basm și prin existența, alături de Greuceanu, a unor chipuri luminoase : împăratul Roșu este iubitor de dreptate și adevăr, are ca ideal lumina, readucerea celor două astre ; fratele de sânge al lui Greuceanu este un simbol al iubirii și devotamentului frățesc, o pârghie morală pentru eroul principal : „Faurul-Pământului" rămâne un simbol al prieteniei, înțelepciunii și al strategiei, simbol al talentului meșteșugăresc, al marelui talent creator.

Ne uimesc chipul lui Greuceanu de fier, căruța cu trei cai cu totul și cu totul de fier asupra cărora „suflă și le dă duh și viață" (asemenea geniului divin, creator).

9. Motivați de ce faptele personajelor negative stârnesc disprețul și ura.

Personajele negative sunt create în antiteză cu cele pozitive. Ele vizează fantasticul grotesc, cu trăsături inumane, exprimă forța răului ce aduce în sufletul oamenilor tristeţe, zbucium și nefericire. Firi tiranice, malefice, răzbunătoare, gata să semene răul și suferința pentru oameni. Faptele acestor personaje negative determină ura și disprețul ascultătorului basmului „Greuceanu". Chiar prin epitete se evidențiază trăsăturile lor negative : „zmeule spurcat", „ființă netrebnică și păgubitoare omenirii", „tartor cătrănit", zmeii „împieliţați vrăjmași ai omenirii", „mangosit", „palavatic", „nerușinat" etc.

10. Stabiliți câteva trăsături ale artei narative.

Narațiunea curge pe un ton firesc, devine dinamică, scenică în unele momente ale confruntării dintre forța binelui și a răului. Oralitatea stilului dă pregnanță povestirii care se adresează ascultătorului, integrându-l prin dativul etic „mi-l aduse", „mi-l trânti", „mi-l izbi", etc.

11. Ce este oralitatea stilului ? Exemplificați din această operă mijloacele tipice ale oralității.

Interjecțiile frecvente și vocativele apelative sporesc oralitatea stilului, cuceresc auditoriul : hâț, hâț, pasă-mi-te, măi, ah, ia, deh, măi, măicuță, surioară, corbule, zmeule, vericuțe, ființă netrebnică, mărite împărat.

Între multitudinea mijloacelor tipice ale oralității se află locuțiunile verbale care creează o atmosferă specifică : „a o scoate la

capăt", „a da din colț în colț", „a trage nădejde", „a umbla în sec", „a prinde suflet", „a o lua la drum".

Energia expresivă a graiului popular este degajată din comparațiile, repetițiile sau zicerile tipice ale poporului : „plecată repede ca vântul", „caii mergeau ca săgeata", „mergeau repede ca vântul", „ca gândul", „norul ca o blăcăraie", „merseră ce merseră", „se loviră ce se loviră", „unde-și înțărcase dracul copiii", „nu toate muștele fac miere". Formula tipică ce deschide narațiunea „A fost odată ca niciodată" stimulează fantezia auditoriului și curiozitatea pentru unele fapte proiectate într-un timp fabulos. Formula tipică din final aduce voioșia „și eu încălecai pe o șa, și vă povestii dumneavoastră așa".

12. Observații asupra lexicului. În narațiune întâlnim forme arhaice și arhaisme : preste, carele, tutulor, supt, paloș, buzdugan, suliță, cuvintele populare întreține atmosfera, ele sunt din bogatul rezervor al limbii, cușniță, merinde, tartor, culă, făuriște, calfă, stană, a semeți, mangosit, becisnic, palavatic, cătrănit, ogurliu, scorpie, siamezi, câteștrele.

13. Legătura dintre literatura cultă și literatura populară. Marele scriitor național și universal, M. Eminescu era conștient de valoarea inestimabilă a creației populare și de raportul acesteia cu creația cultă : „O literatură adevărată, trainică, nu se poate întemeia decât pe graiul viu al poporului nostru, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui".

Marii scriitori clasici au creat basme culte de neîntrecută valoare etică și estetică : M. Eminescu a scris (în proză și în versuri) „Călin Nebunul", „Fata-n grădina de aur", „Miron și frumoasa fără corp", „...Făt-Frumos din lacrimă", „Frumoasa lumii" ; Ion Creangă a creat „Harap-Alb", „Ivan Turbincă", Ion Slavici a îmbogățit creația națională cu basmele „Zâna Zorilor", „Florița din codru", „Doi feți cu stea în frunte".

Alte exerciții, alte întrebări :

1. **Ce înțelegeți prin noțiunile de teorie literară : „literatură populară" — adică Folclorul și „literatură cultă" ?**
2. **Definiți basmul ca specie literară.**
3. **Povestiți momentele care v-au impresionat și motivați aceasta.**
4. **Care trăsături ale personajelor sunt reale ?**
5. **Care trăsături sunt fantastice ?**
6. **Găsiți sinonimele cuvintelor : biruință, a merge, luptă, făgăduială.**
7. **Formați familia lexicală pentru cuvintele : „a simți", „a veni"**
8. **Consultați VOCABULARUL din această carte pentru cuvântul — noțiune de teoria literaturii — „MOTIVUL". Ce „motive literare" ați descoperit în opera „Greuceanu" ?**

Scanned with OKEN Scanner

NICOLAE BĂLCESCU

(1819 — 1852)

ARDEALUL

(fragment)

1. Mesajul patriotic al operei „Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.

Nicolae Bălcescu este o personalitate multilaterală — istoric cu înalte concepții, gânditor și luptător patriot înflăcărat, iubind deopotrivă omenirea întreagă, scriitor cu strălucit talent artistic — împletind în opera „Românii supt Mihai-Voievod Viteazul" știința și poezia imaginii artistice.

Această operă a fost animată de o mare idee : elaborarea unei vaste monografii despre Mihai Viteazul, care să legitimeze aspirațiile prezentului la unitatea națională și să îmbărbăteze conștiințele contemporanilor săi printr-un exemplu sublim.

Compoziția arhitectonică este riguros proporțională și gândită în 6 cărți ca o evocare a vieții poporului român și nicidecum numai o povestire a unei domnii : „Libertatea națională", „Călugăreni", „Robirea țăranului", „Unitatea națională", „Mirăslău", „Goräslău". Din acest plan s-au realizat 4 cărți și 32 de capitole „Mirăslău", fiindcă suferința și sfârșitul tragic al lui Bălcescu i-au curmat cursul actului sacru, al scrierii pline de patos patriotic. Își propusese să oglindească opt ani de luptă, pilduitori „în sfânta carte unde se află înscrisă gloria României" (1593—1601), ca să pună „în fața ochilor fiilor ei, câteva pagini din viața eroică a părinților lor", încât aducerea-aminte, „să deștepte în noi simțământul datoriței ce avem de a păstra și de a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire".

2. Observați procedeele de a fora textul descriptiv :

a) Selectați elemente vizuale,
— auditive,
— olfactive,
— de mișcare,
— termice.

b) grupați-le, trageți o concluzie asupra conținutului și formei artistice.

Cartea a IV-a începe cu vestita și memorabila descriere în proză a Ardealului. Imaginea panoramică, monumentalul relief al acestei țări, devine obiectul unei trăiri subiective unice (prin emoții, sentimente, efuziuni lirice). Stilul retoric, avântat, pletoric și cadențat susține ideea și sentimentul, încât imaginea artistică se proiectează original și impresionant „palat", „cap d-operă de arhitectură", unde „miazănoapte și miazăzi trăiesc alături una de alta și armonizând împreună".

Scanned with OKEN Scanner

c) Urmăriți emoțional imaginile artistice,
d) limbajul și efectele stilistice.

Tema peisajului este abordată cu un ochi de pictor și de arhitect. Scriitorul contemplă țara Ardealului și, în același timp, stabilește asociații, punând pecetea hieratică fiind „binecuvântată" „de Domnul pre pământ". Astfel, scriitorul obține o imagine sintetică și revelatoare într-un stil poematic „Pe culmea cea mai înaltă a Munților Carpați se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sunt adunate și așezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care cu plăcere ni le aduce aminte".

3) Imaginea artistică este creată prin întrepătrunderea planului obiectiv cu cel subiectiv. Apreciați raportul dintre realitate — operă — cititor (receptor).

Această imagine artistică impune cititorului „măsura și distincția tonului său" (T. Vianu). Patriotul ardent, în descrierea naturii, întrepătrunde planul obiectiv al realității cu cel subiectiv, transfigurează realitatea : țara „seamănă a fi un măreț și întins palat" — comparația vizează sublimul, armonia absolută, aceasta este amplificată prin cele două epitete (dublete) „măreț" și „întins". Sentimentul sublimului este trăit deopotrivă de scriitor, dar și de cititor prin : maximă tensiune lirică până la extaz, prin grandios și solemn, prin elevația spirituală unică — fiindcă „țara" e „cap d-operă de arhitectură". Uimirea ne conduce spre fascinație și adorație patetică a sublimului real-mitic. Fraza curge metodic, cumulează elemente descriptive : linii, perspective, planuri spațiale ; cuprinde cuvinte, construcții și sonuri care sporesc muzicalitatea ; melodiosul imanent.

4) Ce rol are transfigurarea artistică în proza descriptivă ?

Peisajul alpestru (muntos) în măreția sa este surprins admirabil. Remarcăm strategia în alegerea punctului de unde ochii stăpânesc, liberi, orizontul : „e culmea cea mai înaltă a munților Carpați", „un brâu de munți ocolește precum zidul o cetate toată această țară", mai sus chiar „se înalță două piramide mari de munți cu crestetele încununate de o veșnică diademă de ninsoare" — imaginea aceasta se amplifică prin comparația personificatoare „ca doi uriași, stau la ambele capete ale țării". „Stânci prăpăstioase", „munții uriași ai căror vârfuri mângâie norii" — aici se întrepătrund două regnuri, două planuri — geologicul și cosmicul într-o armonie desăvârșită ; „amenințătoare stânci de piatră" care fac cu greu loc „pâraielor repezi", „care mugind groaznic", „se prăvălesc în cataracte". Descrierii vizuale cu tablouri statice, monumentale, grandioase i se adaugă acum alte elemente descriptive : mișcarea și zgomotul cascadelor,

Scanned with OKEN Scanner

care creează o stare sufletească aparent contradictorie „plac vederii și o spăimântează totodată" — fiindcă sentimentul frumosului se explică nu numai prin armonie, ci și prin „unitatea în varietate" (plăcere/spaimă, înseamnă aici „un fior cosmic", o vibrație nebănuită, unică).

5) Descrierea este modul de expunere (Definiți descrierea).

Tabloul descriptiv se amplifică prin alte elemente spațiale ale reliefului : „Șiruri de dealuri nalte și frumoase" apar transfigurate (prin comparație), „ca niște valuri proptitoare", „măreţe pedestaluri înverzite" (metaforă revelatoare), dealurile „varsă urnele lor de zăpadă peste văi și lunci". Iată peisajul mioritic : deal — vale, el devine hieratic, liniile și volumele își impun vraja, apar succesive, întretăiate și mai ales unite într-o concentrare secretă și demiurgică a spațiului și a timpului.

Timpul vizează (ca și spațiul) două ipostaze : „zăpada" și „revărsarea vegetalului luxuriant" (păduri verzi, lanuri de grâu, porumb).

6) Seducția textului literar grăiește despre marele talent al lui N. Bălcescu (Argumentați ideea).

N. Bălcescu a mers în Ardeal, a văzut, a contemplat și a rechemat în minte imagini epopeice din istorie, a trăit intens intelectual și sentimental (trecutul și prezentul contemplativ). Această trăire plină de patos patriotic devine o modalitate de cunoaștere, dar și de exprimare (prin operă). Seducția locurilor sfinte ridică și amănuntul descriptiv la putere astrală, fiindcă el privește dintr-o perspectivă cosmică : vede, aude, percepe termicul, olfactivul — nimic nu îi scapă, fiindcă totul este captat ca într-o uriașă oglindă magică „imaginea artistică" ce atinge fiorul mistic. Mai mult, pătrunde cu intelectul și dincolo de obiecte în profunzimea solului plin de bogății miraculoase. Vegetalul este descris poetic : „păduri stufoase", „umbresc culmea acestor munți", „stejari, brazi și fagii trufași înalță capul lor spre cer", „o mare de grâu și de porumb", „colori felurite ca un întins curcubeu", apa gârlelor curge lin printre „lunci înverzite", „câmpiile înflorite". (Elementele cromatice și cele olfactive îmbogățesc acest univers, se realizează și un tainic spectacol al luminii, al irizărilor — precum și al umbrei întunecoase („păduri întunecoase").

7) În ce constă originalitatea stilului acestui înflăcărat scriitor patriot ?

Textul literar pune în evidență câteva coordonate ale personalității scriitorului : elaborarea severă a materialului poetic, intelectualitatea cuprinde și tehnica descrierii, dă rostirii prin enumerații o organizare melodică. Stânci prăpăstioase ; munți uriași, ai căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, păraie repezi..." ; „Apoi în tot locul, dai de râuri mari,

Scanned with OKEN Scanner

cu nume armonioase, a căror unde port aurul. În pântecele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa : sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul și, în sfârșit metalul cel mai îmbelșugat decât toate, aurul, pe care-l vezi strălucind până și prin noroiul drumurilor".

Aici, autorul cultivă epitetul pe scară întinsă, îi insuflă forța evocatoare, iar enumerația dă șansa cititorului de a privi spre măreția peisajului.

Regnurile se întrepătrund armonios : geologic, vegetal, cosmic și chiar biologic : „păduri stufoase în care ursul se plimbă în voie ca un domn stăpânitor", „în câmpii arse și văruite — bivolul dormitează alene". Puritatea, primordialul peisajului arată capacitatea artistică a scriitorului de a crea o atmosferă de o măreție și diversitate copleșitoare. Simțul vizual este puternic solicitat : „oriîncotro te-ai uita", „vezi" culori ce „farmecă vederea", „plac vederii", aurul îl „vezi" strălucind. Verbele, locuțiunile verbale, care subliniază căutarea febrilă a celui ce străbate spațiile sacre ale Ardealului, au rezonanța deosebită în context : locurile „îți aduc aminte", „dai" ca la porțile Romei peste câmpii arse și văruite, „te afunzi" într-o mare de grâu și de porumb, din care nu se mai vede calul și călărețul". Aceste exemple subliniază că evocă natura dintr-un unghi cosmic, de sus — (spațial și spiritual), dar o descrie și dintr-o altă ipostază, a apropierii.

Nicolae Bălcescu își exprimă crezul patriotic într-o operă măreață, cu îndemânare verbală retorică tumultuoasă. Frazele ample încărcate de idei, sentimente, imagini artistice descriptive, ritmuri și sonuri — devin ritual pios pentru imaginea panoramică, dar și pentru amănunt. Câmpul semantic larg și cuprinzător se grupează în jurul cuvântului „țară" (repetat, devenit motiv), „munți", „stânci", „păduri", „lunci", „livezi", „văi", „gârle", „râuri" etc.

Nicolae Bălcescu și-a adus contribuția „la procesul de închegare a limbii literare, îmbinând cu bun-gust neologismul cu termenul arhaic de valoare plastică și adaptând sintaxa nevoilor unei comunicări nuanțate, energice și expresive" (Paul Cornea).

Din admirația infinită a lui Eminescu desprindem esența : „Limba lui Bălcescu este totodată culmea la care a ajuns românimea îndeobște de la 1560 începând și până astăzi".

„Românii supt Mihai-voievod Viteazul este o carte înalt educativă", mesianismul lui N. Bălcescu este în stil aprins, tot atât de pozitiv ca al lui Kogălniceanu". (G. Călinescu).

Scanned with OKEN Scanner

VASILE ALECSANDRI

(1821 — 1890)

DAN, CĂPITAN DE PLAI

(fragmente)

1. Considerații asupra creației lui Vasile Alecsandri. Ce poezii cunoașteți ?

Scriitor cetățean, Alecsandri a considerat că rădăcinile adevăratei literaturi stau în folclor, în realitatea socială și cea istorică. Mărturisea : „dacă împrejurările m-au făcut poet, aceasta am s-o mulțumesc poporului român din care m-am născut și care cuprinde în sânul său comoara nesecată de cea mai sublimă poezie".

Alecsandri este cel mai important poet român de până la Eminescu. A dăruit contemporanilor și urmașilor săi o uriașă operă cu largă deschidere către poezie, proză și dramaturgie, cu înnoiri remarcabile pentru fiecare gen și specie literară. El a dăltuit și moderniza limba literară. Un contemporan al său, Hașdeu, aprecia pe Vasile Alecsandri : „El este reprezentantul cel mai puternic, cel mai complet al gândirii și al simțirii românești. El a cântat toate necazurile românimii... El este gloria nediscutabilă a literaturii române".

În volumul „Legende", Alecsandri realizează pagini memorabile de „epopee națională, realistă și fantastică" (G. Călinescu), izvorând din profundul sentiment patriotic și din mândria națională. Poetul și-a oprit atenția asupra epocii lui Ștefan cel Mare, în „Dumbrava Roșie", iar în „Dan, căpitan de plai" glorifică trecutul îndepărtat de luptă (sec. al XVI-lea pentru libertatea țării. Dan, căpitan de plai, este un vajnic luptător, în tinerețe fusese ostaș al lui Ștefan, deci, până la adâncă bătrânețe, rămâne un continuator înflăcărat al marilor idealuri de libertate.

2. Tema operei literare. Conflictul. Compoziția.

Poemul „Dan, căpitan de plai" (publicat în 1875, în „Convorbiri literare") dezvoltă un conflict istoric dintre țară și jefuitorii tătari. Acesta se împletește cu un conflict psihologic — revelându-se complexitatea sufletească a eroului, ridicat la rang de simbol și de mit. Arhitectonica poemului, compoziția structurală în 7 părți, reliefează lupta eroică dusă de cei doi prieteni : bătrânul Dan și Ursan. Spre sfârșitul luptei, când Ursan căzuse sub ploaia de săgeți dușmane și bătrânul Dan rănit îl mai apără încă neprecupețindu-și nici ultimele puteri — apar, spre marea groază a tătarilor, arcașii din Orhei, încât „Un lung fior de spaimă pătrunde într-o clipă / Prin deasa tătărime ce-i gata de risipă". Deci, lupta celor doi eroi și a poporului n-a fost zadarnică, aici este marcat punctul culminant al acțiunii. Astfel, deznodământul, chiar

Scanned with OKEN Scanner

dacă aduce căderea eroului, este un amestec tulburător de măreție morală și tragic, o apoteozare ce atinge sublimul.

Poemul eroic „Dan, căpitan de plai", de inspirație folclorică, având motto versuri dintr-un cântec popular — dezvoltă o narațiune în versuri alcătuită din mai multe episoade, cu acțiune întinsă în timp și în spațiu, cu personaje însuflețite de sentimente mărețe, capabile de fapte deosebite.

3. **Momentele subiectului din poemul „Dan, căpitan de plai".**
4. **Moduri de expunere (narațiunea, descrierea, dialogul).**
5. **Argumente pentru capacitatea artistică a lui V. Alecsandri.**

Prima parte a poemului are rol de expoziție prin care ni se descriu locurile unei naturi solitare și primordiale, pe care le străjuiește bătrânul căpitan de plai „vechi pustnic, rămas singur din timpul lui afară", trăind „ca șoimul singuratic", „în peșteră de stâncă, pe-un munte păduratic". Comparația „ca șoimul" are menirea de a sublinia cutezanța și de a motiva prin epitetul „singuratic" faptul că plaiurile, hotarele sunt străjuite de neînfricatul luptător. Ni se pare că eroul este cufundat în natură, contopit cu ea, el se află în cadență cu ritmurile cosmice când „soarele răsare", când „soarele apune". Antiteza subliniază stările contradictorii „privind cu veselie" lumina, izbânda soarelui, „privind cu jale" apusul, fiindcă „așa și el apus-au din zile mari și bune". Repetiția paralelismului și simetria dau o muzialitate, o eufonie specifică versurilor :

„Privind cu veselie cum soarele răsare,
Dând viață luminoasă cu-o caldă sărutare,
Privind cu jale lungă cum soarele apune...
Așa și el apus-au din zile mari și bune !"

Eroul, ajuns la o vârstă cuvioasă, se adâncește în gânduri și în reverie, este apăsat de „geroasa bătrânețe", recheamă în minte „fantasma drăgălașă a verdei tinereți". Antiteza „bătrânețe — tinerețe" este densificată prin cele două epitete : „geroasă", „verde". Scriitorul creează monologul interior, prin care ne revelează frământările lăuntrice ale personajului :

„Și zice. Timpul rece apasă-umărul meu
Și cât m-afund în zile, tot simt că e mai greu !
O ! lege-a nimicirei, O ! lege nemiloasă !
Când, când s-o toci oare a vremei lungă coasă".

Inversiunea are rol de a sublinia însușirea impusă de epitetul generalizator, ce precede substantivul : „tainică fantasmă", „verde tinereți", „geroase bătrâneți".

Asemenea poporului, care nu își pierde cumpătul în fața trecerii, a îmbătrânirii și a morții — Dan „pleacă fruntea și cade în visare". Comuniunea erou-natură este evidențiată printr-o personificare originală și o comparație, ce conferă imaginii artistice un

Scanned with OKEN Scanner

flux de mare sensibilitate și emoție : „Iar munții, albi ca dânsul, se-nclină-n depărtare". Aici întâlnim o modalitate romantică de apoteozare a eroului ce își rememorează timpurile eroice, urmărind imaginea augustă :

„Pe când era el tânăr, lumea-i părea îngustă
Pentru bine, și largă, prea largă pentru rău !
El ar fi vrut-o bună ca bunul Dumnezeu.
Deci îi plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie
Pe cei care prin lume purtau bici de urgie,
Și mult iubea când țara striga : „La luptă, Dane !"
Să vânture ca pleava oștirile dușmane,
Atunci a lui mânie ca trăsnetul era,
În patru mari hotare tuna și fulgera,
Iar țara dormea-n pace pe timpul cei mai răi
Când Dan veghea-n picioare la căpătâiul ei".

Epitetul din expresia „dalba vitejie" este de rezonanță folclorică, vine din colindele străbune, semnifică puritatea și luminozitatea cauzei luptei sale pentru libertatea țării. Odinioară în marile înfruntări era „ca trăsnetul", „tuna", „fulgera". Imaginile visează marile dezlănțuiri stihiale din natură pentru a sugera ura eroului, energia distrugătoare în rândul vrăjmașilor, în scopul „să vânture" ca pleava oștirile dușmane". Comparația „ca pleava" implică și o atitudine de depreciere a celor ce îndrăzneau să cârtească asupra libertății țării și care erau vânturați în patru puncte cardinale.

Pecetea de nimb legendar, de fantastic, este pusă portretului acestui personaj, căci el grăia cu murgul „N-aibi grijă, măi șoimane ! eu am și duc cu mine O vrajă rea de dușmani, și bună pentru tine" — pentru a-l încuraja de a pătrunde în cele mai tainice și ciudate locuri „în care luceau noaptea oțeluri și ochi roși". Rol important acestei imagini îi conferă personificarea și ncta alegorică :

„Prin codri fără drumuri și fără de lumină,
Iar vulturii carpatici cu zborul îndrăzneț
Făceau un cortegi falnic eroului drumeț".

6. Realul și fantasticul se întrepătrund măiestrit în imaginile artistice, prin comportamente.

Ca „rege-al poeziei", V. Alecsandri rezolvă intriga acestui poem eroic prin întrepătrunderea elementului real cu cel fantastic. Viziunea alegorică (impune un șir de metafore, comparații și personificări) impresionează pentru că natura este ridicată la rang de mit, natura este depozitară de istorie, chiar „are conștiința" momentelor dramatice când țara este sub sabie și foc :

„Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte

Ș-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.
O ! frate, zice unul, un vânt în mez de noapte,
Adusu-mi-au din vale lung vaiet, triste șoapte !...
E sabie în țară ! au năvălit tătarii !
Ș-acum în bălți de sânge își joacă armăsarii !"

În fluxul narativ, scriitorul introduce vorbirea directă, dramatică, tulburătoare, sacadată, cu repetiții de jale și bocet prelung : „ard satele române", „ard holdele-n câmpii", ard codrii", „sub robie cad fete și copii". Conflictul izbucnește violent, prin această intrigă de factură istorică, însă în sufletul lui Dan se produc mari răvășiri : „aude, suspină și nu crede", „un fulger" de mânie „se aprinde în ochii lui pe loc". Își mobilizează toate energiile în stare latentă, monologul sună : „La luptă, Dane ! țara-i în foc !", luând paloșul vechi din cui, zice cu mândrie „Pe inimă și paloș rugina nu s-au pus". Impresionanta invocație (retorică) proiectează eroul în aură de legendă și epopee, redimensionează spiritualitatea sa, căci aspiră spre mărețul ideal de a răpune dușmanul, de a elibera țara :

„O ! Doamne, Doamne sfinte, mai dă-mi zile de trai
Păn' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai !
Fă tu să-mi pară numai atunci paloșul greu,
Când inima-nceta-va să bată-n pieptul meu
Și-atunci inima numai de-a bate să încete
Când voi culca sub țărnă a dușmanilor cete !"

Metafora „lupii", „șerpii" reliefează râul pustiitor, dușmanul otrăvit care se asmuțise asupra țării, precum și ura fără margini împotriva vrăjmașilor. Lupta măreață pentru libertate devine sens al vieții pentru Dan, căpitan de plai.

În desfășurarea acțiunii, momentele se succed gradat, ascendent, unitar, pe firul conflictului. „Mărețul om de munte" „cu pași gigantici" (hiperbolele cu sens de apoteozare) pornește spre Ursan, natura, prieten adevărat, îi susține cauza : „Dar râul îl cunoaște și scade-a sale valuri, Să treacă înainte viteazul Dan la luptă". Portretul lui Ursan impresionează prin forța ce o degajă, ca o forță primară, unită cu țara, străjer în câmpie, rămas de pe timpul lui Ștefan, luptător venit de peste Milcov și urmând parcă o traiectorie de dor românesc, de unitate între țările surori :

„Om aspru care doarme culcat pe-un buzdugan,
Ursan, pletos ca zimbrul, cu peptul gros și lat,
Cu brațul de bărbat, cu pumnul apăsat,
E scurt la grai, năprasnic, la chip întunecos,
El e de peste Milcov pribeag misterios".

Dialogul dintre cei doi precipită desfășurarea acțiunii și adaugă un plus de măreție personajelor, care deși la vârstă foarte înaintată, bătrânețea n-a știrbit nimic din forța morală inepuizabilă :

„Cu aspru glas răspunde :
Bine-ai venit moș Dane !
Ce vânt te-aduce aice ?
Vânt rău și de jălire ?
Ne calc păgânii, frate, ți țara-i la pieire !“

7. Caracterizarea personajelor literare :
a) procedee ;
b) mijloace stilistice.

Pe cei doi îi caracterizează curajul, patriotismul, energia, hotărârea în luptă, capacitatea de acțiune și jertfă. Pornesc la luptă ca gândul și ca vântul, fac minuni de vitejie, împrăștie moarte și spaimă „în gloata tremurândă“ (epitetul plasticizant care consemnează psihoza dușmanului). Dan face minuni de vitejie, fiind luptătorul temut, energia sa este epopeică, se exprimă printr-o suită de verbe la prezent :

„Și palașul ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta-n, stânga și taie-n carne vie...
Fug toți și per din cale-i !...“

Tot din propriile fapte, Dan apare ca un prieten devotat, el nu părăsește prietenul, pe Ursan, când cade rănit. Cu ochii lui pătrunzători îi așteaptă pe dușmani pentru a se răfui justițiar cu ei ; comparația dezvoltată subliniază tensiunea lăuntrică : „Precum așteaptă zimbrul de lupi încungiurat / Să-i zvârle cu-a lui coarne pe câmpul spăimântat“, și „palașul năprasnic o vultur de oțel“ ; de asemenea metafora personaficatoare densifică imaginea artistică.

Numele toponimic „Orhei“, cu rezonanță istorică prin vajnici luptători de-a lungul secolelor, ne oferă o imagine copleșitoare de vitejie și dăruire. Arcașii din Orhei sunt cei care continuă lupta epopeică, punând pe fugă pe dușmani, încât Ghirai „trei zile și trei nopți nu gustă-n suflet pace / Întins ca un cadavru gios pe covor el zace“, trăind desperarea înfrângerii, însă și pofta răzbunării. Pentru că-l luase peste Nistru, pe rănitul Dan „ca pradă și trofeu“ ar vrea o cruntă răzbunare, dar nu va reuși pentru că în fața lui se așază chipul impunător, demn al eroului, care „deși cuprins de lanțuri, măreț intră românul“ — antiteza este emoționantă pentru echilibrul moral al eroului.

Dialogul încordat și dinamic cuprinde întrebări și răspunsuri memorabile, aforistice, cu scăpărări de meteoriți :

„Ghiaur ! zice tătarul cu inima haină,
Ce simte firul ierbei, când coasa e vecină ?“
(...)
„Ea pleacă fruntea-n pace, răspunde căpitanul,
Căci are să renască mai fragedă la anul !...“

Scanned with OKEN Scanner

Iarba regeneratoare, în viziune metaforică, semnifică optimismul incomensurabil, fiindcă în popor se află o forță și o credință de luptă și de ideal, neistovită — un puternic patriotism. Personajul stârnește admirația chiar și dușmanului : „O ! Dan, om înțelept ! / Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume". Dan apără credința sa, tradiția unei datini ce aparține țării sale și poporului său :

„Ceahlăul sub furtună nu scade moșunoi !
Eu, Dan, sub vântul soartei să scad păgân, nu voi".
(...)
„Rușinea-i o rugină pe arma de viteaz,
Un verme ce mănâncă albeața din obraz,
Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc
Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc".

Demnitatea răzbate în ecouri nebănuite către noi din aceste versuri de maximă valență etică, de frumusețe supremă, umană. Epitetul „alb", simbolul purității morale, determină un verb ce este așezat prin inversiune, pentru a da pregnanță ideii „alb am trăit" ; apoi acest epitet determină și un substantiv „fața albă" prin repetiție, deci se intensifică și mai mult sentimentul mândriei patriotice și al demnității morale.

Patriotismul fierbinte, cuprins în cererea bătrânului oștean, sună răscolitor :

„Iar dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor.
Ghirai, mă lasă, lasă în ora morții grele
Să mai sărut o dată pământul țări mele !"

Hanul este și el mișcat, și pentru o clipă uită că are în față un dușman, chiar îi spune : „Tată, ia calul meu și du-te !".

Întâlnirea cu țara este pagină de istorie fantastică, fabuloasă proiecție de mit și legendă :

„Bătrânul Dan se duce, Nistrul trece
Și-n aerul Moldovei se umflă peptu-i rece,
Și inima lui crește, și ochii-s plini de jale
Cu drag privesc prin lacrimi podoaba țării sale.
Sărmanu-ngenunchează pe iarba ce strălucе
Își pleacă fruntea albă, smerit își face cruce
Și pentru totdeauna sărută ca pe-o moaște
Pământul ce tresare și care-l recunoaște..."

Psihologia eroului este determinată de un amestec tulburător de bucurie și durere : „inima lui crește", „ochii-s plini de jale", iar natura (personificată) intră în rezonanță cu mișcarea eroului „pământul tresare", „îl recunoaște".

Observăm varietatea procedeelor de caracterizare folosite de scriitor pentru a monumentaliza figura lui Dan, erou popular cu un caracter complex. Astfel, chiar din cuvintele adversarului desprindem admirația pentru frumusețea morală a personajului :

„O ! Dan viteaz, ferice ca tine care pere
Având o viață verde în timpul tinereții
Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții !...

Antiteza la nivel de lexic „timpul tinereții" marchează două ipostaze eroice, unitatea de voință și acțiune, consecvența în planul sentimentelor și al faptelor, căci și la vârsta înaintată atitudinea sa este „albă ca zăpada în iarna bătrâneții".

Sonoritățile, aliterațiile, alternanțele, repetițiile alături de mijloacele de versificație (ritm, rimă, măsură) dau o muzicalitate aparte versurilor cu o metrică de 10—16 silabe și prin realizarea unui sistem complex de ritmuri, necesare curgerii acțiunii, descrierii, dialogului, monologului etc. Astfel, Alecsandri se dovedește un strălucit maestru al plasticizării cuvântului la nivel lexical, fonematic, sintactic și prozodic. Ca artist al cuvântului, a modelat limba și a înmlădiat-o spre o deschidere largă a registrului spiritual românesc.

Titu Maiorescu menționa : „În Alecsandri vibrează toată inima, toată mișcarea compatrioților săi, câtă s-a putut întrupa (...). Farmecul limbii române în poezia populară el ni l-a deschis ; iubirea omenească și dorul de patrie, el l-a întrupat, frumusețea proprie a pământului nostru natal și a cerului nostru el a descris".

8. Receptarea acestei opere literare de către generația preadolescentă.

Generația mea, ca toate care s-au scurs și care vor veni, vibrează uimită la acordurile poematice ale acestei creații de vastă întindere în timp, și spațiu, cu ecouri de baladă, legendă și epopee, pentru că înalță un monument unic, în felul său, prin chipul vajnicului luptător „Dan, căpitan de plai". Îmi despletesc privirile spre zări și îi aud foșnind pretutindeni spiritul nemuritor în aer, în apă, în văzduh, fiindcă a devenit „eternitate", „arhetip național", „o entitate spirituală", „un simbol suprem" al luptei și dăruirii pentru libertatea țării noastre.

Alte întrebări și alte exerciții :

1. **Definiți teoretic specia literară epică în versuri „poemul eroic".**
2. **Argumentați (prin idei și versuri) că opera literară, „Dan, căpitan de plai" este un „poem eroic".**
3. **Istorisiți pe scurt subiectul acestui poem eroic, marcând cele cinci momente (ale subiectului).**
4. **Cum este reflectată comuniunea om-natură ?**
5. **Ce trăsături de caracter îi aseamănă pe cei doi : Dan și Ursan ?**

Scanned with OKEN Scanner

6. **Memorați versurile semnificative pentru caracterizarea lui Dan, căpitan de plai (luptător neînfricat în tinerețe și eroic la bătrânețe).**
7. **Din versurile memorate de voi selectați cinci figuri de stil (diferite) și explicați semnificația lor în cadrul textului literar.**
8. **Ce sentimente trezește în sufletul cititorului această operă literară?**
9. **Explicați sensul expresiilor: „rămas din timpul lui afară", „a purta bici de urgie", „e sabie în țară", „a cădea pe gânduri".**
10. **Găsiți câte un echivalent pentru fiecare cuvânt: șoim, pustnic, dalbă, fantasmă, larmă, paloș, moaște.**
11. **Explicați valoarea artistică a cuvântului „alb(ă)" din versurile:**

a) **„Alb am trăit un secul pe plaiul strămoșesc**
Și vreau cu fața albă senin să mă sfârșesc"
b) **„Mormântul meu să fie curat și alb ca mine"**
c) **„Și albă ca zăpada în iarna bătrâneții !..."**

COSTACHE NEGRUZZI

(1808 — 1868)

SOBIESKI ȘI ROMÂNII

1. Motivați tema istorică a nuvelei: „Sobieski". și românii"

Volumul „Fragmente istorice" de C. Negruzzi cuprinde câteva nuvele de mare valoare literară cum ar fi: „Alexandru Lăpușneanul" ce marchează o strălucire, dar și o culme a nuvelisticii românești, „Sobieski și românii", „Regele Poloniei și domnul Moldovei"

Lui Negruzzi, Eminescu îi închină câteva versuri nemuritoare în semn de prețuire și neîntrecută admirație:

„Iar Negruzzi șterge colbul de pe cronice bătrâne, / Căci pe mucedele pagini stau domniile române".

Prin nuvela „Sobieski și românii", autorul reînvie o pagină de glorie străbună a poporului nostru, evocă fapte de vitejie ale vajnicului luptător anonim. Nu întâmplător, plăieșii nu-s denumiți propriu și nici prea individualizați, căci ei se înscriu cu virtutea lor eroică alături de toți apărătorii acestui popor neînfrânt.

2. Care sunt momentele subiectului din această nuvelă?

Expoziționea ne introduce în atmosfera caracteristică a locului și timpului și totodată ne prezintă câteva din personaje. Aflăm că încleștarea dintre trufașul rege și plăieșii Cetății Neamț s-a petrecut la sfârșitul secolului al XVII-lea (1686), când Sobieski „mergea încet și gânditor", „supărat și necăjit", fiindcă a fost nevoit „pentru a doua oară a da pas tur-

Scanned with OKEN Scanner

cilor, a se trage dinaintea tătarilor și a moldovenilor", tocmai el „fala leșilor, eroul creștinității", „mântuitorul Vienei". Bun psiholog, Negruzzi surprinde starea de spirit a unei „armate înfrânte", „cu capul plecat", „cu întristarea pe față și cu durerea în inimă", epuizată de oboseală, foame și deznădejde, „Duiumul oștii", „Șlahta pospolită", „pedestrașii erau amestecați și fără strălucire", „nu se auzea nici surlă, nici dobă, numai tropotul cailor și pasul oamenilor ce abia se mișcau".

Izbucnirea conflictului, intriga nuvelei, se produce din cauza vanitosului rege, care, fiind învins de turci și de tătari, se poate mulțumi cu o victorie mai mică. Hotărârea regelui Sobieski de a cuceri Cetatea Neamțului se contuează printr-un dialog ce se derulează rapid, cu replici neașteptate (individualizând cele trei personaje) :

„— Eu aș zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, și să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba, pe numele patronului meu ! Nu va zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobieski fără a o cuceri ? N-avem tunuri ? Vom lua-o, dar cu mâinile.

— Numele Măriei tale e destul tun, zise Potoțki". Se evidențiază spiritul realist și înțelept al Hatmanului, orgoliul și impulsivitatea lui Sobieski, lingușirea lui Potoțki.

Desfășurarea acțiunii este trepidantă, faptele se derulează cu rapiditate și dramatism ; plăieșul de strajă anunță că o oaste anume se apropie de cetate, iar tânărul plăieș abia sosit de la Iași strigă „leșii sunt !", „și-au schimbat drumul și vin aici...". Bătrânul plăieș, cu forța lui morală, ca un strateg hotărăște fără ezitare „la porți, flăcăi !", „Încuieți-le și grămădiți bolovani pe ziduri. Așezați-vă toți pe metereze, să nu zică leahul că a intrat într-o cetate românească ca într-o țarină pustie".

Trufașul rege cere plăieșilor să închine cetatea cu averile și merindele, amenință, încercând să-i intimideze. Solului polon i se spune răspicat, curajos : „Cetatea n-avem s-o dăm cu una, cu două... Tot ce-i putem da este plumbul din pușce". Asaltul începe, tunurile de lemn băteau cetatea, eroicii plăieși răspundeau cu gloanțe, făcând ravagii în rândurile dușmanului.

Au urmat zile de crâncenă încleștare, zile de asalt. Plăieșii au rezistat numeroasei armate timp de patru zile, dar pentru că au rămas fără muniții și fără merinde, încât nu mai puteau continua lupta, în a cincea zi, s-au hotărât să închine cetatea, cu condiția să li se dea voie să meargă fără a fi vătămați.

Punctul culminant al subiectului este marcat de tensiunea maximă a conflictului, fiindcă regele polon, la apariția celor nouă plăieși rămași în viață — dintre care trei răniți, devine mânios și poruncește să fie spânzurați. Numai la intervenția lui Iablonovski, regele a cruțat viețiile plăieșilor români.

Hatmanul cu spirit lucid și înaltă omenie îi spune : „acești viteji nu și-au făcut decât datoria lor, datorie patriotică și vrednică de toată lauda".

Scanned with OKEN Scanner

Deznodământul aduce soluționarea conflictului. Regele înțelege superioritatea morală a plăieșilor, îi felicită pentru vitejia lor și le dă libertatea : „Mergeți în pace și spuneți copiilor și fraților voștri că ați avut cinstea de a vă împotrivi cinci zile regelui de Polonia". Plăieșii s-au îndreptat spre munți, în timp ce oastea dușmană cobora încet la vale.

3. Care sunt trăsăturile de caracter ale personajelor literare ?

Faptele plăieșilor sunt excepționale, ele caracterizează întregul popor român, prin dragostea de țară, de dreptate, libertate și prin spiritul de sacrificiu, chiar titlul dă această semnificație — „Sobieski și românii".

Sobieski este trufaș, mânios, ușor influențabil, se lasă în mrejele lingușelilor lui Potoțki, care îi spune că „Numele măriei tale e destul tun", deși regele abia „dăduse pas turcilor" „pentru a doua oară" și „se trăsese din fața tătarilor".

Mai cumpătat și înțelept este celălalt hatman polon — Iablonovski. El îl îndeamnă pe Sobieski de a nu săvârși fapta defăimată prin a-și călca al său cuvânt dat.

4. Care este modul de expunere dominant din nuvelă ?

Cu multă măiestrie artistică, Negruzzi folosește diferite moduri de expunere. Narațiunea este densă, dinamică, emoționantă. Evenimentele se succed pe firul conflictului, fiind narate admirabil, scoțându-se în relief demnitatea și vitejia plăieșilor moldoveni.

În cursul narațiunii, dialogul oferă, în unele momente, o adevărată reprezentare scenică a întâmplărilor. Dialogul este grav, concis, mobilizator, chiar sentențios :

„— Plecați-vă zise trimisul, și nu vă puneți capul în primejdie.
— Nu purta grijă de capul nostru...
— Incă o dată vă întreb : vă închinați, ori ba ?
— Ba".

Dialogul dă autenticitate narațiunii.

Descrierea este împletită cu narațiunea. Starea ticăloșită a armatei polone „cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă", apare ca mărturie pentru arta descrierii făcute cu precizie, în aspectele esențiale.

5. Prin ce fel de cuvinte se realizează atmosfera de epocă ? Observații asupra stilului artistic.

Epitetele „armată ticăloșită", „faptă defăimată", „fioroasă pustietate", „merge încet și gânditor" evidențiază trăsături și unele particularități pentru anumite momente.

Stilul său oferă o imagine exemplară pentru mijlocul veacului trecut, deoarece expresia urmează linia rafinată a gândirii sale. Tudor Vianu a apreciat „relieful uimitor al caracterelor", „vigoarea compoziției epico-dramatică" din unele nuvele ale lui C. Negruzzi.

Scanned with OKEN Scanner

G. Călinescu, subliniind capacitatea artistică a acestui scriitor pașoptist, remarca „perfecta sinteză de gesturi patetice adânci, de cuvinte memorabile, de observație psihologică...".

Alte întrebări și alte exerciții :

1) **Definiți nuvela prin câteva trăsături specifice (conform teoriei literare. Argumentați că opera literară „Sobieski și românii" de Costache Negruzzi este o nuvelă.**
2) **Ce sentimente exprimă cuvintele bătrânului plăieș ?**
3) **Demonstrați că această creație este o operă epică. Dați exemple de opere epice studiate de voi în clasele V—VIII (care se află în programa pentru examenul de admitere în clasa a IX-a).**
4) **Descrieți vibrațiile voastre sufletești (emoțiile și sentimentele proprii) la lectura acestei nuvele memorabile.**

MIHAI EMINESCU

(1850 — 1889)

CĂLIN (file din poveste)

(fragment)

VIII

1. **Argumentați ideea : „Călin (file din poveste)" de M. Eminescu este o „prelucrare măiestrită după un basm popular".**

În eternul izvor de apă vie „mai curat decât lamura", folclorul, Eminescu a descoperit mituri, motive, teme, sonorități, multe valori ale gândirii și simțirii poporului. Cu pasiune a cules, a prelucrat și a decantat folclorul, transfigurând artistic acest tezaur național. În basmele : „Călin Nebunul", „Fata în grădina de aur" a întrezărit potențele simbolice, încât mitul zburătorului, prin transfigurare artistică, dă perspectiva ideală a iubirii nestinse (ca în „Luceafărul"), sau a iubirii împlinite, fericite (ca în „Călin — file din poveste").

Povestea fantastică din „Călin (file din poveste)" oglindește în viziuni alegorice ample, organizate în opt părți, mitul zburătorului — mitul erotic și mitul comuniunii om-natură. Motivul dorului devine o metaforă ou încărcătură maximă, de trăire poetică. La M. Eminescu, „dorul este un fel de ecou ce se amplifică la nesfârșit în sufletul său", este o stare complexă și impenetrabilă" (T. Vianu). Iubirea unei fete de împărat pentru Zburător, fiind neînțeleasă de craiul-tată, aduce zbucium. Fata este alungată și își găsește adăpost într-o colibă în inima codrului. Dorul este mistuitor. Zburătorul rătăcește prin lume timp de șapte ani și numai

Scanned with OKEN Scanner

după aceea își regăsește ființa iubită. Nunta devine o expresie a plenitudinii, se desfășoară într-un loc mirific, în „pădurea de argint", dincolo de „codrii de aramă".

2. Memorați primele două fraze poetice din această operă literară.

Natura și dragostea sunt teme romantice prin excelență, ele impun în poezia eminesciană o gamă întreagă de motive specifice : codrul, pădurea de argint, floarea albastră, revărsarea vegetalului, lacul, izvoarele, luna, lumea siderală — precum și dorul de dragoste, aspirație spre iubirea absolută. Natura apare blândă, ocrotitoare, ca loc tainic și feeric pentru comuniunea spirituală, erotică. Iubirea este o formă de participare la viața lumii și a universului de aceea este proiectată într-un spațiu edenic și pur. „Pădurea de argint" este un unitvers plin de farmec în vecinătatea „codrilor de aramă". Epitetele „de argint", „de aramă" nu sugerează materialitatea, ci cromatica, luminozitatea misterioasă și muzicalitatea foșnetului. Eminescu nu este un poet al formelor, este poetul luminii și al muzicii. El percepe peisajul prin toate simțurile, într-un mod subiectiv : „iarba pare de omăt", „pare că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă", „ce suspină printre ramuri, cu a glasului ei vrajă". Izvoarele pulsează mișcarea eternă, își sporesc frumusețea pentru că oglindesc cerul, reflectând strălucirea lui, se văd „izvoare zdrumicate peste pietre licurind", Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace / În cuibar rotind de ape, peste care luna zace". Cuvântul „zace" are semnificația de „domnește" — izvoarele captează și răsfrâng vraja astrului tutelar al nopții „luna". Metafora „bulgări fluizi" este plină de prospețime, are multă forță de sugestie, precum și metafora „cuibar rotind de ape "ce semnifică mișcarea în vârtej continuu, sunetul apelor și irizările neobișnuite. Tabloul descriptiv fascinant este susținut și de muzicalitatea versurilor, prin aliterații (frecvența unor sunete) : l, r, o, u, căci izvoarele :

„Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic".

Epitetul „dulce" are o nouă încărcătură semantică, este investit cu o trăsătură ce se adresează urechii, fanteziei auditive a cititorului (înseamnă „plăcut — muzical", „fermecător și ademenitor"). Chiar imaginea auditivă se amplifică miraculos prin expresia „dulce ropot".

3. Prezentați tabloul descriptiv al naturii feerice, „pădurea de argint" marcând efectul stilistic al unor mijloace artistice de expresie.

Peisajul eminescian este vast, se întrepătrund regnurile : vegetal, mineral, cosmic. Vegetalul este luxuriant (foarte bogat), precum sufletul său încărcat de emoții și sentimente infinite în raport cu natura și dragostea. Imaginile sunt plasticizate prin personificări : „flori albastre tremur ude în văzduhul tămâiet", „trunchi vecinici (...) suspină printre ramuri". „Mândrul întuneric" creează contrastul

Scanned with OKEN Scanner

mirific cu strălucirea izvoarelor și a lunii, „cu lacul care-n tremur somnoros și lin se bate". Astfel, natura apare ca un suflu lăuntric al poetului, ca o suprarealitate. Transfigurarea artistică, prin aceste personificări și epitete personificatoare conferă tabloului descriptiv multă vrajă, încât realul tinde spre feericul fantastic din tabloul nunții împărătești.

„Sărbătorile murmuitoare" din natură sunt celebrate prin zborul a „mii de fluturi mici albaștri", a „mii de roiuri de albine" care „curg în râuri sclipitoare". Aici, în context, cuvântul „râuri", prin transfigurare poetică, sugerează grația, mișcarea fluentă a acestor ființe atrase de „florile de miere pline" ce „împlu aerul văratic de mireasmă și răcoare".

Alături de elementele vizuale, auditive și de mișcare se află și elemente olfactive „tămâiet", „mireasmă", chiar și termice „răcoare". Astfel, tabloul descris se amplifică, deoarece poetul trăiește sentimente complexe în raport cu natura divină a nopții de vară, când solemnitatea nunții are loc.

4. Ce asemănări ați observat între portretele nuntașilor de aici și cele din basmele noastre populare ?

„Lacul" este un ochi al pădurii de argint, deschis spre imensitățile cosmice. Nunta fantastică din lumea împărătească se desfășoară :

„Lângă lacul care-n tremur somnoros și lin se bate,
Vezi o masă mare-ntinsă cu făclii prea luminate
Căci din patru părți a lumii împărați și împărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingașei mirese ;
Feți-frumoși cu păr de aur, zmei cu solzii de oțel,
Cititorii cei din zodii și șăgalnicul Pepele".

Realul se întrepătrunde cu fantasticul : „feți-frumoși", „zmei", „cititori de zodii", „șăgalnicul Pepele", „nunul mare, mândrul soare", „nuna mare, mândra lună".

„Socrul roagă-n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare și pe nună, mândra lună.
Și s-așază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin viorile răsună, iară cobza ține hangul".

Craiul „socru-mare" poartă pe capul său „mitră", în mână ține „schiptrul" — însemnele puterii. Marele împărat e răsfățat „rezemat în jilț cu spată", „Șade în perine de puf", pajii îl apără cu crengi „de muscuțe și zăduf".

Împlinirea erotică prin nuntă este o aspirație a comuniunii perfecte a celor două suflete pline de dor și dragoste :

„Acum iată, că din codru și Călin mirele iese,
Care ține-n a lui mână, mâna gingașei mirese
Și foșnea uscat pe frunze poala lungă-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul de noroc i-s umezi ochii".

Scanned with OKEN Scanner

Credința populară în „destin", în „noroc" se consemnează prin fericirea ce atinge apogeul în sufletul fetei de împărat : „de noroc i-s umezi ochii" („noroc" — „destin fericit" în acest caz).

5. Ce sentimente trezește portretul gingașei mirese" ? (Motivați aceasta prin trăsăturile fizice și psihice).

Portretul „gingașei mirese" evidențiază mai ales lumea sa lăuntrică, intensitatea emoției ce îmbujorează fața („fața-i roșie ca mărul"), ce îi luminează ochii, („de noroc i-s umezi ochii"), „Flori albastre are în păru-i", fiindcă ele semnifică idealul și fericirea, mai are „o stea în frunte" — simbolul „iubirii nestinse", pentru „dragostea cea peste fire".

Fata de împărat este angelică, fantastică :

„La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care cade peste brațe, peste umerele goale".

Plină de grație, serafică „vine mlădioasă", „trupul ei frumos îl poartă", căci trăiește clipele sacre ale nunții, ale destinului fericit.

Fantasticul feeric domină tabloul nunții, revarsă încântare și vrajă, stimulează imaginația cititorului, îi amplifică vibrația afectivă. Fantasticul poetic, miraculos conferă poemului o valoare semnificativă.

Titlul „Călin (file din poveste)" ne îndrumă spre a înțelege că în această operă, lirismul este impregnat de elemente epice. „Narațiunea apare ca o poveste", „o istorie transfigurată", „o invenție epică originală", „actul epic este act de creație", exprimă atitudinea lui Eminescu față de natură și dragoste (I. Vlad).

6. Prin ce se aseamănă nunta gâzelor cu o nuntă tradițională, țărănească ?

7. Ce înțelegeți prin cuvintele și sintagmele : „Imaginația poetului", „fantezia poetică", „reverie", „un vis", „vis feeric" ? Puteți stabili sinonimia ?

Alături de nunta împărătească se desfășoară și o nuntă a gâzelor — și aceasta este proiectată de fantasticul alegoric. Comportamentele umane sunt atribuite acestor ființe personificate. Un „greier crainic, sprinten" se avântă cu elan pe masa împărătească „ridicat în două labe, s-a-nchinat bătând din pinteni", „tușește", „își încheie haina" zice : „Să iertați, boieri, ca nunta s-o pornim și noi alături".

Poetul trece la tabloul paralel, al nunții gâzelor, prin interogații retorice, care sporesc interesul cititorului, aducând surpriza fantastică :

„Dar ce zgomot se aude ? Bâzâit ca de albine ?"

Păienjenișul se așază, iar peste el „trece-n zgomot o mulțime de norod", „trec furnici ducând în gură de făină marii saci" destinați pentru plăcinte și colaci, „albinele aduc în gură miere", „aduc colb mărunt de aur" pentru cerceii ce vor fi făcuți de „ca-

Scanned with OKEN Scanner

riul, care-i meșter faur", „vine nunta întreagă", „vornicel e-un greiere!", „un bondar" „glăsuiește încet un cântec". Alaiul mirelui devine fantastic, „mirele flutur" este adus de lăcuste, „într-o coajă de alună", urmat fiind de „țânțarii lăutari, de „gândăcei și cărăbuși". Finul umor se percepe în această imagine a alaiului, dar și în imaginea ce o prezintă pe „mireasa viorică", ce „i-așteaptă-ndărătul ușii". Tabloul este o reverie romantică, „un vis" — o fantezie plină de grație, cu câteva note de fin umor. Muzicalitatea versurilor lungi (de 14—18 silabe) cu rimă imperecheată, cu o cadență amplă, armonioasă, cu aliterații, eufonii creează impresia de mișcare lentă, fantastică, unduioasă.

8. Subliniați ideea : „Eminescu este cel mai mare creator de limbă literară" (prin versuri sintagme, figuri de stil, vocabular, sonorități etc.).

În contextul poeziei un rol important îl are „simbolismul fonetic" (Iorgu Iordan), fiindcă se poate vorbi de un „motiv muzical" sugerat de metrica versurilor și ondularea vocalelor, care trezesc în mintea cititorului relații și reprezentări despre atmosfera fantastică.

Folosirea unor cuvinte în formă populară sau arhaică (mândru, izvoară, omăt, tămâiet, împlu) sugerează eternitatea sentimentului iubirii. Epitetul „mândru-mândră" are rezonanțe majore de superlativ absolut, pentru a susține ideea de unicitate : „mândră glăsuire", „mândru soare", „mândra lună" ; este preferată inversiunea (ca procedeu stilistic), fiindcă accentul cade pe sublim. Prin arhaisme, poetul creează atmosfera specifică (schiptru, mitră, faur, pagii), dar și prin regionalisme (omăt, tăpșan, perini, zăduf, răstoace, bondar, colb). Cu naturalețe asamblează, în context, chiar și neologisme (fluizi) deoarece Eminescu este cel mai mare creator de limbă literară.

Fragmentul acesta studiat arată predilecția romantică pentru peisajul nocturn. „Eminescu face din poezia nopții o scară imaginară către lumină" (C. Ciopraga). Sunt admirabil realizate alternanțele de planuri, real și ireal.

Întreaga poezie „Călin (file din poveste)" ilustrează că „Opera lui M. Eminescu crește cu rădăcinile în cea mai deplină tradiție și este exponentă deplină, cu toate aspectele sale, a spiritului autohton" — (G. Călinescu).

Poetul chiar mărturisea : „Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor, cum soarbe soarele un nour de aur din marea de amar".

Alte întrebări și exerciții :

1. **Ce înțelegeți prin descrierea poetică în versuri ; dar prin descrierea poetică în proză ? Exemplificați.**
2. **Ce titlu sugestiv propuneți fiecărei părți din acest fragment ?**
3. **Selectați epitete, comparații, metafore, personificări, inversiuni, enumerați și arătați rolul lor în crearea atmosferei de basm.**

Scanned with OKEN Scanner

4. Ce observații puteți face asupra bogăției lexicului eminescian ?
5. Găsiți sinonime pentru cuvintele : colb, răstoacă, crai și crainic.
6. Ce rol au în planul narativ verbele la persoana a II-a : „treci", „vezi", „auzi", ; interjecția „iată" ?

SCRISOAREA III

(fragmente)

1. Faceți unele considerații asupra locului pe care îl ocupă M. Eminescu în literatura națională și universală.

Eminescu exprimă spiritul românesc, așa cum Dante exprimă spiritul italian, Shakespeare — spiritul englez, Cervantes — spiritul spaniol, Goethe — spiritul german, Voltaire — spiritul francez, iar Pușkin — spiritul rus.

T. Vianu consemna : „Lumea lui Eminescu este vastă, granițele ei se confundă cu ale cosmosului" ; „Prin Eminescu, gândirea și sensibilitatea românească a trăit o extindere a orizontului lumii, al cugetării și al simțirii, care ne-a transformat în mod esențial".

Prin lectura făcută, asupra unor poezii lirice romantice create de geniul eminescian, am avut revelația universului poetic, al miturilor naționale și universale, al temelor și motivelor — ce s-au cristalizat în imagini artistice unice și eterne. Poeziile : „Lacul", „Dorința", „Revedere", „Ce te legeni...", „La mijloc de codru...", „Călin (file din poveste)", „Sara pe deal", „Floare-albastră", „Crăiasa din povești", „Făt Frumos din tei", „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie", „Scrisorile", „Împărat și proletar", „La steaua", „Mai am un singur dor", „Luceafărul" — ne-au învățat graiul stelelor, al izvoarelor și al codrilor, dar mai ales ne-au învățat să cuvântăm nemurirea.

Natura și dragostea, istoria, meditația socială și filozofică, titanismul, demonismul, zburătorul, condiția omului de geniu, geneze și prăbușiri, microtimpul și macrotimpul, microspațiul și macrospațiul, zborul uranic printre lumile siderale, luna, lacul, marea, lumea vegetală, teiul, floarea albastră, codrul, muzica sferelor — sunt reflectate prin transfigurare poetică genială într-un flux liric melodios, plin de idei și de sentimente, precum și în viziuni romantice, polifonice. „Opera sa se înalță ca un uriaș", Eminescu „are năzuința absolută către stăpânirea demiurgică a lumii" (Zoe Dumitrescu-Bușulenga).

Eminescu se identifică cu spațiul și timpul poporului său, trăiește istoria, tradiția și destinul neamului românesc. Evocă eroi naționali : Decebal, Mircea, Ștefan, Horia, Andrei Mureșanu, făcând din ei simboluri supreme ale înțelepciunii și ale patriotismului.

Complexa și profunda gândire poetică se comunică mai ales pe calea meditației romantice și a satirei în ample rezonanțe și într-o țesătură unică de idei și sentimente. În spatele versului muzical și fascinant se ascunde o conștiință neliniștită ca valurile mării.

2. „Scrisoarea III" — operă literară cu o compoziție arhitectonică (părțile componente). Unitatea acestei creații.

„Scrisoarea III" este o creație amplă, de vastă respirație romantică, cu o compoziție arhitectonică, geometrică, ce reliefează conceptul de patrie : ideea de patrie în trecut (sec. al XIV-lea) și în prezent (a doua jumătate a sec. al XIX-lea) ; poezia a apărut în anul 1881.

Această compoziție este exprimată printr-o puternică antiteză (trecut/prezent), prin contrapunerea unui episod epic față de a doua parte, care este lirică (satira propriu-zisă). Poetul exprimă admirația infinită față de spiritul epopeic de odinioară, iar în raport cu politicianismul contemporan lui își arată indignarea și revolta.

Episodul epic cuprinde câteva microstructuri. Visul de expansiune al sultanului, cu elemente legendare, subliniază că pentru cotropitorii turci nu există ideea de patrie, cu hotare statornicite, deoarece „cu a turmelor pășune a lor patrie și-o schimbă". Visul de mărire devine realitate „an cu an împărăția tot mai largă se sporește", încât „Pân-în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid". Urmează un alt micro episod epic — confruntarea dintre cei doi reprezentanți, ce au concepții diferite asupra istoriei. Baiazid simbolizează setea de expansiune contrapusă, prin antiteză, solidarității cu pământul natal, solidaritate pe care o trăiește Mircea la cea mai înaltă tensiune patriotică.

3. Antiteza dintre Mircea — simbol al patriotismului și Baiazid — exponent al expansiunii.

Fragmentul (micro/episodul epic), începe cu imaginea sumbră a roiurilor turcești de peste Dunăre, care vin în Țara Românească „Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah și spahii/Vin de-ntunecă pământul la Rovine în câmpii. Acestei imagini i se opune alta, luminoasă și semnificativă : „Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejar", fiindcă românii sunt înfrățiți cu „codrul" simbol al permanenței. Unitatea spirituală a oștenilor români este sugerată ca o armonie „sună codrul de stejar".

Deși turcimea a călcat peste hotarele țării, cu gândul sălbatic de cotropire, Mircea — domn înțelept și cu respect pentru tradiția noastră de pace și viață liberă — trimite un sol la Baiazid, în scopul unei întrevederi și clarificări.

Poetul creează un moment dinamic, scenic, în tirade retorice ample, cu invocații și interogații retorice.

Scanned with OKEN Scanner

4. Cum valorifică poetul :
a) Dialogul ca mod de expunere ;
b) Narațiunea ca mod de expunere ;
c) Stilul retoric ?

Dialogul devine un mod de expunere, potrivit pentru o astfel de confruntare dramatică ce evidențiază trăsăturile de caracter a celor două personalități istorice. Baiazid, spiritul întunecat al cotropirii popoarelor, forța oarbă expansionistă în trufia sa, se crede invincibil, grăiește brutal, urmărește să intimideze și să înspăimânte

„Am venit să mi te-nchini.
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini“
„Cum ? Când lumea mi-e deschisă a privi gândești că pot
Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot ?
Și de crunta-mi vijelie tu te aperi cu un toiag ?
Și, purtat de biruință, să mă-mpiedic de-un moșneag ?“

Trufașul Baiazid în mânia sa nu poate pricepe din ce izvorăște calmul siguranța, hotărârea lui Mircea, nu poate pătrunde spre marea taină — forța morală imbatabilă a luptătorilor noștri și, de aceea, își laudă succesele :

„Tot ce stă în umbra crucii împărați și regi s-adună
Să dea piept cu uraganul ridicat de Semilună.
S-a îmbrăcat în zale lucii cavalerii de la Malta
Papa cu a lui trei coroane, puse una peste alta,
Fulgerele adunat-au contra fulgerului care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins pământ și mare“.

Viziunile hiperbolice slujesc pentru a da impresia unei forțe expansioniste căreia nu i-a putut rezista nimeni și nici creștinătatea :

„Pentru a crucii biruință se luptară râuri-râuri,
Ori din codri răscolite, ori stârnite din pustiuri ;
Zguduind din pace-adâncă ale lumii începuturi,
Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi,
Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbii,
Tremura înspăimântată marea de-ale lor corăbii !...“

5. Selectați versurile pentru a evidenția trăsăturile morale ale lui Mircea.

Portretul lui Mircea este schițat prin câteva cuvinte pline de înțeles „Un bătrân atât de simplu, după vorbă, după port“, arătându-ne modestia, echilibrul și calmul. Cu firescul omeniei, se adresează sultanului într-un mod cuviincios, după datina străveche : „Cât suntem încă pe pace, eu îți zic : Bine-ai venit !“.

Răspunsurile lui Mircea, intervențiile lui, arată inteligență scânteietoare, demnitate, patriotism, diplomație, calm și rațiune :

„— De-un moșneag, da împărate, căci moșneagul ce privești,
Nu e om de rând, el este Domnul Țării Românești“.

. . . . . .

„Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...
Și de-aceea, tot ce mișcă-n țara asta, râul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este,
Dușmănit vei fi de toate fără-a prinde chiar de veste".

Versurile sunt aforistice, ele au pătruns în sufletul tuturor generațiilor, fiind memorabile ca adevărate maxime. Antiteza „prieten — dușman" sugerează opoziția categorică dintre cel legat de glia patriei și cel venit cu ambiții de cucerire. Comuniunea om-natură, țară-popor se exprimă solemn, căci „râul, ramul mi-e prieten numai mie". Mircea, fiind simbolul întregului popor animat de infinită dragoste de patrie, spune răspicat despre încrederea sa în capacitatea de luptă, în vitejia fără seamăn :

„N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă Baiazid !".

Sună ca o definiție metaforică aceste cuvinte : „iubirea de moșie e un zid" — ele devin etalon moral pentru cea mai prețioasă valoare din lume — patriotismul. Unitatea de voință și de acțiune a determinat rezistența („un zid") poporului român, care a fost capabil să-și salveze libertatea țării.

Având conștiința de sine și fiind animat de curaj și înțelepciune, Mircea îi amintește lui Baiazid de cursul istoriei, de faptele epopeice ale poporului nostru :

„După vremuri mulți veniră, începând cu acel oaspe,
Ce din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe,
Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vreun pod,
De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod ;
Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă
Și nu voi ca să mă laud, nici nu voi să te-nspăimânt,
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ".

Această tiradă retorică atinge apogeul prin densitatea ideatică, ce evocă istoria. Precum într-un compendiu incandescent, ni se arată evenimente : „mulți veniră", „mulți durară" un pod, „împărați" expansioniști, orgolioși și lacomi „pe care lumea nu putea să-i mai încapă" au încercat izbânda și aici, dar zadarnic „cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pământ". Fraza este bogată, amplă, cu repetiții, simetrii și paralelisme, cuvintele au sonorități aparte. Repetiția cuvântului „vremuri" intensifică ideea poetică, precum și expresia „din vechi se pomenește" semnifică memoria istoriei ce trece din generație în generație. Cursul faptelor istorice nu se pot uita, ele sunt grăitoare. Arhaismele creează mai bine sinteza de evocare a trecutului : oaspe, durară, norod, ca și unele expresii cu iz arhaic „a cere pământ și apă" (a veni cu scop cotropitor) a se face „o apă ș-un pământ" (a se prăpădi, a muri).

Scanned with OKEN Scanner

6. Povestiți și ilustrați cu versuri episodul luptei epopeice de la Rovine. Marcați și unele procedee stilistice.

7. Ce trăsături ale poporului român se desprind din această operă literară ?

Urmează un nou microepisod epic, eroic (bătălia de la Rovine, 1394) ce se evocă într-o viziune epopeică de mare răsunet. Imaginile se succed cu repeziciune, îmbinând mișcarea, zgomotul luptei cu elementele vizuale. Într-un chip original, narațiunea se amplifică cu elementele descriptive, puternic sugestive, declanșatoare de emoții vii.

Admirația poetului, pentru forța morală a poporului, se exprimă prin sublinierea reacției rapide „Și abia plecă bătrânul...", deci imediat în codrul de stejar se simte explozia unei energii „Ce mai freamăt, ce mai zbucium !", „Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium !". Atacul dat de români, sub conducerea lui Mircea, este vijelios, se abate primejdios și deprimant asupra dușmanilor. Luptătorii noștri apar într-o mișcare iute, într-un iureș nebănuit și derutant pentru adversar, din codru apar „mii de capete pletoase", „mii de coifuri lucitoare".

„Călăreții împlu câmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn
Pe copite iau în fugă fața negrului pământ,
Lănci scânteie lungi în soare, arcuri se întind în vânt".

Iuțeala mișcării și zgomotul lasă impresia de derulare halucinantă, neobișnuită, a luptei. Percepem parcă și onomatopeic ritmul acesta epopeic „Pe copite iau în fugă fața negrului pământ", încât imaginea aceasta declanșează, într-un crescendo, alte imagini ale bătăliei :

„Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni,
Orizonul-ntunecându-l, vin săgeți de pretutindeni,
Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie".

Comparațiile pentru „săgețile" ce seamănă moarte în rândul adversarului sunt realizate cu elemente ce vizează stihialul din natură : „nouri", „grindeni", vijelia", „ploaia" potopitoare. Cuvinte cu sonorități pregnante sunt : nouri, aramă, ropot, vâjâind, vijelia, plesnet, ploaie, urlă, tropot, strigăt — ele amplifică totul, dau relief maxim imaginilor poetice de o forță neobișnuită. Cu talent genial sunt realizate armonii imitative precum :

„Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie
Mircea însuși mână în luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare,
Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți"

Verbele sunt la prezent, acțiunea este reală, vie, dramatică : vin, urlă, mână, vine, calcă totul în picioare, iar alte verbe se

Scanned with OKEN Scanner

află la gerunziu, spre a marca acțiunea în desfășurare în același timp cu a verbului determinat : „vâjâind", „durduind", „gonind".

„Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri.
Ca potop ce prăpădește, ea o mare turburată".

Prin antiteză este creată opoziția între luptătorii noștri animați de înflăcăratul patriotism, având-l în frunte pe Mircea pilduitor al curajului și eroismului — și între armata turcă ce este „cuprinsă de pieire", aflându-se în risipire „Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată". Zădărnicia oricărui fapt este sugerată prin repetiția locuțiunii adverbiale „în zadar".

„În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare ;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie ;
Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedeștri, colo caii se răstoarnă".

De la siguranță și orgoliu, Baiazid acum trece la disperare fiindcă vede totul în risipire. Turcilor „pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul", lor li se pare că trăiesc clipe de apocalipsă. Poetul folosește pentru armata dușmană cuvinte sugestive, raportate la acest moment dezastruos : „rărite șiruri lungi", „pâlcuri risipite", „cetele păgâne", „păgânătatea", „pleavă". În antiteză cu imaginea aceasta a dezastrului din tabăra adversarului, se află imaginea sublimă a armatei noastre „soseau călări ca un zid înalt de suliți", „veneau a țării steaguri", „armia română".

Mândria legitimă a poetului, admirația infinită pentru forța morală a luptătorilor noștri răzbate din fluxul poetic :

„Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mână,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia română".

8. Selectați din textul literar și alte figuri de stil spre a putea susține că : „Eminescu este un mare poet, cu puternică originalitate stilistică ; Eminescu este un mare dăltuitor de limbă literară"

Marea diversitate de mijloace poetice au determinat transfigurarea artistică. Astfel aduc prospețime metaforele : „Tot ce stă în umbra crucii", „Toată floarea cea vestită" a Apusului, „Fulgerele adunat-au contra fulgerului", „Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună", „Acea grindin-oțelită", Personificarea „tremura înspăimântată marea" sugerează groaza semănată de pornirea bestială a cotropitorilor care umpleau marea de corăbii de război, amenințând libertatea unor popoare. Hiperbola „orizonu-ntunecându-l" de săgeți subliniază momentul luptei epopeice dusă de români împotriva celor însetați de expansiune. Repetiția „vine, vine,

Scanned with OKEN Scanner

vine" dă intensitate maximă a acțiunii, marchează viteza fantastică a eroului de epopee — Mircea — hotărât în a spulbera rapid dușmanul.

„Timpul", „spațiul", „mișcarea" devin realități contemplate, dar și idei poetice de reflecție. Planul eroic monumental și epopeic a fost admirabil realizat de Eminescu printr-un sistem de procedee figurative narative și descriptive.

Versificația susține admirabil fluxul poetic prin versuri lungi cu o metrică de 12—18 silabe, cu o rimă împerecheată și cu o împletire măiestrită de mai multe ritmuri. Muzicalitatea versurilor eminesciene se degajă admirabil și din interiorul versului ce cuprinde sonorități, aliterații, armonii imitative — intuite numai de cel ce putea scoate din materialul viu al limbii acorduri unice, cu efecte sugestive raportate la sentimentul și ideea poetică.

Prin Eminescu, prin creația sa genială „neamul românesc simte că și-a asigurat dreptul la nemurire" (Mircea Eliade).

Referindu-se la faptul că Mihai Eminescu este un mare poet universal, George Călinescu preciza : „Universalitatea este o inimă individuală, puternică și sonoră ale cărei bătăi istorice se aud pe orice punct al globului, precum și în viitor".

ION CREANGĂ

(1839 — 1889)

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

(II)

(fragment)

1. Ce considerente puteți face asupra universului operei lui Ion Creangă ?

Locul lui Ion Creangă între marii povestitori europeni — Frații Grimm, Perault, Andersen — era fixat printr-un studiu amplu al lui Jean Boutière (1930), în care se preciza : „oricâte rădăcini ar avea în folclor, opera lui Creangă este de o mare originalitate", „este aproape de perfecțiune".

Marele clasic al literaturii române, natură de sinteză, a creat o operă rapsodică, realistă, ce revelează dimensiunile sufletești ale poporului nostru.

Basmul, povestirea, proza memorialistică, prin geniul lui Creangă, deschid un univers narativ inefabil.

Nemuritoare au devenit creațiile : „Harap-Alb", „Capra cu trei iezi", „Punguța cu doi bani", „Fata babei și fata moșneagului", „Soacra cu trei nurori", „Moș Ion Roată" și „Amintiri din copilărie". Oralitatea stilului și umorul sunt trăsături definitorii ale artei narațiunii din aceste opere.

Scanned with OKEN Scanner

2. Caracteristici ale operei „Amintiri din copilărie". Carte a copilăriei evocate din perspectiva depărtată și duios nostalgică a maturității, „Amintirile" lui Creangă reprezintă o operă unică în literatura română, prin forța cu care a reușit să ilustreze vârsta inocentă, prin farmecul neegalat al limbajului și prin umor. Amintirile reprezintă un univers ideal : copilăria, prin semnificație, este universală, ea aparține tuturor. Ion Creangă povestește „copilăria copilului universal" (G. Călinescu). Evocarea este lirică, povestitorul retrăiește sub ochii cititorului vârsta evocată (copilăria și adolescența).

În direcția prozei memorialistice, Creangă este un adevărat „poet al amintirilor", prin vraja care străbate fiecare capitol. Capodopera este o monografie artistică a satului moldovenesc de la mijlocul veacului trecut oglindește oameni, ocupații, obiceiuri și datini. Satul este ideal și mitic în „ritualitatea îndătinată a muncilor și a sărbătorilor" (G. Călinescu).

Capodopera „Amintiri din copilărie" se structurează pe două planuri : de pe o parte este urmărit procesul de formare al lui Nică, evoluția lui spirituală în contextul mediilor sociale pe care le străbate ; în planul al doilea se constituie, realist, universul vieții țărănești, scriitorul prezintă adevărata celulă socială — familia, precum și instituții : biserica, școala, luarea în armată, întreaga atmosferă patriarhală a satului.

Fluxul amintirilor este organizat în 4 capitole.

În partea întâi ni se povestește despre trecerea lui Nică prin școlile de la Humulești și Broșteni ; în a doua, evocă chipul mamei și pățaniile din Humulești ; partea a treia, după descrierea împrejurimilor satului, ne duce în școala de catiheți de la Fălticeni ; partea a patra istorisește despre plecarea la Socola, după ce se desprinde cu durere de satul, vatra sa natală. Firele povestirii sunt împletite cu măiestrie, episoadele rememorate se încheagă în unități narative, în nuclee epice, opera are însă o unitate deplină, fiind o frescă largă monografică.

3. Conținutul capitolului al II-lea („Amintiri din copilărie") Partea a doua a „Amintirilor", „romanul copilăriei universale", începe cu evocarea satului natal, cu chipul venerat al mamei, simbol suprem și sfânt, apoi aduce o tulburătoare definiție poetică a acestei vârste paradisiace, a seninătății, veseliei, jocului și fabulosului, a fericirii. În fața cititorului se derulează isprăvile de neuitat : la Crăciun, când cu tăiatul porcului, la Sfântul Vasile cu plugușorul la urat, alungarea colindătorilor de popa Oșlobanu „om hursuz și pâclișit" ; fuga la sclădat, la cireșe, pupăza din tei etc.

Confesiunea scriitorului este un fel de descărcare lirică, plină de duioșie, de nostalgie " „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu el, la prichiciul vetrei cel humuit,

Scanned with OKEN Scanner

de care mă ţineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie !".

Fraza este amplă, poetică, se constituie din multe enumerări ce evocă universul feeric al copilăriei : „satul", „casa părintească", „stâlpul hornului", „prichiciul vetrei", „jocurile", „hazul", „farmecul copilăresc". Aici întâlnim unele unităţi sonore, ritmice, o cadenţă în proză, o evocare lirică emoţională într-un stil al oralităţii. „Aici găsim un fel de efuziuni lirice", „Creangă se dovedeşte inanalizabil ca şi Eminescu" (T. Vianu). Evocarea acestui univers fascinant este făcută direct, la persoana I, scriitorul retrăieşte clipele de odinioară, de aceea el mărturiseşte : „parcă-mi saltă şi acum inima de bucurie".

Creangă admiră până la divinaţie atmosfera, mediul social în care se integra el, alături de cei dragi : părinţi, fraţi, surori, copiii megieşilor : „Şi, Doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi şi casa ni era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi, şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea !"

4. Chipul mamei lui Nică aşa cum reiese din fragmentul studiat.

Mama lui Nică, prin portretul complex ce i se face, apare pe treapta sublimului moral. Smaranda Creangă era o ţărancă harnică ce robotea din zori până în noapte, îngrijind de o casă de copii. Chipul mamei este polivalent, e văzut cu dragoste, recunoştinţă şi duioşie. Povestitorul realizează un elogiu pentru sfânta şi preacurata sa mamă, adevărată zeitate a sufletului său. Acest elogiu este făcut în ritmul unei muzici realiste de înaltă poezie : „Aşa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunăţii, pe cât îmi aduc bine aminte, căci braţele ei m-au legănat... şi mă alintam la sânu-i gângurind şi uitându-mă în ochii ei cu drag ! Şi sânge din sângele ei, şi carne din carnea ei am împrumutat şi a vorbi de la dânsa am învăţat..." Mama este ridicată la rang de mit, este un chip al unicităţii şi al sublimului.

Adoraţia, veneraţia tind spre infinit. Sentimentul filial devine „Coloana infinită".

Mama lui Nică poseda admirabile calităţi ale femeii din popor, credea în superstiţii, în religie — copilul a admirat-o, a văzut-o sub lumina fabulosului, excepţională, „plină de minunăţii".

Descântecele, ritualurile tradiţionale pe care le practica ea l-au vrăjit şi i-au dat perspectiva miraculosului : „şi ea cu adevărat ştia a face multe şi mari minunăţii : alunga norii cei mai negri de pe deasupra satului nostru şi abătea grindina în alte părţi, în-

Scanned with OKEN Scanner

figând toporul în pământ, afară, dinaintea uşii ; închega apa numai cu două picioare de vacă, de ce încrucea lumea de mirare". Mama avea o putere miraculoasă, îşi vindeca odorul „cu degetul îmbălat în puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării ; ori mai de grabă lua funingine de la gura sobei, aşa să nu se dioache copilaşul !" Apoi îi făcea în frunte „câte un benchi boghet". Din dragoste de viaţă şi ideal clar, Smaranda ştia să acţioneze. Faţă de copii avea dragoste infinită, chiar crede că cel cu părul bălan poate să influenţeze natura ; uneori îi spunea lui Nică „Ieşi, copile cu păr bălan, afară şi râde la soare, doar s-a îndrepta vremea". Pe copii îi îngrijea cu dăruire, duioşie şi înţelegere. Ştia să-i şi dojenească pentru a-i ridica din greşeală. Avea un simţ pedagogic înnăscut, când erau mici îi lua cu asprime, când au ajuns mari îi lua cu vorba. Ea îşi urmăreşte cu perseverenţă gândul de a-i vedea oameni realizaţi.

Mama e bucuroasă că sunt sănătoşi copiii ei şi că se joacă, e mândră că stropşitul de Ion calcă a popă fiindcă popă visa ea, încă de pe acum să-l facă. Mama, istovită de muncă, de griji, de hărmălaia şi poznele copiilor, mărturiseşte că e sătulă „ca de pere pădureţe". În unele împrejurări, când copilăria este revărsată şi năvalnică, de nestrunit, Smaranda simulează o severitate excesivă, o pornire ostilă, joacă teatru ca să-i mai potolească :

„Acuş ieu varga din coardă şi vă croiesc de vă merg peticile", „pughibale spurcate ce sunteţi", „mânca-i-ar pământul să-i mănânce, Doamne, iartă-mă !", le făcea „câte un şurub, două prin cap" şi le da „câteva tapangele la spinare", câteva deasupra şi mai îndesate" şi le zicea : „Na-vă de cheltuială, ghiavoli ce sunteţi ! nici noaptea nu mă pot hodini de incotele voastre" ! Scriitorul precizează că a doua zi năzdrăvănelile reîncepeau chiar dacă „mama lua nănaşa din coardă şi iar ne jnăpăia", fiindcă : „Pielea rea şi răpănoasă, Ori o bate, ori o lasă".

5. Chipul tatălui lui Nică, aşa cum reiese din fragmentul studiat.

Şi chipul tatălui, Ştefan a Petrei Ciubotariul, se încheagă în „Amintiri", întregind imaginea familiei în contururi realiste şi evocatoare. El este un ţăran harnic, întreprinzător, munceşte din greu „venea noaptea de la pădure, de la Dumesnicu, îngheţat de frig şi plin de promoroacă". Îşi iubea mult copiii şi se bucura că sunt veseli şi năzdrăvani. Oricât era de obosit, îi da la grindă, îi săruta şi îi încuraja. El avea o anumită filozofie despre viaţă şi zicea : „Numai de ar fi sănătoşi, să mănânce şi să se joace acum cât îs mititei, că le-a trece lor zburdălniciunea când or fi mari şi i-or lua grijile înainte". În concepţia populară înţelege legitatea copilăriei : „dacă-i copil să se joace ; dacă-i cal să tragă ; dacă-i popă să cetească..." Îi priveşte cu duioşie, se gândeşte că a fost şi el odată copil ca Zahei şi ca Ion, şi în bucuria lor retrăieşte fericirea de odinioară. De

aceea, le mai ia apărarea, prefăcându-se, la rândul lui, că vrea s-o necăjească și mai mult pe Smaranda : „Păi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă, de s-a dus vestea ; încalte ți-au făcut și băieții biserică aici pe loc, după cheful tău, măcar că-ți intră biserica în casă, de departe ce-i...“.

6. Creangă este narator, dar și personaj literar (prin chipul lui Nică).
7. Argumentați (din textul literar) și arătați că în această capodoperă se ilustrează „copilăria copilului universal“.
8. Memorați un citat elocvent.

Creangă este narator, dar în același timp este și personaj literar. Chipul lui Nică este pregnant în diversitatea tipologică umană. Creangă aduce o motivație superioară, arătându-ne ce îl determină evocarea : „Hai mai bine despre copilărie povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată“. Copiii, în seninătatea și nepăsarea lor, în veselia și fantezia lor trăiesc în aspectul etern uman „copilăria copilului universal“ — fericirea vârstei : „Ce-i pasă copilului, când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mâine, sau că-i frământă alte gânduri pline de îngrijire ! Copilul, încălecat pe bățul său, gândește că se află încălecat pe un cal din cei mai strașnici, pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima „deți ie auzul...“ Povestitorul exclamă : „Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii de când îi lumea și pământul, măcar să zică cine ce-a zice“.

În efluviile sale spirituale, revede psihologia specifică vârstei mici : „și eu eram vesel și șturlubatic și copilăros ca vântul în tulburarea sa“, viața era dominată „de jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăros“, scoteam mâțele de prin ocnițe și cotruțe și le flocăiam și le șmotream...“, când începea toaca la biserică, Zahei „toca la stative de pârâie pereții casei și duduie ferestile, iar el cu talanca de oi, cu „o țoală în spate și câte un coif de hârtie în cap“ cântau „Aliluia și Doamne miluiește, popa prinde pește“ ; cu îndrăzneală „priveam țintă în ochii“ părinților și continuau „hârjoana“ și „incurile“.

9. Arta narațiunii la Creangă.

Creangă este un povestitor desăvârșit, narațiunea alternează cu fragmente dialogate, reprezentate scenic, mânuite de autor sau parcă jucate. Autenticitatea retrăirii merge până la identificarea cu personajele. Povestește cu vervă, neobosit, convingător, folosește tehnica orală a spunerii. Ca cititori suntem izbiți de mulțimea mijloacelor tipice de expresie, de energia expresivă a graiului moldovenesc. T. Vianu remarcă : „Imaginile, metaforele,

Scanned with OKEN Scanner

comparațiile lui Creangă sunt ziceri tipice ale poporului, expresii scoase din marele rezervor al limbii", „este un stilist abundent folosind formele oralității".

Sunt folosite formele graiului viu, regionalisme : motocel, prichiciul, mijoarca, cotruță, opsas, benchi, curechi, stative, a șmotri, a secela, șturlubatic ; locuțiuni și expresii sugestive : a sălta inima de bucurie, a da paiele, a fi toată lumea a mea, a ridica casa în slavă, a coși în bătaie, a se lua la hârjoană. Interjecțiile și vocativul-apelativ sporesc oralitatea stilului : hai, ia, măi, uite, ha, na-na, copile, omule, măi femeie etc.

Este necesar să precizăm că marele povestitor recreează limba operei, o toarnă în tiparele unei rostiri individuale, originale. Amintirile sunt creația unui artist superior, genial prin care „poporul întreg a devenit artist individual" (T. Vianu). Jovialitatea, verva, umorul sănătos sunt semnul inteligenței și spontaneității. Creangă zugrăvește „o natură umană", „rustică și jovială". Uneori observăm alunecarea povestirii de la lucruri serioase spre glumă, ironie, autoironie, spre aluzii și întâmplări hazlii. Textul prinde suculența autoironiei : „știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei...". Dialogul dintre Ștefan a Petrei Ciubotariul și Smaranda evidențiază atitudinea lor față de comportamentul zgomotos, neastâmpărat al copiilor :

„— Poi dă, măi femeie, tot ești tu bisericoasă (...)

— Ei, apoi ! minte ai, omule ? mă mieream eu, de ce-s ei așa de cuminți, mititeii ; că tu le dai nas și le știi hangul. Ia privește-i cum stau toți și se uită țintă în ochii noștri, parcă au de gând să ne zugrăvească..."

10. Considerații ale criticii literare.

Pe marele povestitor clasic îl simțim mereu polivalent, mereu proaspăt. „În scara valorilor culturii naționale și universale există o cotă Creangă — una din permanentele spiritualități românești. Fenomenul Creangă rămâne în continuare un subiect deschis, privilegiu al valorilor fundamentale" (C. Ciopraga).

Alte întrebări și exerciții :

1. **Ce înțelegeți prin oralitatea stilului ? Exemplificări din text.**
2. **Ce înțelegeți prin umor ? Exemplificări din text.**
3. **Care trăsături anume caracterizează „copilăria copilului universal" ?**
4. **Citiți în întregime partea a doua a Amintirilor.**
5. **Scrieți numele a 12 personaje întâlnite în capodopera „Amintiri din copilărie".**
6. **Găsiți sinonime pentru cuvântul „a evoca".**

Scanned with OKEN Scanner

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

(IV)

(fragment)

de ION CREANGĂ

1. **„Ion Creangă este un scriitor de geniu, național și universal". — Argumentați această afirmație prin cunoștințele voastre multiple despre: Povești, Povestiri și Amintiri.**

Marele scriitor de geniu „restituie povestirea funcției ei estetice primare — care este de a se adresa nu unor cititori, ci unui auditor, capabil să fie cucerit prin toate elementele de sugestie ale graiului viu" — (T. Vianu). Pe Creangă — G. Călinescu l-a apreciat ca fiind „expresia monumentală a naturii umane, în ipostaza ei istorică, ce se numește poporul român însuși, surprins într-un moment de genială expansiune".

Scriitor național, dar și universal — așezat între marii povestitori Frații Grimm, Perault, Andersen etc. Povestitor de factură rabelaisiană, maestru al stilului oral, paremiologic (în Amintiri, Povești și Povestiri) este o NATURĂ de SINTEZĂ care a dat o OPERĂ RAPSODICĂ în tonalități de SCRIITOR CULT, cu un tonus vital propriu, cu un spirit observator rafinat al realității lumii sale. E un MORALIST CLASIC și o CONȘTIINȚĂ ARTISTICĂ RAȚIONALĂ și SPONTANĂ.

În „Amintiri din copilărie", Creangă povestește „copilăria copilului universal", revelează „un univers ideal" al fericirii — spre care se reîntoarce cu drag și încântare, dar și cu duioșie și nostalgie. Numai pe calea rememorării — prin PROZA MEMORIALISTICĂ (precum un roman al devenirii — în copilărie și adolescență) și prin EVOCAREA LIRICĂ (la persoana I), el poate retrăi timpul anterior într-un sat ideal și mitic „în ritualitatea îndătinată a muncilor și a sărbătorilor".

2. **Revedeți (obligatoriu) la Capitolul II, punctul 2, alineatul 3 și 4 (din această carte școlară).**

Am arătat că această capodoperă concepută în 4 capitole, la analiza în retorta critică se pot desprinde structural două planuri ce se întrepătrund într-o magistrală narațiune, autentică, realistă — scenică prin dialog și monolog.

3. **Precizați locul distinct al Capitolului IV în cadrul capodoperei „Amintiri din Copilărie".**

Partea a IV-a a „Amintirilor din copilărie" narează despre plecarea la Seminarul de la Socola, după ce se desprinde cu durere de satul Humulești, de vatra sa natală. Firele acțiunii sunt împletite cu măiestrie, episoadele rememorate se încheagă în UNITĂȚI NARATIVE DE SINE STĂTĂTOARE, în NUCLEE EPICE. Întregul devine o FRESCĂ largă MONOGRAFICĂ, unitară — alcătuită din FAPTE memorabile și din CHIPURI pline de viață.

Scanned with OKEN Scanner

4. Caracterizați pe NICĂ — așa cum apare în Capitolul IV.

Partea a IV-a rămâne, privită sub o anumită latură, un cântec duios și nostalgic — marcând momentul dramatic când adolescentul Nică era rupt brusc de tot ce îi părea lui mai frumos „satul" și „Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul". Desprinderea de sat de data aceasta, pentru o perioadă mai lungă, „pentru că șase poște lungi și obositoare" nu pot fi călcate dus-întors într-o noapte. Despărțirea este nostalgică și dureroasă pentru că „cine știe dacă nu era pentru totdeauna".

Această apăsătoare și descurajantă stare de spirit — opusă total seninătății anterioare a copilului — este reliefată cu insistență printr-o suită de comparații. Îndărătnicia lui Nică (acum la 16 ani, tocmai când se bucura din plin de viață) apare pregnantă : „Cum nu se dă scos ursul din bârlog, țăranul de la munte, strămutat la câmp, și pruncul, dezlipit de sânul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Șocola, după stăruința mamei".

Nică, fiind hărăzit depărtărilor, folosește o întreagă strategie că poate își va salva sufletul de suferința despărțirii. Nici un argument nu poate clinti hotărârea părinților : nici gândul lui Nică despre vărul său Mogorogea, Trăsnea, Oșlobanu și alții „care s-au lăsat de învățat" și tot „mănâncă pâne pe lângă părinții lor" ; nici teama că o să se îmbolnăvească de dorul mamei... și o să moară „printre străini" ; nici măcar „cele zece rânduri de lacrimi" ; nici calculul său despre călugări care-s „o adunătură de zamparagii dugliși" ; nici gândul că ar putea deveni „dichiu la un mitoc" — nimic nu-l salvează, încât cu autocompasiune își zice : „...și eu să înșir atâtea școli..." ca să ajung „un popă prost, cu preuteasă și copii ; prea mult mi se cere !".

5. SMARANDA, ca mamă, apare pe treapta sublimului moral. Portretul este complex (VEZI Capitolul II, punctul 4, din această carte școlară). — Creangă a realizat mamei un portret complex, polivalent, având admirabile calități și energii mobilizatoare ; fiindcă ea prețuia știința de carte și pe oamenii învățați ; deoarece ea însăși cunoștea taina cititului.

Chipul părinților se împlinește și mai mult acum, prin atitudinile lor transante — ceea ce arată o voință puternică și o etică țărănească sănătoasă. Smaranda „cea vestită și plină de minunății" apare ca un neîntrecut psiholog, fiind cunoscătoare a șovăirilor și îndărătniciilor lui Nică ; cu agerime curmă orice demers strategic al acestuia : „Ioane cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă !... (aici se cuprinde o filozofie milenară, o atitudine robustă), „Pare-mi-se că știi tu moarea mea... să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cât ești de mare !".

Scanned with OKEN Scanner

6. **Portretul TATĂLUI lui Nică se împlinește și mai mult acum în Capitolul IV. Ce trăsături de caracter și ce atitudini îl individualizează ca personaj literar?**

Cu tact, îl mobilizează și pe soțul ei (care avea alte păreri — până acum despre „carte" și „cărturari") : „Spune-i și tu, omule, ce se cuvine...". Ștefan a Petrei Ciubotariu, de această dată se armonizează în păreri cu Smaranda Creangă și se manifestă autoritar, cu chip posomorât : „mai rămâne vorbă despre asta?", „Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său", „Doar eu mă lupt cu gândul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchi ca surcelele", „trebui să căutăm a-l zburătăci...". Tatăl, plin de griji și responsabilitate morală, vede perspectiva (având încă 6 copii) „poate vreodată să fie și el sprijin ișialalți" ; chiar socotește că Nică, fiind cel mai mare, a avut un destin bun ca să fie dat la învățătură numai el : „Dar fiind el cel mai mare, norocul său !".

7. **Pentru NICĂ. ce trăsături de caracter (alături de cele stabilite pe textul din Capitolul II) — remarcați aici, în Capitolul IV ?**

8. **Seninătății anterioare a copilului i se opune zbuciumul adolescentului determinat să plece din Humulești, leagănul copilăriei.**
a — argumentați aceasta prin mijloacele stilistice folosite ;
b — prin unele citate de critică literară (și de estetică) ;
(Rețineți informația : „T. Vianu este estetician").

Ridicat spre adolescență — prin bucurii ale copilăriei și prea puține clipe de amărăciune — puiul de muntean, acum, trebuie să facă un pas într-o lume nedorită, străină, depărtată (spațial și spiritual). Zbaterile sufletești, ale celui încolțit de viața însăși, sunt tulburătoare — și de aceea, lumea feerică a copilăriei îi revine în minte. Descrierea satului, în acorduri lirice sublime, prinde o densitate maximă ca informație, dar și ca vibrație afectivă. Creangă elogiază satul și își mărturisește sentimentele sale supreme (direct, la persoana I, descriptiv, liric, tumultos, ritmic și muzical) : „Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mâhnire Cetatea Neamțului de atâtea veacuri. Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu cari, în zilele geroase de iarnă, mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara, în zilele frumoase de sărbători, cântând și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, țarinile cu holdele, câmpul cu florile și mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile în zburdalnica vârstă a tinereții !". „Tudor Vianu arată că astfel de „structuri ample, sonore sunt ascultate cu încântare de ureche chiar când numai ochiul le citește" — deci evidențiază oralitatea stilului și arta descriptivă a lui Creangă ; „Orală este frumoasa cadență a perioadei (frazei ample) crengiste, dovadă a artei sale rafinate. Aceste perioade se pot desface în unități Ritmice, mai lungi sau mai scurte, alcătuind un tablou de o armonie opulentă (bogată) și variată" ; „Aici găsim un fel de efuziuni lirice", „Creangă se dove-

Scanned with OKEN Scanner

deşte inanalizabil ca şi farmecul poeziei eminesciene" : „Asemenea, dragi-mi erau şezătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire ! De piatră de-a fi fost, şi nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie, când auzeai uneori în puterea nopţei pe Mihai Scripcariul din Humuleşti, umblând tot satul, câte c-o droaie de flăcăi după dânsul şi cântând : Frunză verde de cicoare, / Astă noapte pe răcoare / Cânta o privighetoare / Cu viersul de fată mare. / Şi cânta cu glas duios...", „...câte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare !".

9. **În ce constă raportul dintre : Scriitor/Operă/ /Receptor (cititor) — în cazul acestei capodopere ?**

Nostalgia răzbate din aceste texte armonizate cu eternitatea. Evocarea descriptivă şi afectivă se revarsă învăluitor şi copleşitor pentru cititorul care se poate transpune — prin intermediul imaginilor artistice — în lumea satului de munte din mijlocul veacului trecut cu frumuseţi cuceritoare, cu atmosfera fericită şi de adevărat ritual tradiţional. Realismul liric şi artistic al lui Creangă a cucerit generaţie după generaţie — prin seducţia (conţinutului şi formei artistice). Sub ochii cititorului, Creangă retrăieşte timpul copilăriei şi adolescenţei, el Re-creează Universul mirific din Humuleşti, SATUL acesta, pentru noi, deodată, devine IDEAL şi MITIC.

10. **Ce înţelegeţi prin : ironie — autoironic, compasiune — autocompasiune ? — Exemplificaţi cu citate corespunzătoare din operă.**

AUTOCOMPĂSIUNEA răzbate din text prin cuvinte de neuitat, duioase : „Apoi lasă-ţi, băiete, satul cu tot farmecul frumuseţilor lui, şi pasă de te du în loc strein şi aşa depărtat, dacă te lasă pârdalnica de inimă !", „Ce năcaz pe capul meu...", „Când să-ţi petreci şi tu tinereţea, apucă-te de cărturărie, parcă are omul zece vieţi..." ; când rămâneau în urmă satele frumoase „supărarea noastră creştea la culme", pentru fiecare dumbravă, vâlcică lăsate în urmă „scoteam câte un suspin adânc din pieptu-rile noastre".

11. a) **Tristeţea**
b) **suferinţa,**
c) **durerea,**
d) **nostalgia devin stare de spirit pentru cei doi adolescenţi supuşi destinului înstrăinării.**
— argumentaţi cu fragmente :
- **narative**
- **descriptive**
- **dialogate.**

Suferinţa ia proporţii când ieşau din Humuleşti, ghemuiţi în căruţa lui moş Luca pentru a se duce „surgun dracului pomană", ei văd fetele şi flăcăii gătiţi frumos de sărbătoare „foiau prin sat în toate părţile cu bucuria zugrăvită pe feţe". Durerea se intensifică şi mai mult chiar dacă destinul le este hărăzit, aşa cum rosteşte cu glas stins Zaharia, resemnat şi neputincios : „Cum ne-a fost scris", iar moş Luca le dă sumbră imagine a paradisului pierdut, fără să ştie că-n sufletul tinerilor este jăratec „şi ma pune el paiele..." — moşul spune : „n-as trăi la câmp, Doamne fereşte !".

Scanned with OKEN Scanner

12. **Reţineţi în memoria voastră voluntară — PORTRETUL GENERALIZATOR al oamenilor de la munte făcut de moş Luca (mare iubitor al locurilor natale). — Ce efect stilistic are în fraza citată ELIPSA verbului ?**

Din încântarea ce o trăieşte harabagiul, ni se conturează un neîntrecut portret generalizator al oamenilor de la munte şi o caracterizare a acestor locuri minunate, dătătoare de viaţă : „Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa ; lemne, de-ajuns ; vara, umbră şi răcoare în toate părţile ; oameni, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi".

13. **Povestiţi călătoria de la Humuleşti la Iaşi, evidenţiind ARTA NARAŢIUNII la Creangă, prin precizarea unor trăsături semnificative ale acesteia.**

EPOSUL lui Creangă învolburează momentele acţiunii ce curg în secvenţe şi se densifică în nuclee epice — pe un ton duios, nostalgic, într-un limbaj popular plin de culoare locală. Noaptea cea dinainte de plecare a fost o noapte de zbucium, iar la răsăritul soarelui, moş Luca „însurăţel de-al doilea" dă semnalul de plecare. Rămasul bun este plin de tristeţe (scriitorul îşi rememorează aceste clipe unice): „Sărutăm noi mâna părinţilor... cu ochii înecaţi de lacrimi", „supăraţi şi plânşi". Despărţirea se face într-o zi de sărbătoare când, în contrast cu suferinţa lui Nică şi a lui Zaharia, tineretul satului avea „bucuria zugrăvită pe feţe". Drumul rămas în urmă îi desparte de „satele şi locurile frumoase" mult cunoscute, depărtându-se, le apar alte orizonturi necunoscute, încât trăiesc şi mai mult SENTIMENTUL ÎNSTRĂINĂRII. După un scurt popas la podul Timişeşti, de pe Moldova, drumul îi duce spre Moţca şi codrii Paşcanilor, rămânând în urmă culmile semeţe ale munţilor Neamţ. Masul de noapte le-a fost la Blăgeşti peste Siret, la un rotar, unde i-au coşit ţânţarii şi unde s-au afundat într-o fumăraie chinuitoare. Îşi continuă drumul (mai devreme) la intervenţia lui Zaharia care argumentează cunoscător : „pe cer găinuşa e spre asfinţit, rariţele de-asemenea, şi luceafărul de ziuă trebuie să răsară", „haidem să pornim la drum !".

Deci naratorul consemnează temporal şi spaţial — acţiunea. La „ieşirea în şleah" îşi găsesc tovarăşi de drum pe cei ce aveau în care draniţă şi mergeau tot spre Iaşi. După o cale lungă, la Târgul-Frumos, câţiva harbuji înjunghiaţi le potolesc setea şi foamea. De aci, fără întrerupere, drumul se îndreptă spre podul Ieloaie şi pe la asfinţit intră în Iaşi pe rohatca Păcurari ; peripeţiile lui moş Luca îl umplu de năduh", fiind luat în deriziune. Tocmai noaptea au ajuns „în cieriul Socolei". Naraţiunea curge pe un ton firesc şi aduce momente neprevăzute, pline de savoare — pentru cititor.

În narațiune, Creangă folosește adesea propoziția temporală în fața regentei : „Cum treci Siretul, apa-i rece...". Conjuncția „și" este frecvent folosită la începutul propozițiilor (în cadrul coordonării din frază) spre a spori oralitatea stilului. Deci, folosește stilistic — „și narativ".

14. Ce puteți preciza despre rolul
- **dialogului**
- **și al monologului**

ca efecte artistice ?

Povestirea devine o adevărată reprezentație scenică, autentică prin DIALOGURILE magistral dăltuite, integrate perfect în NARAȚIUNE (care este modul de expunere dominant. „Amintirile din copilărie" — fiind o capodoperă epică).

Dialogul individualizează și mai mult personajele (trăsături de caracter, stări sufletești, atitudini, concepții etc.). Dialogul este creat într-un limbaj plin de pitoresc local, în tonalitățile oralității stilului :

„— Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă. Ai să pleci unde zic eu (...)

— Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori (...)

— Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare, la mine nu se trec acestea..."

Observăm că prin dialog acțiunea operei literare devine vie, dramatică, personajele sunt mai dinamice, foarte vii, pregnante, memorabile.

15. Aduceți câteva precizări cu privire la ARTA DESCRIERII:
- **tablou etnografic,**
- **imagine din natură,**
- **portrete individuale,**
- **portretul mulțimii**

(Capitolul IV) :
- **autoportretul, etc.**

(din Capitolele I, II, III).

Narațiunea se împletește și cu DESCRIEREA : satul natal sau natura alpestră, impunătoare : „Munții Neamțului, uriașii munți cu vârfurile ascunse, în nouri de unde purced izvoarele și se revarsă pâraiele, soptind tainic în mersul lor neîncetat ..". Prin meditație, Creangă adaugă și reflecția profundă, gândește ca un filozof : apele duc cu ele „patimi și ahturi omenești, să le înece în Dunărea măreață". Deci stabilește un paralelism între curgerea apei și trecerea timpului, care poate să estompeze suferințele omenești.

Forța descriptivă — în plan artistic — se remarcă în portrete și autoportrete, dar și în conturarea mulțimii venite la Socola : „dăscălime adunată de pe la catiheți, din toate județele Moldovei : unii mai tineri, iar cei mai mulți cu niște târșoage de barbe cât badanalele de mari, șezând pe iarbă cu părinții lor, și preuți și mireni, mărturisindu-și unul altuia păcatele !". Au fost notate descriptiv : vârste, trăsături fizice, psihice, ocupații etc. — doar prin câteva enumerații și elemente. Imaginea artistică e vie, prinde

Scanned with OKEN Scanner

contururi în fantezia cititorului care receptează opera literară și care are în față tabloul mulțimii specific timpului și locului. Imaginea mulțimii ne apare ca o vâltoare necunoscută, ce îi cuprinde și îi absoarbe și pe noii veniți — Zaharia lui Gâtlan și Nică al lui Ștefan a Petrei Ciubotariul — dovadă a înstrăinării lor.

16. **Formulați considerații despre LIMBA ARTISTICĂ la Creangă.**

„Narațiune are două realități concentrice : întâi aceea a povestitorului, apoi aceea a lumii din narațiune. Aceste două realități nu se pot desface. Limba este sufletul povestitorului și al eroilor săi" — (G. Călinescu)

17. **Cum este realizată ORALITATEA STILULUI ? (mijloacele lingvistice).**

18. **Memorați**
— 10 regionalisme,
— 10 proverbe și zicători din textul studiat prin analiză literară și stilistică.

Ca cititori ai operei lui Creangă noi sesizăm cu interes mulțimea MIJLOACELOR TIPICE de EXPRESIE, energia expresivă a graiului moldovenesc. T. Vianu remarca : „Imaginile, metaforele, comparațiile lui Creangă sunt proverbe sau ziceri tipice ale poporului, expresii scoase din marele rezervor al limbii", „zugrăvește o natură umană rustică și jovială, el este un STILIST abundent, folosind FORMELE ORALITĂȚII". G. Călinescu precizează : „Creangă vorbește ca un POVESTITOR, ca un om care stă pe laviță și istorisește altora, fiind el însuși EROU în narațiune".

Cuvintele populare, regionalismele dau o coloratură locală : harabagiu, holtei, dichiu, mitoc, ocniță, megieș, știubei, dulamă, știoalnă, prund, aht, pârdalnic, dugliș, zamparagiu, chiolhănos, ticăit, a trepăda, a sficui, a cosi, a zburătăci. Locuțiunile verbale și expresiile dau un pitoresc limbajului : a ști moarea cuiva, a-și strânge lioarba acasă, a-și căuta de drum, a nu se duce nici în ruptul capului, a degera măduva în oase, a se usca de dorul cuiva, a se usca văzând cu ochii, a sălta inima de bucurie, a se rupe inima. Comparații de factură populară dau pregnanță ideii : „doi cai ca niște zmei", a ține-o în fugă ca telegarii. Sporesc oralitatea stilului interjecțiile și vocativele : iaca, pasă, „Drăgăliță Doamne", Ioane, Moșule, Dascăle Zaharia, „Ei, ei, măi Zaharia !". Dativul etic, diminutivele, augmentativele și alte procedee ale oralității stilului sunt prezente între mijloacele tipice de expresivitate (cât mi ți gliganul", „cât mi ți moronul", „cât mi ți melianul" ; „trebușoară", „clăcușoară" ; „prostălău", „torcălău") — în întreaga capodoperă.

19. **Care sunt sursele UMORULUI în acest Capitol ?**

Narațiunea în „Amintiri din copilărie" este însoțită în permanență de voioșie, expresie a optimismului, vitalității

20. Reţineţi câteva consideraţii critice cu privire la această capodoperă a literaturii naţionale şi universale.

poporului nostru. Jovialitatea, UMORUL sănătos — semn al inteligenţei şi spontaneităţii — se exprimă prin numeroase modalităţi. Creangă zugrăveşte o „natură umană", „rustică şi jovială", el realizează „o creaţie artistică, grefată pe o înzestrare individuală — (T. Vianu).

a) Întâmplări umoristice de neuitat: supărarea harabagiului pe cel care „nu-şi ţine lioarba acasă", „chiolhănosul şi ticăitul" ce strigă: „moşule, *ie* seama de ţine binet elegarii ceia, să nu-i *ieie* vânt; că Iaşul *ista*-i mare şi, Doamne fereşti, să nu faci vreo primejdie!". Cititorul trăieşte perplexitatea şi când cei doi flăcăi adolescenţi din căruţă, se ruşinează, se acoperă cu un ţol, rugându-l pe harabagiu să spună că duce „nişte drobi de sare de la Ocnă". Peste prima supărare, harabagiului i se adaugă acum, o a doua: „plin de năduh" zice — „nu mă faceţi, că ia acuş vă ard câteva jordii prin ţolul cela, de vă va trece spurcatul!".

Eugen Todoran arată că: „Umorul lui Creangă este un umor ţărănesc, păstrând în el urmele lui folclorice". Nicolae Iorga ne spune: „Creangă vede admirabil, reţine pecetea glumei, e unic prin geniul său oral".

Uneori observăm alunecarea povestirii de la lucruri serioase spre glumă, ironie şi autoironie, spre aluzii şi întâmplări hazlii. La Creangă întâlnim „un umor nesatiric ce face vocabularul iucăuş, frazarea şugubeaţă, personajele poznaşe umplu conştiinţa cititorului" — (Vladimir Streinu).

b) Alte surse ale umorului sunt unele proverbe, zicători, expresii ce îmbogăţesc suflul naraţiunii (dând chiar imaginea de „carnavalesc"), punând pecetea unui umor robust: „Să dea Dumnezeu tot anul să fie sărbători şi numai o zi de lucru, şi atunci să fie praznic şi nuntă". Expresia „a plânge cu zece şiruri de lacrimi" nu trezeşte cititorului compasiunea, ci zâmbetul ironic pentru sel îndărătnic.

c) În cursul întregii opere întâlnim nume proprii ce stârnesc umorul: „Trăsnea" înseamnă tâmp, cu creerii arşi, neîntreg la fire; „Mogorogea" derivă din verbul „o mogorogi", adică a bombăni absurd, prosteşte; popei Buligă i se spune „ciucălău" (sticlă cu gradaţii folosită la cârciumă) pentru aplecarea lui vicioasă spre băutură.

d) Unele cuvinte sunt create chiar de povestitor, spre exemplu — „nepurcele" — este forma de adresare către „nepoţelul" care nu prea face faimă rudelor, ci din contră. „Plăcerea stârnită de audiţia scrierilor lui Creangă e de rafinament erudit" — (G. Călinescu).

În CONSTELAŢIA de AUR a literaturii române se află: Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici care au revelat dimensiunile poporului român, sinteza în timp şi spaţiu a sensibilităţii şi gândirii naţionale, proiectându-ne în universalitate.

Scanned with OKEN Scanner

GEORGE COȘBUC

(1866 — 1918)

VARA

1. Precizați câteva considerații asupra locului pe care îl ocupă G. Coșbuc în literatura națională.

În poezia noastră națională, G. Coșbuc și-a manifestat adevărata sa originalitate pe calea „lirismului obiectivat" și a „armoniei depline" (G. Călinescu); poetul a cucerit generații de cititori prin farmecul specific și varietatea formelor, diversitatea temelor și motivelor, prin muzicalitatea aparte. Cu adevărat, creația coșbuciană a răspuns idealului său artistic de a fi oglindă monografică, epopeică a satului transilvan:

„Sunt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și amarul".

(„Poetul")

C. D. Gherea l-a socotit pe Coșbuc „poetul țărănimii", arătând că el este un adevărat artist care „a deslușit ceea ce trăiește nedeslușit în inima poporului și i-a dat o formă artistică". Iar Liviu Rebreanu exprima: „Cu sufletul său neprihănit a introdus în poezia română țărani adevărați, cu dureri și bucurii, oameni întregi". Poezii memorabile sunt: „Nunta Zamfirei", „Moartea lui Fulger", „Noi vrem pământ!", „Mama", „Numai una!", „La oglindă", „Dușmancele", „Decebal către popor", „Pașa Hassan", Dorobanțul", „Cântecul redutei", „Vestitorii primăverii", „Iarna pe uliță", „Toamna" etc.

2. Definiți pastelul ca specie a genului liric.

3. Valențele educative ale pastelurilor coșbuciene care oglindesc frumusețile naturii patriei (Raportul: Etic și Estetic)

G. Coșbuc a dăruit mai multe pasteluri anotimpului vara, fiind un spirit „plenar solar": „În miezul verii", „Vara", „Pastel", „Noapte de vară" și „Faptul zilei". Pastelurile, în creația sa, sunt de fapt scene ale traiului cotidian al țăranului, „momente monografice și etnografice din viața satului" (G. Călinescu); natura este cadru de obicei. În altă ipostază, tablourile de natură sunt contemplate de pe plaiurile înalte ale oierilor ca în „Furtuna", „După furtună" sau din planul extazului, al trăirii sentimentului olimpian ca în „VARA" (cuprinsă în volumul „Balade și idile" — 1893).

Scanned with OKEN Scanner

4. Care este compoziția arhitectonică a pastelului „Vara" ce exprimă „simțul sublimului cosmic" ?

Dragostea față de natura țării izbucnește puternic în poezia „Vara", pe care Ibrăileanu o detașa de modalitatea pastelului și o apropia de lirica eminesciană. Aici, viziunea panoramică a țării este simbolică. Poetul contemplă Ceahlăul purtător al măreției poporului și apoi contemplă tălăzuirea lanurilor, tinerețea și bucuria muncii și a vieții. Fascinația devine motiv pentru fericirea sa infinită, încât se vrea integrat în acest univers hieratic, în natura veșnică.

Compoziția arhitectonică în trei strofe a câte douăsprezece versuri este armonios alcătuită, fiind susținută de muzicalitatea stihurilor și tonurilor.

„Dorul" de contopire cu natura era stare de spirit în „Mai am un singur dor", dar și izvor de melancolie eminesciană ; în „Vara" este numai seninătate și optimism robust coșbucian; comuniune fericită pe deplin (cu natura divină).

5. Înțelegeți raportul dintre realitate și ficțiune (transfigurare artistică) ?
— Argumentați aceasta cu elemente descriptive din pastelul Vara".

În pastelul „Vara", poetul contemplă și admiră până la extaz, feericul naturii, monumentalul, grandiosul — Ceahlăul. În primul tablou, prin trăirea subiectivă, decorul își amplifică liniile, perspectiva, volumul, conținutul se hieratizează : „Un uriaș cu fruntea-n soare, / De pază țării noastre pus". Cititorul este impresionat puternic căci i se transmite fiorul cosmic prin această metaforă (hiperbolizatoare) cu miez legendar și mitic. Transfigurarea poetică este de mare densitate, metafora vizează și personificarea, sugerând „EROICUL", permanența străjuirii și dăruirii pentru binele țării, însă în același timp, semnifică și „MITOLOGICUL". Coșbuc nu poate uita imaginea Ceahlăului de sub pana măiastră a lui D. Cantemir în „Descrierea Moldovei" ; savantul și artistul aseamănă Ceahlăul cu „Olimpul..." sălaș al zeilor. Nu poate eluda (ocoli) în conștiința sa vibrația emoțională trăită cu privire la „MITUL ETNOGENEZEI", aici pe culmile Ceahlăului în : „Traian și Dochia" — de Gh. Asachi, „Memento Mori" — de M. Eminescu.

6. Ce înțelegeți prin lirismul contemplativ ?
a — Exemplificați actul creator prin câteva fapte stilistice (figuri de stil și alte procedee).
b — Valențe expresive ale lexicului :
„cuvinte — cheie"
„cuvinte — concept".

Tabloul descris este vast, degajă vibrația lirismului contemplativ, tumultuos, cu mari elanuri vitale. Coșbuc privește natura cu un ochi cosmic, fantazând, transfigurând totul, în imagini artistice originale, memorabile — sub raport etic și estetic :

„Priveam fără de țintă-n sus —
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departe-n zări albastre dus,

Un uriaș cu fruntea-n soare,
De pază țării noastre pus.
Și ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Și n-avea aripi să mai zboare !"

Imperfectul „priveam", „vedeam" are și o valoare stilistică — sugerează starea de „contemplație poetică" de durabilitate — prelungită parcă la infinit — starea de adorație sublimă, olimpică și de extaz. Limpezimea peisajului, lumina mirifică „zări albastre", „imens senin" etc. susțin lirismul de înaltă vibrație emoțională, seducția poetică. Epitetele nu sunt doar simple determinări concrete ale peisajului, ci ne fac să înțelegem *dimensiunea interioară a poetului:* seninătatea, optimismul, uimirea, încântarea, fascinația — *iluminarea lăuntrică*. TABLOUL e un VAST PANORAMIC al LUMINII FIZICE, dar și al LUMINII LĂUNTRICE — al PERIHELIEI SPIRITUALE.

7. **Procedeul artistic — inversiunea — aduce un spor ideatic și emoțional. Arătați efectele poetice în contextul acesta.**

Inversiunea unor adjective, cu valoare stilistică de epitete, determină efecte poetice deosebite, reliefând însușiri nebănuite încă: „Sălbatică splendoare" — accentează frumosul, sublimul unei naturi primordiale, pure, nealterate, fără amestecul cuiva: „imens senin" semnifică vastitatea, infinitul spațial și absolutul luminozității. Epitetul „imens" are conținutul și valoarea de superlativ absolut. Muntele mitologic, Ceahlăul, zeitate geologică se proiectează cosmic în infinitul spațial (și implicit în infinitul temporal, adică în eternitate) — este în opoziție cu neputința celui ce era, prin esență, destinat înaltei navigări „norul" care „n-avea aripi să mai zboare". Comparația „ca o taină călătoare" semnifică „misterul", aceasta se cumulează alături de celelalte elemente descriptive, de perspective, de planuri spațiale — geologice și cosmice.

8. **Ce elemente descriptive cuprinde primul tablou? (Selectați text, sintagme, cuvinte și interpretați-le.**
9. **Denumiți (nuanțat) emoțiile și sentimentele poetului, dar și ale voastre ca receptori (cititori) ai textului literar.**

Primul tablou feeric tinde de la vizual, prin convertire imagistică spre auditiv, totul se transformă în armonie; „Și tot văzduhul era plin / De cântece ciripitoare". Astfel, pastelul coșbucian devine o expresie poetică pictural-arhitectonică și muzicală; peisajul — în cele din urmă — se convertește în acorduri muzicale prin prezența grupurilor „ce", „ci", care creează o „armonie" imitativă onomatopeică, plină de prospețime: „cântece ciripitoare". Structura ultimei propoziții (din prima strofă) e adecvată plastic, stilistic descrierii; seducția stă în ridicarea amănuntului la scară astrală — fiindcă „tot văzduhul" este umplut de „cântece ciripitoare".

Scanned with OKEN Scanner

10. Ce elemente de noutate aduce (în planul descriptiv) al doilea tablou ?
11. Observaţi raportul dintre planul obiectiv şi planul subiectiv.
12. Găsiţi câte 5 sinonime pentru cuvintele : „farmec" şi pământ".

Pastelul amplifică panoramicul, deoarece poetul trece de la contemplarea planului cosmic şi mitologic la cel terestru, pentru a întregi viziunea armoniei din natură. Ambele tablouri sunt unitare în compoziţia pastelului „Vara", ele devin oglindă magică pentru feericul NATURII ridicate la rang de DIVINITATE ETERNĂ :

„Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ —
Iar spicele jucau în vânt..."

Starea de extaz este definită prin expresia „privirile de farmec bete" cu sporită rezonanţă în zona afectivă a poetului, care îşi deplasează planul de perspectivă spre natura terestră, spre holdele bogate. Dansul spicelor sugerează bogăţia şi dărnicia naturii.

13. Reţineţi noţiunea de teorie literară : „comparaţie dezvoltată".
— Exemplificaţi cu versuri.

Tabloul descriptiv cuprinde elemente vizuale, de mişcare, auditive etc., prin transfigurarea artistică — pe calea personificării şi unei comparaţii dezvoltate (în 4 versuri) :

„Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă după-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vesmânt".

Comparaţia surprinde artistic similitudini, paralelisme, încât natura pare umanizată.

14. G. Călinescu sublinia că în poezia lui Coşbuc sunt „momente monografice şi etnografice din viaţa satului".
— Argumentaţi aceste consideraţii critice cu:
a) idei,
b) versuri,
c) procedee artistice etc.

Coşbuc integrează omul în mijlocul peisajului, al locului de muncă, acolo unde cântecul de voioşie se înalţă ca o expresie de plenitudine sufletească. Neîntrecut psiholog, aşa cum l-am cunoscut şi din poezia iubirii sau din poezia de revoltă socială — surprinde, aici, trăsături esenţiale spirituale — etnografice : cântecul, doina, corul etc. Tinereţea, robusteţea, setea de viaţă („juca viaţa în ochii lor"), voioşia, cântecul tradiţional nu sunt numai elemente descriptive, decorative, ci monumentalizează admirabilul tablou etnografic, acum în plină vară — căci poetul ilustrează „o natură calendaristică" şi „umanizată".

Scanned with OKEN Scanner

15. Sentimentul sublimului este trăit deopotrivă de scriitor, dar și de cititor — prin maximă tensiune lirică, până la extaz, la sentimentul olimpian (care este PERIHELIA spiritului).

Dinamismul tabloului al doilea se realizează prin numeroase elemente de mișcare : „Spicele jucau în vânt", „vântul juca în plete", „miei albi fugeau către izvor", „grauri suri zburau în cete". Mișcarea cuprinde toate regnurile — fiindcă e VARA — : cel vegetal, animal și uman. Imperfectul verbelor creează impresia de durabilitate, de farmec ce curge la infinit : „jucau", „erau", „cântau", „fugeau", „zburau". Alternanța planurilor temporale intensifică imaginea artistică și sporește emoția în fața VITALITĂȚII : alături de imperfect întâlnim perfectul compus „am întors" și prezentul „saltă". Frumusețea peisajului în care este integrat omul îl face pe cititor să simtă vibrația în fața spectacolului sublim, solemn, hieratic. Scriitorul percepe, vede, aude, simte emoțiile intense, transfigurează totul, convertind tabloul în sonuri și muzică. În primul tablou — „cântece ciripitoare" ce cuprindeau tot văzduhul, în al doilea tablou — „doina", „ei cântau o doină în cor", doina fiind cântarea noastră străbună ce vine din milenii.

Simbolică este, în pastel, și intuiția cromatică : „albastru" pentru seninătatea infinită, „soare", pentru vară ; galbenul lanului „blonde plete". Poetul este „plenar solar", lirismul său atinge apogeul, de la admirație, încântare, beatitudine, fascinație și extaz trece la trăirea sentimentului sublim, sentimentul olimpian al spiritului uman, PERIHELIA sufletească.

16. Argumentați că cele două tablouri descriptive ale pastelului sunt încununate de o tonalitate de imn — închinat naturii veșnice, (ridicate la rang de divinitate).

Astfel, Coșbuc aduce un superb OMAGIU NATURII, VERII. Imaginează natura într-o ființă maiestoasă „cu umblet drag, cu chip iubit". Adresarea directă, sinceră prin invocație retorică ne impresionează, subliniind comuniunea poet-natură : „Cât de frumoasă te-ai gătit, / Naturo, tu ! Ca o virgină...", ca o Divinitate ce-și revarsă duhul miraculos — „Suflarea divină".

17. Arătați că „EUL poetic" este puternic echilibrat, de un optimism robust. — Valoarea tonică (stenică) a poeziei s-o exemplificați cu versuri.

Confesiunea trăirilor intime atinge maxima culminație prin încântarea în fața măreției și frumuseții naturii : „Aș vrea să plâng de fericit...", „Mi-e inima de lacrimi plină". Eul poetului este puternic echilibrat în raport cu timpul, cu devenirea. Se simte OCROTIT de această DIVINITATE, în VIAȚĂ și în MOARTE :

„Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, și-o să mă-ngrap și eu !

Scanned with OKEN Scanner

O mare e, dar mare lină
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină !"

Metafora „mare", „mare lină" exprimă liniştea, echilibrul spiritual, „lumina". Scriitorul se vrea integrat în succesiunea străbunilor săi, în cuibul „cald" — ocrotitor veşnic ; el este împăcat cu destinul acesta de contopire cu natura divină — motivând, cauzal, superior şi filozofic acest crez puternic „că e lumină". Înţelege devenirea cosmică, fără fior tragic, printr-o comuniune fericită. Exprimă aceasta poetic, metaforic : „Vara", „cald", „lumină". Pentru filozofia stenică a lui Coşbuc, versul final, e vers cheie : „E totul cald, că e lumină !". Eul poetic este cuprins de vrajă şi extaz. Densitatea metaforei este surprinzătoare, fiindcă marchează „lumina fizică", dar şi „lumina lăuntrică". Deci, titlul poeziei „VARA" are rezonanţe puternice în planul obiectiv şi în cel subiectiv.

18. **Subliniaţi valenţele artistice ale versificaţiei în acest pastel, ţinând seama de afirmaţia : „Coşbuc şi-a manifestat adevărata originalitate şi pe calea armoniei depline (versificaţiei)".**

Strofele de 12 versuri aduc bogăţia spirituală a lui Coşbuc în stihuri muzicale, cu o metrică de 8—10 silabe, cu rime împerecheate, îmbrăţişate şi încrucişate ce slujesc armoniei pastelului. Cuvintele cheie de la sfârşitul versurilor cuprind sonorităţi alese spre a susţine descrierea : splendoare, soare, călătoare, zboare, divină, plină, lină, lumină.

Vladimir Streinu consideră : „tehnica versificaţiei este copleşitoare. Bogăţia ritmurilor, raritatea, felurimea şi perfecţiunea lor fac din Coşbuc un poet unic la noi". Observăm o evidentă relaţie între sunet şi sensul poeziei, între armonia de ansamblu şi intenţia artistică.

19) **Motivaţi titlul pastelului „Vara" [— sens propriu,**
— sens figurat,
— semnificaţia filozofică.
— Raportul : Realitate/Operă.
— Raportul : Scriitor/Operă/Receptor (cititor)].

MITUL LUMINII, al VERII răzbate şi din sublima cântare coşbuciană, din „Faptul zilei" : „Sunt toate ale tale, Soare, / Făptură, tu, dând dimineţii, Eşti singur fiinţa vieţii / Şi-al lumii altar !" ; apoi din „Imnele Transilvaniei" create de Ioan Alexandru : „Lumină lină, lini lumini / Răsar din codri mari de crini", „Un răsărit ce nu se mai termină... / Lină luminci din lumină lină...".

Scanned with OKEN Scanner

PAŞA HASSAN

1. Contribuţia lui G. Coşbuc la dezvoltarea poeziei noastre naţionale (argumentaţi cu această poezie, dar şi cu altele pe care le cunoaşteţi).

În poezia noastră naţională, G. Coşbuc şi-a manifestat adevărata sa originalitate pe calea „lirismului obiectivat" şi a armoniei depline (G. Călinescu). Poetul a cucerit generaţii de cititori prin farmecul specific şi varietatea formelor, prin diversitatea temelor şi a motivelor literare. Cu adevărat, creaţia sa a răspuns idealului său artistic de a fi oglinda monografică, epopeică a satului transilvan :

„Sunt suflet în sufletul neamului meu
Şi-i cânt bucuria şi amarul"
(„Poetul")

În volumele de poezii „Balade şi idile", „Fire de tort", „Ziarul unui pierde-vară" şi „Cântece de vitejie", pulsează viaţa satului românesc, nu numai în aspectul pitoresc etnografic al obiceiurilor şi tradiţiilor populare, ci şi în expresia năzuinţelor poporului român, în lupta sa pentru dreptate socială şi libertate naţională.

2. Care este tema din poezia „Paşa Hassan" ?

Creaţii memorabile, în pagini antologice, ce exprimă înaltul patriotism al lui Coşbuc sunt numeroase : „Graiul neamului", „Ţară avem şi noi sub soare", „Moartea lui Gelu", „Cetatea Neamţului", „O scrisoare de la Muselim-Selo", „Paşa-Hassan".

Poezia „Paşa Hassan" evocă un moment glorios din lupta poporului nostru pentru libertate naţională, şi anume, bătălia de la Călugăreni (1595).

Balada este inspirată din opera în proză a lui Nicolae Bălcescu „Românii subt Mihai-Voievod" — Cartea „Călugăreni") în care se realizează chipul grandios, eroic al lui Mihai, ce în iureşul luptei apare precum „semizeii" cântaţi de nemuritorul Homer.

Această creaţie coşbuciană a apărut în anul 1894 în revista „Vatra" ca apoi să fie cuprinsă în volumul „Cântece de vitejie" (1904). Poetul a ales doar momentul în care Mihai se avântă pe câmpul de bătălie şi zărindu-l ascuns pe Hassan, îl provoacă la lupta deschisă.

3. În ce specie literară se încadrează această operă epică ?

Ca specie literară a genului epic în versuri, balada narează o întâmplare istorică şi apoteozează vitejia şi faptele unui erou devenit simbol. Coşbuc, fiind impresionat de personalitatea lui Mihai, realizează o baladă originală prin compoziţia arhitectonică, printr-o antiteză puternică dintre armata română învingătoare şi armata otomană învinsă, printr-o antiteză dintre vitejia lui Mihai şi laşitatea lui Hassan.

Scanned with OKEN Scanner

4. Care sunt principalele momente ale subiectului baladei culte ?

Expoziţiunea şi intriga violentă se pot urmări, cu emoţie, în prima strofă (sextină) ce se derulează într-un ritm susţinut, dinamic, trepidant (ritm amfibrahic). Pe câmpul de bătălie de la Călugăreni „oştirea română", „cu vuiet curgând" dovedeşte curaj şi forţă morală urieşească — prin pilda lui Mihai — cel care „cu fulgerul în mână", împrăştie „mulţimea păgână", „turcimea-nvrăjbită". Antiteza este pregnantă prin comportamentul luptătorilor din cele două tabere, antiteza este marcată şi din punct de vedere lexical : luptătorii noştri sunt denumiţi cu mândrie patriotică, „oştirea română", având unitate de voinţă şi de acţiune, pe când osmanlâii sunt grămadă, fără coeziune spirituală „mulţimea păgână" :

„Pe vodă-l zăreşte călare trecând
Prin şiruri, cu fulgeru-n mână.
În lături s-asvârle mulţimea păgână ;
Căci vodă o-mparte, cărare făcând,
Şi-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet curgând,
Oştirea română".

Ritmul amfibrahic susţine ideea şi sentimentul poetic : piciorul metric este amfibrahic.

Gerunziile „trecând", „făcând", „curgând", cu sonuri închise dau un ton grav, măreţ.

Desfăşurarea acţiunii este realizată prin imagini vizuale, de mişcare şi auditive, creând impresia de luptă înverşunată, epopeică, încât duşmanul, venit cu gând de cotropire, este cuprins de panică şi groază ; cade în mocirla Neajlovului „un val după val", iar „fulgerul Sinan" „se-nchină prin baltă".

Starea jalnică, grotescă a turcimii, starea limită este surprinsă în imagini halucinante, parcă s-ar derula o peliculă cinematografică

Zgomotul, învălmăşeala, haosul infernal sunt sugerate şi cu ajutorul asonanţelor, aliteraţiilor : r, l, u, t, d, z :

„Cu tropot roibii de spaimă pe mal
Rup frânele-n zbucium şi saltă ;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deodată
Şi cade-n mocirlă, un val după val
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă".

5. a) Cum se comportă Mihai Viteazul în luptă ?
b) Stabiliţi antiteza dintre Mihai şi Paşa Hassan.
c) Ce procedee artistice foloseşte poetul şi cu ce efecte stilistice ?

Un alt nucleu epic amplifică acţiunea baladei prin imaginea stranie, laşă şi fricoasă a lui Hassan ce se află „alături de drum", „departe de lume" „sub poala pădurii". El porunceşte intrarea în luptă lui Mihnea cu ienicerii. Însă Mihai surprinde acest moment, se îndreaptă, cu câţiva vestiţi luptători, spre „gloata" păgână care are „tăriile plevei" (ironia consemnează atitudinea poetului de dispreţ faţă de turci).

Mihai, luptător epopeic, săvârșește minuni de vitejie :

„Ca volbura toamnei se-nvârte el roată
Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi,
Și-o frânge de grabă și-o bate-napoi
Și-o vântură toată".

Verbele la prezent dau dinamică acțiunii, ele se succed gradat, chiar prin conținutul ce-l exprimă „se-nvârte", „intră", „frânge", „bate", „vântură". Cele două comparații „ca volbura toamnei se-nvârte el roată" și „ca lupu-ntre oi", sunt de factură populară, intensifică imaginea artistică, dând pregnanță personajului neînfricat — vajnic luptător pentru cauza libertății țării.

Fluxul narativ în versuri devine tot mai intens, marcând energia fantastică și iureșul luptei dusă de Mihai :

„Aleargă năvală nebună,
Împrăștie singur pe câți îi adună
Cutreieră câmpul, tăind de pe cai —
El vine spre pașă ; e groază și vai,
Că vine furtună".

Pentru a arăta spaima lui Hassan, sunt folosite propozițiile scurte, stilul devine concis : „e groază și vai", „că vine furtună".

Episodul narativ în care Mihai îl provoacă pe Pașa Hassan la luptă, prin adresarea directă, sporește dramatismul acțiunii, dând relief personajelor antitetice. Se înfruntă curajul cu spaima, demnitatea cu lașitatea, acțiunea eroică monumentală cu fuga rușinoasă, sublimul cu grotescul. Adresarea directă a lui Mihai către adversar sporește tensiunea epică și psihologică : „Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun / Că nu te-am găsit nicăierea, / Stăi, pașă, să piară azi unul din noi". Hassan înspăimântat fuge cu lașitate „mănâncă pământul" (locuțiunea verbală este elocventă pentru acest moment), este „cu ochii de sânge", „e galben pierit", „îi dârdâie dinții", cu barba vâlvoi" :

„Turbanul îi cade și-l lasă căzut ;
Își rupe cu mâna veșmântul,
Că-n largile-i haine se-mpiedică vântul,
Și lui i se pare că-n loc e ținut".

Punctul culminant marchează tensiunea maximă a conflictului istoric și psihologic. Hassan este ridicol : „aleargă de groaza pieirii", tocmai el care venise să semene moarte.

Petru Poantă precizează : „în persoana lui Hassan apare imaginea fricii absolute", „Lașitatea însăși prinde dimensiuni grotești".

Figura lui Mihai, în timp ce-l urmărește pe Hassan, apare hiperbolizată, fiindcă spaima pașei atinge apogeul : „Își pierduse și capul și firea", „fuge nebun", „că-n gheară de fiară și-n gură de tun", „mai dulce-i pieirea" (locuțiunile sporesc viziunea asupra

psihologiei personajului tensionat la maximum). Din perspectiva groazei lui Hassan, chipul voievodului ia proporţiile unui coşmar :

„Sălbaticul vodă e-n zale şi fier.
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda din stânga-i ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte".

Fricosul percepe într-un registru halucinant zgomotul armurii lui Mihai : „zalele zuruie crunte". Epitetul „sălbaticul" evidenţiază mai mult groaza lui Hassan faţă de „eroul ieşit din comun", cu o forţă neomenească, neobişnuită. Elementele descriptive cupolă „gigantică", barda uriaşă (ca armele eroilor din epopee), „ajunge la cer" — sunt realizate prin hiperbole, amplificând dimensiunile acestor obiecte. Scriitorul foloseşte drept elemente de referinţă şi de comparaţie pe cele care vizează forţele stihiale ale naturii : „tunet", „ger", sau constituiri geologice primordiale „munte". Astfel, Coşbuc creează imagini originale, de o forţă sugestivă extraordinară, spre a surprinde psihologia personajului. Portretul realizat devine înspăimântător şi măreţ în acelaşi timp. Ritmul amfibrahic, rima îmbrăţişată, măsura stihurilor (6—12 silabe), dar şi sonurile amplifică imaginea vizuală auditivă şi de mişcare, creează atmosfera propie a acestei balade, capodoperă a genului. Ultimul vers al strofei este foarte scurt, fiind menit să scoată în relief, să accentueze ideea.

Deznodământul baladei îl prezintă pe paşa-Hassan în starea cea mai jalnică, decăzut din pretenţiile sale, nevoit să-l implore pe Alah pentru a putea să se salvezе prin fugă, la spahiii din corturi : „Văzut-au şi beii că fuga e bună / Şi bietului paşă dreptate i-au dat". Ajuns în cort, Hassan a jurat „să zacă o lună". Deznodământul este realizat pe un ton ironic şi dispreţuitor. Cititorul îl stigmatizează pe acest personaj literar negativ, simbol al răului, al malignităţii — care a cunoscut înfrângerea nebănută de ei, fiindcă i s-a opus marea forţă a binelui şi a libertăţii.

6. Observaţii asupra lexicului.

Atmosfera de epocă este sugerată prin arhaisme : paşă, bei, urdie, ieniceri, spahii, flinte, zale, ghiaur, turban. Multe cuvinte populare contribuie la conturarea unor imagini specifice : gloată, bardă, mocirlă, a vântura, pleavă, năvală, a dârdâi. Cu dragoste de ţară şi de popor, cu mândrie legitimă, poetul foloseşte, pentru luptătorii noştri eroici, cuvintele : „oştirea română, „oastea turcească", flăcăii Sucevei".

În acest spaţiu epic, baldesc, al luptei şi al cavalcadei am simţit ritmul sufletesc al poetului imprimat într-o operă durabilă şi originală.

Scanned with OKEN Scanner

„De la Coşbuc începând, în poezia noastră, se vorbeşte despre „muzicalitate silabică", „figuraţie eufonică prin lexic şi aliteraţie (D. Micu).

Coşbuc realizează, în poemele de inspiraţie istorică, o veritabilă monografie a dorului de libertate. Punctul de plecare este o axiomă : „O luptă-i viaţa : deci te luptă / Cu dragoste de ea, cu dor".

Alte întrebări şi alte exerciţii :

1. **Stabiliţi câteva trăsături ale artei naraţiunii în versuri, aşa cum se desprind din balada „Paşa Hassan".**
2. **Evidenţiaţi verbele care dau dinamică acţiunii.**
3. **Povestiţi urmărirea lui Hassan de către Mihai.**
4. **a) Cum apare Mihai în ochii înspăimântaţi ai Paşei Hassan ?**
   b) Explicaţi rolul hiperbolei în contextul literar, exemplificând cu versurile memorate de voi.
5. **Ce este antiteza ? Ilustraţi aceasta prin cele mai semnificative imagini artistice din baladă.**
6. **Explicaţi sensul arhaismelor : ieniceri, spahii, ghiaur, bei, urdie.**
7. **Cu ce verbe puteţi înlocui expresiile : „a fi negru pământ", „a fi groază şi vai", „a mânca pământul", „a dârdâi dinţii".**
8. **Ce fel de rimă observaţi ?**

OCTAVIAN GOGA

(1881 — 1931)

PLUGARII

1. **a) „De la primul volum «POEZII» (1905) Goga s-a afirmat ca o** conştiinţa NAŢIONALĂ şi SOCIALĂ, **dând expresia unei** colectivităţi etnice" **scrie Eugen Lovinescu.**
   b) Susţineţi această apreciere (de istorie literară) — prin poeziile lui Goga, lecturate de voi în clasele II—VIII.

La începutul veacului al XX-lea, în Transilvania „se simţea nevoia acută, imperioasă, a unui CLOPOT URIAŞ şi a unui BUCIUM care să străbată întinderile, adâncurile şi conştiinţele pentru a le orândui în linie de bătaie. GLASUL acesta avea să fie întruchipat de OCTAVIAN GOGA, de împletiturile de oţel ale VERSURILOR sale, de ARTICOLELE tăioase ca o lamă de Toledo, de DISCURSURILE dantoniene care îl vor impune prin TON şi LIMBĂ, prin NIVELUL LITERAR-ARTISTIC, prin atitudine ca cel mai desăvârşit ORATOR al Transilvaniei" — (V. Netea).

Scanned with OKEN Scanner

Poezia lui Goga „CÂNTAREA PĂTIMIRII NOASTRE“ (în 1905, la apariţia primului volum — «POEZII») a venit ca un vuiet imens, răscolitor, năprasnic, lovind metalul aşa cum nimeni nu-l mai lovise până atunci, smulgând din el, într-o limbă profund populară — limba busuiocului şi a pricesnelor bisericeşti — sunete wagneriene, adânc pătrunzătoare în toate inimile.

Câteva din poeziile sale — „Rugăciune“, „Plugarii“, „Noi“, „Oltul“, „Clăcaşii“, „Cosaşul“ — s-au impus din primul moment, cucerind admiraţia unanimă a tuturor românilor. SUCCESUL poeziilor lui GOGA a fost FULGERĂTOR şi DEFINITIV. Acum, la început de veac, oratorii le citesc de la tribuna Adunării deputaţilor, chiar şi Maiorescu le elogiază propunându-le spre premierea marelui forum al Academiei Române. Nici un poet patriot n-a fost citit până atunci cu mai multă sete şi n-a provocat un mai răscolitor entuziasm.

Goga a fost considerat îndată „PRINCIPE AL POEŢILOR“, „POETUL PROFET“, „POETA VATES“, fiindcă se simţea până în adâncuri că se ivise, într-adevăr, un poet nou, un poet al cărui cântec, înfierând prezentul, DESCHIDEA CĂILE VIITORULUI, ale UNIRII celei mari :

„Ci-n pacea obidirii voastre
Ca-ntr-un întins adânc de mare,
Trăieşte-nfricoşatul vifor
Al vremurilor răzbunătoare !“

Acest POET MESIANIC (profet) continuă admirabil pe înaintaşii săi — Andrei Mureşanu şi George Coşbuc, creează într-un TIMBRU ORIGINAL viziunea TRANSILVANIEI în care firea îşi revarsă cu dărnicie frumuseţile şi bogăţiile. Pentru Goga, Ardealul este un adevărat „EDEN“, dar „UN EDEN CAPTIV“ — (D. Micu). Iată versuri edificatoare : „La noi sunt codri verzi de brad / Şi câmpuri de mătasă, / La noi atâţia fluturi sunt / Şi-atâta JALE-n casă...“ («Noi»). Goga mărturisea : „Eu am văzut în ţăran un om chinuit al pământului ; n-am putut să-l văd în acea atmosferă în care l-a văzut Alecsandri în pastelurile sale şi nici n-am putut să-l văd încadrat în acea lumină şi veselie a lui Coşbuc“.

2. Citiţi volumul „Poezii“ de O. Goga şi memoraţi versuri lirice mesianice — cu puternice efecte etice şi estetice.

3. a) Ce este oda ca specie a genului liric ? Ce este elegia ?
b) Stabiliţi notele definitorii.

Poezia „Plugarii“ (cuprinsă în volumul 1905 «Poezii» — aşa cum am mai subliniat) este o ODĂ de preamărire a acestor truditori ai gliei, însă în acelaşi timp, are şi tonalităţi de ELEGIE (tristeţe, jale, doruri neîmplinite). Astfel, TONALITATEA de ODĂ este ESTOMPATĂ (atenuată) de NOTELE ELEGIACE. Este o creaţie tulburătoare, memorabilă care imprimă pentru totdeauna cântarea aceasta — în sufletele noastre.

Scanned with OKEN Scanner

c) Consultați Dicționarul de noțiuni de teorie literară din această carte.

Poetul este ancorat în realitățile sociale și naționale, își contopește destinul cu cel al colectivității aflate în obidă, plâns și jale :

„La voi alergă totdeauna
Truditu-mi suflet să se-nchine"...
[...]
„Al vostru-i plânsul strunei mele"...

„Plânsul", „truditul suflet", lacrima poetului, cântecul său „NEPUTINCIOASA JALE-ȘI PLÂNGE".

4. În ce constă viziunea realistă a lui Goga asupra plugarilor — CLASĂ SOCIALĂ CU MARI VIRTUȚI ?

5. Schițați PORTRETUL GENERALIZATOR AL PLUGARILOR, evidențiind :

5. a) Forța socială eliberatoare.

POETUL MESIANIC, exponent al mulțimii, este conștient că SINGURA FORȚĂ SOCIALĂ, capabilă să descătușeze lumea în suferință sunt PLUGARII. Ei reprezintă O ENERGIE „aparent latentă" — «pacea obidirii», „vremelnic latentă", „ca un aparent calm" «întins adânc de mare» (comparație revelatoare) în care se profilează „viforul răzbunării, al pedepsirii și eliberării" — «ÎNFRICOȘATUL VIFOR AL VREMILOR RĂZBUNĂTOARE» (metafora este relevantă, mobilizatoare și convingătoare ; ea are și tenta biblică, apocaliptică «înfricoșatul vifor», și de pedeapsă justă, tot biblică — «vremilor răzbunătoare». Ultima strofă a poeziei (citată deja, aici) are — în planul compoziției și al ideației — UN SENS UNIFICATOR pentru toate IMAGINILE din această creație, în care se exprimă încrederea într-un viitor mai bun pentru popor. Căci „PLUGARII" preamăriți prin ODĂ sunt singura FORȚĂ SOCIALĂ care străjuiește „CREDINȚA" — idealul de dreptate socială și națională, «ALTARUL NĂDEJDII NOASTRE DE MAI BINE» («Altarul» metaforă extrem de sugestivă, plasticizantă, ștanțează ideea poetică și degajă vibrație emoțională). Plugarilor le închină poetul mesianic această odă, adevărat IMN ce exprimă infinite sentimente de dragoste, atașament și solidaritate. Plugarilor le dăltuiește un nemuritor PORTRET MORAL GENERALIZATOR, fiindcă numai prin ei :

„VA STRĂLUCI ODATĂ VREMII
NOROCUL NOSTRU,-AL TUTURORA".

5.b. Comuniunea Plugari-Natură-Țară (sentiment și atitudine superioară) ;
— viziuni artistice ;
— procedee stilistice.

Privită în întreaga desfășurare, poezia lui Goga respiră un aer de GRANDOARE și TRISTEȚE. Țăranii, în complexitatea vieții lor, sunt 1) capabili de descătușare, 2) truditori ai gliei, 3) creatori de frumos, 4) se integrează armonios în ritmul vieții universale, 5) cred în Puterea Divină.

Scanned with OKEN Scanner

Poezia ne lasă impresia că întreaga natură se solidarizează cu cei oprimați și observăm cu uimire osmoza OM—NATURĂ, PLUGARI—PATRIE. Poetul relevă, în imagini originale, trăsătura fundamentală a plugarilor înfrățirea lor cu natura, ei fiind „copii ai firii", înfrățiți cu „milostiva glie", ocrotiți de „mila nesfârșită a cerului". Ritmul regenerării din natură se transmite sufletului lor — „E primăvară pe câmpie, / Și-n ochiul vostru-i primăvară"... Natura le-a dăruit „Sfânta seninătate" a cerului, adică o sensibilitate infinită :

„El v-a dat suflet să tresară
Și inimă să se înfioare
De glasul frunzelor din codru,
De șopot tainic de izvoare."

Viziunea mitică a naturii impresionează ; suflul divin se simte în sintagme personificatoare : „milostiva glie", „mila nesfârșită a cerului" ; „cerul" prin dărnicia sa a înzestrat poporul cu „suflet..." și „inimă..." — cu sensibilitate desăvârșită la farmecul naturii, la diversitatea multiplă („primăvară", „frunze", „codru", „glie", „izvoare" etc.).

Comuniunea om-natură este admirabilă, natura se lasă „descifrată" în tainele ei numai plugarilor, care cu vraja sufletului lor oficiază parcă — un act sacru — «magia muncii» :

„Blând tainele vi le desface
Din sânu-i milostiva-i glie,
Căci toată floarea vă cunoaște
Și toată frunza ei vă știe".

Își dau măiestrit concursul imaginile susținute de personificare și alegorie.

Metafore puternice sensibilizatoare care iradiază sevă poetică, printr-o transfigurare artistică neașteptată — sunt „cei mai buni copii ai firii", „Frați buni ai frunzelor din codru", „Copii ai mândrei bolți albastre". Aceste metafore se extind în întregul versului — dând un puternic suflu poetic pentru ideea, imaginea artistică și pentru muzicalitatea imanentă. Plugarii — fii ai naturii — comunică deschis cu această forță supremă, fiindcă în ea găsesc ocrotire, milă, înțelegere.

5. c) Arătați, prin selectarea de text, că Plugarii sunt preamăriți pentru hărnicia și munca lor, pentru dăruirea lor ca truditori ai gliei. — Poetul se solidarizează cu cei umiliți, cu martirii neamului nostru.

Viziunea originală se amplifică, prin alte trăsături generalizatoare pentru plugarii care sunt supuși unei munci silnice, de sclavie : „Creștini ce n-aveți sărbătoare" ; ce sunt înălțați către viață numai prin suferință și trudă — „Urziți din lacrimi și sudoare". Tonalitatea de preamărire din poezie este ca de imn : „Purtați cu brațele-amândouă / A muncii rodnică povară, / Sub strălucirea-nlăcrimată / A dimineților de vară."

Tonalitatea de proslăvire e estompată elegiac. Anafora aduce o muzicalitate stranie, tulburătoare pentru imaginea sumbră din planul relațiilor sociale, inumane :

„A voastră-i jalea cea mai mare,
A voastră-i truda cea mai sfântă,
Stăpânul vitreg vă lovește...“
[...]
„Piticul vă plătește fiere...“

Cuvintele : „lacrimi“, „înlăcrimată“ — semnifică suferința milenară ; „sudoare“, „truda“ — exprimă munca înrobitoare, lipsită de perspectiva libertății și demnității umane ; „jalea“ — sugerează starea de spirit din Transilvania, la început de veac. Sentimentelor poetului de admirație și venerație pentru plugari — li se opun sentimentele de dispreț pentru „potentații zilei“ — «stăpânul vitreg», «piticul» — cu comportamente brutale și feroce.

Plugarii poartă pecetea purității morale „cea mai curată rază“ o infinită frumusețe în ciuda suferinței „clipirii înduioșate“. Ei sunt adevărați martiri sfințiți de „cer“ să poată duce suferința, dar și speranța mântuirii. Poetul mesianic dă îndemnul, ca o rugă : „Sfințiți cu roua suferinții / Țărâna plaiurilor noastre !“ Sensul figurat al cuvântului „rouă“ aduce o mare încărcătură emoțională, fiindcă semnifică lacrimile, plânsul, jalea milenară — condiția tragică a țăranilor împilați din Transilvania.

5. d) Cum este reliefată de poet o altă trăsătură spirituală — sentimentul pentru frumos, tradiție și creație ?

O altă componentă spirituală a plugarilor — alături de sentimentul naturii și sentimentul muncii — este sentimentul pentru frumos, pentru creația artistică tradițională. Printr-o forță artistică nebănuită, ei transfigurează crâncena realitate, încât : „Atâta strălucire încape / În bietul bordeiaș de paie“. Ei și-au creat simboluri pentru marile lor idealuri sociale și naționale : „crai“, „zâne“, „Cosânzeana“. Aici, în contextul literar, cuvântul „strălucire“ nu mai are semnificația pentru un obiect concret, el devine un substantiv abstract ce marchează „universul spiritual“ bogat și creativ al poporului. Antiteza dintre „strălucirea spirituală“ și „sărăcia materială a bordeiașului de paie“ scoate și mai mult în evidență — profilul moral al plugarilor elogiați de poet. Transfigurând cruda realitate socail-istorică, ei întrezăresc pe calea fantasticului popular „Binele“, victoria binelui asupra răului : „La voi coboară Cosânzeana / A visurilor noastre doamnă“. Metafora „a visurilor noastre doamnă“ are o mare forță de sugestie, revelându-se supremul simbol luminos. Tot bogăția spirituală, imaginația creatoare face ca în tainica umbră a umilelor sălașe „să plângă doinele“, „să râdă hora“ — încât prin cântecul doinit să se reverse jalea, iar prin jocul tradițoinal să se învolbureze un ritm necesar optimismului, aspirațiilor măreție. Este preaslăvită legătura

indisolubilă dintre viața plugarilor și creațiile lor artistice. Aceste producțiuni originale sunt oglinda vie pentru dureri și bucurii — „plâng", „râd" — „Plâng doinele și râde hora".

5. e) Plugarii au o virtute morală superioară — Credința în Dumnezeu.

„Țara pe care o înfățișează Goga", „e un Purgatoriu în care se petrec evenimente procesionale, în care lumea jelește" — (G. Călinescu). Forța supremă, Divinitatea aduce elementul compensator, în raport cu suferințele îndurate de plugari : „Îndurător v-ascultă Domnul / Și vă trimite mângâiere" :

„Și nimeni truda nu v-alină,
Doar bunul cerului Părinte,
De sus pe frunte vă așază
Cununa razelor lui sfinte".

Apoteoza (glorificarea) acestora este un act sacru, un mister esențial al universului. Lirismul aduce un fior inefabil de rit ancestral. Poporul are o virtute spirituală remarcabilă CREDINȚA în DUMNEZEU pe care Goga o reflectă, pe calea transfigurării artistice, subliniind REZISTENȚA MORALĂ a acestuia. Vibrația biblică se reflectă chiar în vocabular : „a se închina", „altar", „creștini", „milostivă", „sfântă", „sfinți", „Sfânta Seninătate", „Domnul", „Bunul Cerului Părinte". Mireasma Biblică are funcții etice și estetice în stihurile lui Goga. Coexistă „sacrul" și „profanul" căci realitatea existenței este tulburătoare, le determină alternativ „înălțarea" și „căderea", pendularea între speranță și deznădejde.

6. Aduceți argumente în sprijinul ideii : „Goga e un mare artist al cuvântului".

Poezia lui Goga (în genere) a fost caracterizată „CA O ELEGIE EROICĂ", „Tremură duioșia, murmură plânsul, cade lacrima ; această stare psihică din Transilvania impune poeziilor lui Goga o construcție centrată pe ideea de jale, tristețe, jale stăpânită, de neliniște și speranță" — (Ion Dodu Bălan). De aceea, cuvintele-cheie, din poezia „Plugarii", devin „cuvinte-concept pentru starea social istorică din Transilvania : „plânsul", „plânge", „plâng", „lacrimi", „lacrimă", „suferință", „sudoare", „truda", „jale". Cuvântul „JALE" are pregnantă nuanță în versul „Neputincioasa jale-și plânge", stih memorabil în care se află trei cuvinte definitorii pentru realitatea începutului de veac : «neputincioasa», «jale», «plânge».

Voit, cuvintele lui Goga „n-au strălucirea și netezimea marmorei șlefuite. Ele par, mai de grabă, a fi cioplite dintr-o cremene dură și înnegrită de vreme, dar care scapără necontenit scântei — sub amnarul unor patimi fără leac" — (Ion Dodu Bălan). Poetul nu caută cuvinte frumoase, ci pe cele ce exprimă mai potrivit gândurile și sentimentele. Determinările sub formă de epitet ne lasă copleșitoarea impresie de suferință și jale : truditul (suflet), mila (nesfârșită), (cli-

pirii noastre) înduioșate, milostiva (glie), bietul (bordeiaș) de paie, (pacea) obidirii. Alte epitete trimit spre apocalipsă istorică, spre mari zguduiri : înfrocoșatul (vifor), (vremi) răzbunătoare.

Substantivele care dau contur vieții plugarilor se constituie în câteva câmpuri semantice expresive și esențiale : Plugarii, plug, rotile ; miriști, glie, țărână, plaiuri ; bordeiaș, casă ; Cosânzeana, zâne, crai, dine, horă ; frunză, cadru floare, cer, rază, primăvară, toamnă, vară. În unele poezii, ale lui Goga întâlnim un limbaj artistic solemn, cu o tentă arhaică și regională și religioasă : altar, sfântă, Domnul etc.

Arhitectonica acestei ode cu nuanțe elegiace „Plugarii" are organizarea substanței lirice într-o compoziție unitară, fluentă muzicală, având strofele octave, cu versuri de 8—12 silabe, cu ritm iambic (/ — ˘ — / — ˘ — / — ˘ — / — ˘ —) ; rima încrucișată și împerecheată, uneori monorima ca în versurile : „Purtați cu brațele amândouă / A munci rodnică povară, / Sub strălucirea-nlăcrimată / A dimineților de vară". Rima se conține în cuvinte cu sonorități și semnificații, ca în exemplu de mai sus. Eufonia se realizează prin aliterația sunetelor — s, v, r — și prin alternanțe consonantice : l — r, f — v, s — ș, s — z, t — d ca în versurile : „Ci-n pacea obidirii voastre, / Ca-ntr-un întins adânc de mare, / Trăiește înfricoșatul vifor / Al vremilor răzbunătoare". Imaginile sunt de „un farmec straniu și zguduitor" ; „Poetul înalță «Cântarea pătimirii noastre». Ca la lectura blestemelor și profețiilor din Biblie, oricine se simte cutremurat de vestirea unor bucurii și răzbunări fără nume" — (G. Călinescu).

„După Eminescu și Macedonski — Goga e întâiul poet mare din epoca modernă, sortit prin simplitatea aparentă a liricii lui să pătrundă tot mai adânc în sufletul mulțimii, POET NAȚIONAL totodată și pur ca și Eminescu" — (G. Călinescu).

7. Rețineți reflecții despre opera lui Goga, MONOGRAFIE LIRICĂ a suferințelor milenare a celor mulți și obidiți, relevând că ea izvorăște din mesianism.

„Goga se identifică cu întreaga mișcare de redeșteptare a energiei naționale de la începutul veacului" — (E. Lovinescu). „Goga este poet al Ardealului, prin o parte a realităților concrete ce-l inspiră, el este în fond POETUL ÎNTREGII ȚĂRI — prin idealurile de unitate națională și de izbăvire socială ce-l animă" — (G. Călinescu). „Particularitățile artistului se relevă în special în dinamica viziunii. Există UN STIL GOGA, grandios-vizionar, rezultând din amplificarea dimensiunilor și repetiția în ritm suitor. Plugarii devin proiecții monumentale prin metafore și imagini originale" — (C. Ciopraga).

Poetul se autodefinea : „Sunt cântărețul celor fără nume / Un strigăt smuls de-a vremilor vâltoare".

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări și exerciții :

1. Ce înțelegeți prin noțiunile de teorie literară : „genul liric", „odă", „elegie", „ritm iambic".
2. Reamintiți-vă alte ode (titlul și numele scriitorului) studiate în clasele V—VII. Stabiliți similitudini și note particulare de diferențiere.
3. Descrieți vibrațiile sufletești (emoțiile și sentimentele proprii) la lectura acestei poezii memorabile.
4. Căutați și selectați din „limbajul artistic solemn" cuvintele „cu o tentă arhaică", „regională" și religioasă.
5. Comentați versurile : „Sfințiți cu roua suferinții / Țărâna plaiurilor noastre !" ; Revelați sensul figurat al cuvântului „roua".
6. Ce argumente aduceți pentru a reliefa aprecierea lui G. Călinescu : Goga este „poet național totdeodată și pur ca și Eminescu".

ALEXE MATEEVICI

(1888 — 1917)

LIMBA NOASTRĂ

1. Ce sentimente trăiți voi în raport cu limba noastră națională ? Dar poetul ?

Alexe Mateevici are sentimentul istoriei, al devenirii neamului românesc, are viziunea lui tehnică — adică a datelor și componentelor originare, a surselor inițiale ale poporului. Vraja poeziei „Limba noastră" se înalță dintr-o mistică, din sentimentul sacru : dragostea de patrie și de limba română, de întreaga tradiție spirituală în diversitatea ei inepuizabilă. „Conștiința unei lumi reale și semnificative este strâns legată de descoperirea sacrului" — (M. Eliade).

Publicist, poet, prozator și duhovnic — preot-militar, „spirit ardent al Basarabiei" ; căzut la datoria patriotică pe frontul din 1917 — în luptele pentru cauza LIBERTĂȚII ȘI A UNIRII. A scris poezii cu teme patriotice, cu motive folclorice și în imagini sensibile.

„LIMBA NOASTRĂ" a devenit un „SIMBOL, TEMĂ, MOTIV și LEIT-MOTIV — în creația acestui tânăr, înflăcărat patriot, cu o INALTĂ CONȘTIINȚĂ NAȚIONALĂ. „Simbolul este ceva esențial inteligenței ; cred că judecățile simbolice, ca și intuițiile simbolice, nu pot lipsi dintr-o inteligență validă și completă. Simbolul este indispensabil unei viziuni libere și personale asupra existenței" — (M. Eliade). Acest adevăr îl recunoaștem în poezia „LIMBA NOASTRĂ (1917), odă ce preamărește, apoteozează, glorificând și divinizând graiul nostru sfânt.

Scanned with OKEN Scanner

Fluxul lirismului incandescent este cuceritor pentru fiecare generație. Generații de-a rândul au citit, au recitatat și au cântat aceste versuri la cea mai înaltă tensiune a gândului și a sentimentului național. Oda aceasta preamărește, înalță cântarea, dar spune și „răscolitoare", „înfiorate adevăruri" — încât ne face să vibrăm cu toată ființa noastră. Pentru românii din Basarabia, de dincolo de Prut, această poezie a devenit un adevărat „imn sacru".

Talentul deosebit, interioritatea fremătătoare a lui Alexe Mateevici, „spiritul său muzical" — au determinat acest univers liric vrăjit, convertit în melodie și cântec etern.

Fluxul liric al celor 12 catrene este ascendent și degajă multă incandescență spirituală. Poetul comunică patosul patriotic cu absolută naturalețe și dă rostirii prin repetiții, simetrii și paralelisme, o organizare melodică. Construcția este rotundă, prima și ultima strofă fiind aproape identice. Această arhitectonică a compoziției amplifică și mai mult ideea poetică și sentimentul național, sporește incantația.

2. Viziunea poetică prin transfigurare aduce multiple imagini sugestive.

Complexitatea trăirilor sufletești se exprimă transfigurat printr-un bogat registru de comparații și viziuni metaforice, poetul dovedindu-se un imagist deosebit : „Limba noastră-i o comoară", „un șirag de pietre rare", „e foc ce arde", în sufletul neamului, „e cântec", „e doina dorurilor noastre", „e graiul pâinii", „vechi izvoade", „limbă sfântă", „limba vechilor cazanii", „piatră lucitoare ce din soare se aprinde", „e frunză verde", „zbuciumul din codrii veșnici", „Nistrul lin ce-n valuri pierde / A luceferilor sfeșnici" ; „evhi izvoade", „povestiri din alte vremi" — care aduc înfiorarea și înfricoșarea la auzul „veșnicelor adevăruri". Sentimentul de mândrie patriotică și de prețuire atinge adorația sublimă, divinația.

Limba noastră este frumoasă, melodioasă, plină de expresivitate, capabilă să transmită gama trăirilor și simțămintelor.

3. Adăugați alte însușiri ale limbii noastre ce se desprind din întreaga poezie.

Poetul vibrează profund față de adevărul istoric — limba noastră s-a născut odată cu poporul român, în îndepărtatele milenii pe „moșia" străbună :

„Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată.
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată".

„Comoara" ca motiv liric rezultat din transfigurarea poetică, sugerează că limba noastră are rădăcini îndepărtate și statornice în timpul istoric milenar „în adâncuri înfundată". Unicitatea ei este imaginată metaforic „șirag de piatră rară", fiindcă prin irizările multiple, reflectă universul etnic spiritual în întreaga țară. Raportul dintre limbă și patrie este admirabil oglindit în această strofă.

Scanned with OKEN Scanner

Limba noastră a exprimat și a susținut focul spiritual, idealurile noastre naționale de dreptate socială, de libertate și unitatea națională deoarece poporul nostru „S-a trezit din somn de moarte, / Ca viteazul din poveste" : *„Limba noastră-i numai cântec, / Doina dorurilor noastre"*. Poporul și-a înflăcărat sufletul, în luptă pentru a-și realiza visul de libertate,„Roi de fulgere ce spintec / Nouri negri, zări albastre". Limba a oglindit lupta energică, hotărâtă (în viziune metaforică hiperbolică „Roi de fulgere"). Limba a oglindit cu fidelitate momentele și epocile întunecate ale istoriei noastre „nouri negri", dar a preamărit idealurile, speranța mântuirii „zări albastre". Antiteza : „negru-albastru" sporește emoția prin pregnanța imaginilor artistice create.

Spiritualitatea, tradiția, cultura, viața toată, cu bine și cu rău, se reflectă pe calea cuvântului : *„Limba noastră-i limbă sfântă, / Limba vechilor cazanii, / Care-o plânge și care-o cântă / Pe la vatra lor țăranii"*.

Numeroase strofe încep cu muzicalitatea cuvintelor ce fac o definire metaforică „limba noastră-i..." ; această repetiție intensifică sentimentul patriotic și evidențiază gândirea tumultuoasă a poetului. Verbul „a fi" copulativ are o valoare expresivă deosebită, marcând prezentul „etern căci limba noastră" a fost este și va fi o comoară, un șirag de piatră rară, foc, cântec etc.

4. Mesajul patriotic sună răspicat : Înviați-vă dar graiul / Ruginit de multă vreme, / Ștergeți slinul, mucegaiul / Al uitării-n care geme.

Îndemnul fierbinte, pe care-l face poetul, se adresează tuturor românilor spre a păstra, spre a cultiav și a dezvolta limba noastră națională : „Strângeți piatra lucitoare / ce din soare se aprinde". Verbul „strângeți" la imperativ semnifică ideea de a păstra cu grijă și cu responsabilitate acest tezaur, depozitar de viață, istorie, luptă și adevăr. Optimismul se degajă, pentru că orice efort va fi încununat de succes. Prin verbele la viitor, poetul dă perspectiva fericită : „Și-ți avea în revărsare / Un potop de noi cuvinte", „Răsări-va o comoară".

5. Explicați semnificația ultimei strofe :

a. conținut.

b. mijloace de expresivitate și muzicalitate.

c. versificații.

Ultima strofă (care reia ideea din prima strofă) apare ca o concluzie firească și optimistă în acorduri sublime :

„Răsări-va o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată".

Încrederea poetului este tonică, perspectiva luminoasă a viitorului — „răsări-va" este marcată cu măiestrie prin forma inversă verbală și prin sonorități (frecvența sunetului „r" și „a"). Toate

Scanned with OKEN Scanner

versurile au un ritm trohaic şi o măsură de 7—8 silabe, rima e încrucişată — simplitatea aparentă, aici, este şlefuire artistică şi decantare, până când totul devine muzică, fiindcă POEZIA apare „ca o magie a cuvântului", „gest oracular", mod de existenţă", „a doua realitate — prin transfigurare artistică".

6. Observaţii asupra lexicului.

Lexicul este bogat şi se constituie în câmpuri semantice. Puternic sugestiv, susţinând tonul general al poeziei, sunt câmpurile semantice ce corespund : patriei, poporului, limbii, existenţei milenare ; trecutului, prezentului şi viitorului : limbă, comoară, rară, moşie, foc, neam, cântec, doină, doruri ; fulgere, nouri ; pâine, vară, sudori, ţară ; frunză, codri, Nistru, luceferi ; cazanie, izvoade, povestiri ; adevăruri ; veşnice, vreme ; ceruri, soare. Optimismul robust îl face pe poet să întrezărească viitorul fericit al limbii — în devenirea ei — „un potop de noi cuvinte" (cu semnificaţia cantitativă „foarte multe cuivnte), fiindcă e neîntrecut de „DARNIC", „GRAIUL ŢĂRII NOASTRE DRAGĂ".

7. Reţineţi unele consideraţii ale criticii literare.

Perpessicius apreciază : „cugetarea lapidară", „noutatea de expresie" a lui Alexe Mateevici în poezia „Limba noastră", „Fiecare strofă bate, din aliajul acesta de atribute, de mândrie şi de vorbe rare, o nouă medalie aforistică. Construită pe schema unei salbe de metafore".

G. Călinescu a intuit în Mateevici „un poet mare, dacă trăia".

8. Exemplificaţi tema acestei ode prin alte creaţii literare.

Poezii memorabile despre limba noastră sfântă, care transmit un fierbinte mesaj patriotic, sunt : „Limba noastră" de George Sion, „Graiul neamului" de G. Coşbuc, „Un falnic glas" de Andrei Bârseanu, „Graiul" de Veronica Porumbacu, „Printre cuvinte" de Grigore Vieru şi „Odă limbii române" de Victor Eftimiu. „Patria mea" de Nichita Stănescu ne învaţă : „a vorbi despre limba română / este ca o duminică".

Genialul artist al cuvântului cel care a dăltuit miraculos limba noastră MIHAI EMINESCU — ne spune : „Limba cronicarilor şi a legendelor e pe alocurea de o rară frumuseţe. Multe texte şi bisericeşti şi laice au un ritm atât de sonor în înşiruirea cuvintelor, încât este peste putinţă ca frumuseţea stilului lor să se atribuie întâmplării şi nu TALENTULUI scriitorului şi DEZVOLTĂRII LIMBII".

Scanned with OKEN Scanner

GALA GALACTION

(1879 — 1961)

LA VULTURI !

1. Ce cunoașteți despre opera și personalitatea lui G. Galaction ?

Numele lui Gala Galaction este legat de numele revistei „Viața românească", la care au mai colaborat, între alții, I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu. Convins că „îndeletnicirea literară trebuie să fie prevăzătoare, dornică să instruiască pe ceilalți și să le folosească", iar scriitorul trebuie să fie „un pedagog, dacă nu un profesor", Gala Galaction a creat opere în care apar cu precădere probleme de conștiință, oameni cu suflete aprinse, puși în împrejurări dramatice.

Opera lui are o largă cuprindere : nuvele, schițe, romane, traduceri, amintiri de călătorie și însemnări.

G. Galaction este „o figură tolstoiană, cu perpetuă înclinare spre cazurile de conștiințe ; moralist cu imaginație aprinsă se manifestă între cotidian și etern, între real și fabulos. E cu temperament bipolar, un moralist relexiv și unul sentimental, un raționalist și un liric" — (C. Ciopraga).

2. a) În care gen literar și în ce specie literară încadrați această operă ?
b) Formulați tema.

Opera literară „La Vulturi !" (1912) aparține genului epic și este o nuvelă psihologică, al cărei subiect se plasează în timpul mișcării conduse de Tudor Vladimirescu. Opera se încadrează realismului prin faptul că acordă importanță definirii complexe a personajelor (Dănilă și Agripina), derulării firului epic, pornind de la un fapt real (invazia turcilor), și realităților socio-istorice ale Munteniei din prima jumătate a secolului al XIX-lea, oglindind viața păstorilor de pe culmile sălbatice ale Scripetelui.

Tema este legată de evenimentele istorice (mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu, invazia cotropitorilor), dar și de destinul uman, observat pe două planuri : destinul individului (Dănilă, Agripina, Păunaș, Păun Ozun, Tudor Vladimirescu) și destinul colectivității de ciobani permanent amenințați de primejdii, colectivitate ce poate simboliza întregul popor român de la poalele și de pe crestele Carpaților. Îndârjirea cu care oamenii sprijină mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu creează un tablou amplu, de mase în mișcare, fundalul îndepărtat al nuvelei : „...pretutindeni întâlneau cete-cete de zăplani, tot oameni hotărâți și aspri, neștiutori de dor și de păreri de rău, porniți cu flinta, cu coasa ori cu furca la spinare spre steagul ridicat de domnul Tudor".

Scanned with OKEN Scanner

3. Precizați modurile de expunere existente în această operă literară.

În general, elementele nuvelei sunt, ca și în cazul celorlalte specii epice, narațiunea (sistemul motivelor dinamice) și descrierea (sistemul motivelor statice). De obicei, între cele două serii de motive se stabilește un anume paralelism. În opera „La Vulturi !", motivele statice (descrierea muntelui, a satului, a zborului de vulturi) devin simboluri care deschid calea motivelor dinamice, fabulative (invazia turcilor și fuga Agripinei). Textul prezintă o împletire armonioasă și emoționantă de descriere, dialog și narațiune, cu o compoziție amplă, dezvoltată pe o succesiune de tablouri și de întâmplări.

4. a) Rețineți elementele expoziționii.

Expoziționea este amplă și se realizează prin două moduri de expunere : narațiunea și descrierea, în care autorul îmbină irizări retrospective (povestea vieții urgisite a lui Dănilă, unul dintre personajele principale) cu elemente de peisaj devenite simboluri (crestele munților, vulturii, lumina) : „Culmile Scripetelui se deșlușeau în această zi cu soare, după multele ploi de până aci, colțuroase și limpezi, ca o cunună de securi".

b) Care sunt modalitățile prin care scriitorul mărește expresivitatea textului ?

„Această zi cu soare" și „ploi de până aci" realizează alunecarea dinspre trecut spre prezentul povestirii.

„Scripetele se aduna de jur împrejur și clădea la mijloc fundul Iablanicioarei, fund adăpostit și locuit de un pumn de oameni. Într-o parte, zidul îmbrăcat în codri se știrbea, ca să lase, printre lespezii zdrobiți și printre fagii cosiți mereu la rădăcină, undele oțelite ale Iablanicioarei. Izvorul ei era în munte, sub o stâncă, și ciobanii îl adunau și-l depănau în jgheaburi, cât ținea o poiană, iar pe urmă îi dădeau drumul în creștetul brazilor. Alte câteva pâraie țâșneau mai jos de printre pietre și întreiau puterile pârâului. Pe lângă el, cobora, chinuită, singura cărare mai lesnicioasă celor câteva case de oameni, întemeiate în acest cuib de vulturi". Sălbăticia ținutului emoționează, atmosfera e aparent liniștită, impresia generală e cea de „pace adâncă". Sunt îmbinate imagini vizuale cu imagini auditive : „unde oțelite", „țâșneau".

Unghiul de perspectivă fixează un spațiu românesc izolat de lume, aflat pe culmile munților. Peisajul este privit din văzduh, ca și când ochiul scriitorului l-ar fi descoperit asemeni ochiului de pasăre. Culmile Scripetelui se împletesc și formează parcă o cetate naturală ce ascunde între marginile ei un sat de gospodari harnici. Locul seamănă cu un cuib de vulturi. Muntele e aspru și taie cerul asemeni unei cununi de securi.

5. Rețineți câteva elemente descriptive ale tabloului.

Cele mai multe elemente de susținere a compoziției operei sunt descriptive : imaginea muntelui („zidul îmbrăcat în codri"), descrierea pârâului („undele oțelite ale Iablanicioarei) și a cărării care cobora „chinuită, singura mai lesnicioasă". Pieptul muntelui, apa și cărarea sunt cei trei

Scanned with OKEN Scanner

factori determinanți ai vieții oamenilor, dar și ai evoluției personajului principal, Agripina, femeia ce se va lupta din răsputeri cu forța muntelui pentru a-și salva copiii de atacurile turcilor. În acest prim moment al subiectului întâlnim și prima semnificație a titlului : ideea de înălțime.

Viața oamenilor se desfășoară într-o zonă în care natura determină puternic existența : apa, muntele, soarele, vulturii și oamenii formează un tot. Locuitorii acestei cetăți de stâncă erau ciobani (ocupația e străveche, rădăcinile ei sunt cele ale începutului acestui neam) păstrând în suflet temeritatea păsărilor cerului. Relația semantică se stabilește între : „pumn de oameni" — ciobani ; „câteva case de oameni" — „cuib de vulturi".

Peisajul transferă cititorului emoția, făcându-l să simtă grandoarea muntelui. „În ziua aceea nu era nici un nor deasupra, și uriașii munți, care atâtea zile frământaseră și sloboziseră, din coamele lor zbârlite până la cer, ploile, trăsnetele și șuvoaiele, erau acum blajini, tihniți și prididiti de soare". Calmul e aparent. Deasupra plutesc amenințători vulturii „scăldându-și aripile în lumină și dând fiorii morții păsăretului de casă din jurul celor cincisprezece-douăzeci de locuințe din fundul văii". Elementele tabloului sunt mai ales vizuale. Ochiul descoperă cu uimire minunățiile ascunse ale spinărilor de piatră. Se creează încă de la început o antiteză între calmul zilei și duritatea colțurilor de stâncă. Impresia generală de liniște va fi curând destrămată. Natura e senină, statornică, protectoare. Intervenția răului o va zdruncina, o va frământa.

6. a) Titlul cumulează și sensul propriu și sensul figurat al cuvântului „Vulturi". Căutați câteva argumente pentru a explica titlul „La Vulturi !"

Titlul nuvelei este simbolic, înglobează elemente din cele două secvențe și sintetizează, pe de o parte, trăsăturile oamenilor și pe de alta, duritatea destinului. Locuințele erau așezate între crestele munților, ca niște „cuiburi de vulturi", ascunse de ochiul răufăcătorilor, protejate de spinarea muntelui. Oamenii locuiesc aici aproape de cer, luminați asemeni păsărilor de soarele înfierbântat, aspriți de duritatea muntelui, dar mândri și neînvățați cu supunerea, asemeni păsărilor cerului, care contemplă de pe înălțimi ametitoare crestele acoperite de brazi. Ca și vulturii, oamenii sunt curajoși, „hotărâți și aspri, nestiutori de dor și de păreri de rău", când e vorba să-și apere țara.

6. b) Vocabularul din această carte va fi consultat pentru cuvântul „VULTUR". Stabiliți similitudini, reflecții, judecăți valoroase și convingătoare — în raport cu opera literară „LA VULTURI!".

Zborul vulturilor, descris la începutul operei sugerează primejdia și prevestește parcă întâmplarea dramatică : „vulturii pluteau neobosit, scăldându-și aripile în lumină și dând fiorii morții păsăretului de casă"..., „Sus, în nesfârșirea albastră, vulturii se roteau cu neobosită măreție", „...o largă spulberătură de fulgi cenușii, ca după o încăierare de vulturi", „Ajungă atâta risipă, atâta

Scanned with OKEN Scanner

jaf la vulturi !"... Ultimele două exemple sunt extrase din partea finală a nuvelei în care semnificația titlului se îmbogățește : vulturii sunt păsările de pradă, asociate dușmanului care cotropește, distruge, răului imposibil de ocolit, destinului amarnic, existenței dramatice, „urgiei".

7. Observați primele detalii ale caracterizării personajului literar — Dănilă, desprinse din expozițiune.

Tabloul cu caracter descriptiv include un altul, profund narativ, realizat de scriitor prin intermediul unei adevărate fișe biografice, scurte și dramatice, în care se povestește, cu emoție și admirație înflăcărată de sentimente patriotice viața lui Moș Dănilă, „fruntașul ciobanilor de pe Scripetele". Aici se fixează, prin intermediul caracterizării indirecte, portretul bătrânului : „starostele ciobanilor din partea locului, venetic de pe plai, dar mare baci la bătrânețe". Portretul este monumental, Dănilă devenind model de dârzenie și spirit gospodăresc ; structura textului fixându-se pe doi piloni : modul de viață actual al bătrânului, alături de ciobanii în putere, care plecau cu caii „încărcați cu piei și cu brânzeturi și veneau cu ei înapoi, încărcați cu mălai" și istorisirea încleștărilor sale cu destinul amarnic : „făcuse în tinerețe de trei ori avere și de trei ori i-o măturase puhoiul năvălirilor străine". Atitudinea scriitorului este de admirație pentru modul în care omul nu se lasă înfrânt și-și reclădește avutul : „Ce conace ! Ce gospodării ! Ce rost temeinic !" (propoziții exclamative, eliptice, axate pe substantive cu arii semantice în extindere : *conac, gospodărie, rost*. Bătrânul nu se încovoaie sub vremurile tulburi ci „a crescut în turme și în argați, a însurat, a măritat și și-a întins pe câțiva munți neamul și întâietatea". Observăm că timpul povestirii se comprimă, astfel încât personajului îi este sugerată vitalitatea, dârzenia cu care iese la liman după orice încercare. S-a retras în creierii munților Scripetelui „ca să nu mai vadă plaiul și silnicia de pe el", dar nu trăiește izolat de schimbările sociale, este un înflăcărat luptător pentru libertate națională : „Aici, lângă Iablanicioara, l-a ajuns într-o zi vestea că Alexandru Șuțu a murit, că Tudor Vladimirescu zguduie Oltenia și că a împrăștiat pretutindeni o strigare...". „Tudor chema pe panduri, pe plăieși și pe toți câți mai aveau o scântei de bărbăție în piept : la viață și la arme !".

Acest moment al firului existenței lui Dănilă este cel mai aproape de prezentul narațiunii. Caracterizarea personajului se întregește acum prin faptele sale eroice și prin vorbire. Bătrânul, iubitor al neamului său și al dreptății se pregătește să ajute după puterile sale („avea optzeci de ani") oastea lui Tudor. Cu sufletul tânăr, dar cu trupul slăbit, nu mai poate participa la luptă decât prin intermediul ginerelui său, Păun Ozun, pe care-l îndeamnă : „Du-te tu în locul meu și slujește pe Tudor până la moarte. Agripina, nevasta ta, este fata mea ; copiii tăi sunt nepoții și moștenitorii mei. Mergi cu inima slobodă și Dumnezeu din cer să aibă milă de tinerețea ta !". Patriotismul bătrânului nu se observă doar din acest îndemn înflăcărat. El este „supărat și mâhnit în inimă-i că veștile cele mari" veștile despre înfrângerea dușmanilor nu so-

Scanned with OKEN Scanner

seau şi că de câteva luni nu se mai aude nimic despre mişcarea lui Tudor Vladiminescu. Caracterizarea personajului se realizează mai ales prin fapte şi prin vorbele sale.

Tată iubitor, şi patriot în acelaşi timp, o încurajează pe Agripina în momentele ei de cumpănă şi slăbiciune : „Agripino, nu fi muiere ! Tudor şi Păun stau şi stăpânesc la Bucureşti. Boierii pământeni s-au dat cu Tudor".

În expoziţiune este prezentat şi grupul de oieri (Păun Ozun şi cei zece tovarăşi) : „zece voinici plătiţi şi îmbrăcaţi de Moş Dănilă", plecaţi „fluierând", cu nădejdea în piept, să ajute ţara. Ei se topesc asemeni pârâului repede de munte în iureşul mulţimilor ridicate la chemarea lui Tudor : „cete-cete de zăplani" cu pieptul arzând de dorul libertăţii.

8. Observaţi elementele care asigură unitatea componistică a nuvelei.

În prima parte a operei, frazele sunt ample, simetria lor ţese lumină şi tihnă. Legătura dintre cele două secvenţe, cea a descrierii satului şi naraţiunea cuprinzând fuga Agripinei spre munţi este realizată de apa veşnic fremătândă a râului de munte.

Alte elemente care asigură legătura sunt vulturii ce se rotesc mereu, ameninţător şi urcuşul coamelor stâncoase, realizate de bătrânul Dănilă şi apoi, cu disperare, de Agripina.

În continuare, opera cuprinde o naraţiune, iar trecerea spre acest mod de expunere dominant se realizează printr-o scurtă inserţie descriptivă. Cei trei copii ai Agripinei se joacă în fundul grădinii, într-un peisaj dominat de culorile tari ale vegetaţiei montane, scăldat de soarele puternic şi dominat de zgomotul apei care curge de veacuri spre câmpie.

9. Intriga, izbucnirea conflictului.

Vulturii ce se roteau deasupra au prevestit primejdie. Invazia turcilor, momentul în care pătrund în satul liniştit de munte, e momentul declanşării conflictului : „Fugiţi ! Fugiţi ! vin turcii !...". Strigătul poartă în el hotarul dintre lumi : lumea calmă de la începutul nuvelei şi lumea dintr-odată zbuciumată de graba cu care să se opună năvălirilor duşmane. Strigătul împarte textul narativ în două unităţi distincte.

Arhitectura textului se încarcă brusc de elemente surprinzătoare, care stârnesc spaima, transmit groaza şi realizează un contrast izbitor cu alunecarea lentă a frazei de mai înainte. Verbul la imperativ, repetat cu disperare şi propoziţia scurtă, sincopată, care urmează („Vin turcii !...") sunt elemente ale tehnicii contrastului dramatic sugerat şi de alte construcţii : „pace adâncă", „pocni strigătul deznădăjduit".

„La Vulturi !" e o sinteză admirabilă a suferinţelor milenare ale poporului nostru, precum şi a aspiraţiilor înalte" — (Al Dima).

Scanned with OKEN Scanner

10. a) În ce constă desfășurarea acțiunii ?

Reacția Agripinei este promptă : îi ia repede pe cei doi copii mai mici de mână și pe al treilea, Păunaș, în brațe și încearcă să-i salveze, fugind spre stâna lui Dănilă.

Începând din acest moment narațiunea se schimbă, ritmul frazei are ritmul desfășurării faptelor. Totul se supune durerii tot mai puternice a mamei ce se luptă din răsputeri cu asprimea muntelui pentru a-și duce copiii la adăpost, la stâna lui Moș Dănilă. Natura însoțește zbuciumul ei. Mai întâi apa Iablanicioarei, care o protejează, așa cum protejase de mii de ani viața păstorilor pe acele meleaguri, așa cum veghease joaca Măriucăi și a lui Vlad. Apa simbolizează viața mereu scurgându-se, timpul care trece dincolo de destinul unui om anume și adună în tiparele lui destinul întregului neam românesc.

Trebuie remarcat că simbolul drumului ne fusese anunțat în prima parte a operei (poteca îngustă de munte) și că „drumul" este de fapt un drum al destinului, al vieții. Îl parcurge Agripina, l-a parcurs Dănilă, urcând în „creierii munților", îl parcurg în zbor vulturii, l-a coborât Păun Ozun, în momentul înrolării alături de Tudor de Tudor Vladimirescu și îl parcurge din nou, coborând, bătrânul Dănilă cu ciobanii, în căutarea lui Păunaș.

b) Prezentați drumul Agripinei și zbuciumul femeii care luptă cu muntele ca o martiră.

Agripina, fiica cea mică a lui Moș Dănilă, devine în cea de-a doua parte personajul-martir care polarizează întregul flux epic.

Autorul nu insistă asupra portretului ei fizic, ci asupra destinului vieții ei. „Era voinică Agripina, tânără și vânjoasă, dar povara cu care se lupta era peste puterile unei femei".

Măiestria scriitorului constă, mai întâi, în modul cum urmărește stările Agripinei, începând cu teama, ce se amplifică mereu, ajungând la groază, și apoi la stări cumplite, vecine cu nebunia. Urcând cărarea anevoiasă, singura ce îi putea aduce protecție, singura ce o conducea cât mai repede la ciobanii care îi puteau oferi adăpost, Agripina înfruntă muntele ca un bărbat. Puterile ei de femeie sunt înzecite de o forță divină : dragostea pentru cei trei copii o mobilizează suprauman.

„Suia din greu, cu pieptul tot atât de smăcinat ca și șuvoiul de alături, ajutând pe Măriuca și pe Vlad și ferind pe Păunaș, din poală, ca și să nu-l izbească de pietre ori de crengi". Femeia își alege repede, cu grijă, tactica cea mai potrivită în lupta cu muntele : la început îi ia pe copiii cei mari, Măriuca și Vlad, de mână „târându-i după ea",apoi se oprește o clipă „caută să răzbată cu urechea prin zgomotul și pocniturile Iablanicioarei, dar nu deosebi nimic. Își muie mâinile în spumele pârâului, își aruncă pe ochi câțiva pumni de apă, cum i-ar fi aruncat pe niște cărbuni aprinși, și luă pe Vlad în cârcă ; iar Măriuca „sleită de putere și amețită, se ținea de mamă-sa, ținând-o de căpătâiul brâului".

Frazele întretăiate ale autorului, cu accentul pus pe verbe, cele mai multe de mișcare sunt presărate de monologul femeii, de gândurile cumplite care-i săgetează inima : „Unde să se ascundă, unde să întârzie acum când focul arde la tălpile picioarelor !“. „Dacă ajunge la stână, poate să cadă și să moară ; au scăpat copilașii. Sângele lui Păun ; rodul dragostei lor, lumina ochilor lui Dănilă !“. O nouă oprire, și fuga reîncepe. De data aceasta cu Măriuca în cârcă și cu Vlad „acum mai odihnit, de capătul brâului“. Acțiunea e trepidantă, se desfășoară rapid. Cele două personaje, Agripina și Dănilă se pun în lumină reciproc. În timp ce femeia urcă disperată drumul, „Dănilă se gândea departe, se gândea la Tudor, la Păun Ozun și la București“. Inima lui de român bătea puternic de dorul de libertate și de țară. Acestor gânduri ale bătrânului le corespunde monologul interior al Agripinei, planurile temporale fiind foarte aproape. „Trebuie să merg până la stână !“. Cazna ei impresionează. „Drumul până la stână era acum aproape lin...“. Apoi, „Agripina căzuse în stâncă, molcomă ca o capră sfâșiată de lupi“. Cuvântul „stână“ revine obsesiv, el reprezintă scăparea, salvarea, punctul înalt care trebuie atins cu orice preț, zona de siguranță deplină. Chipul Agripinei e chipul mamei, chipul femeii gata să se sacrifice oricând pe sine pentru cei născuți de ea. Poteca abruptă a muntelui e Golgota femeii. Sufletul ei se încarcă tot mereu de durere și groază. Scriitorul urmărește proiecția stărilor ei sufletești pe fundalul zgomotului Iablanicioarei. Frazele urmăresc pas cu pas drumul și zbuciumul femeii.

c) Precizați care este relația om-natură. Relația cea mai importantă pe care o creează textul este cea dintre om și natură. Natura este văzută cu ochii plini de groază ai femeii. Autorul notează cu minuțiozitate gândurile Agripinei, stările ei sufletești și modul cum natura întreagă este acum văzută de ochii dilatați de disperare. Stările femeii sunt atât de puternice, încât simțurile ei o fac să trăiască totul cu ascuțimea durerilor ucigătoare : „Munții și pădurile se învârtiră cu ea și toată greutatea trupului i se răstoarnă în cap ca apa dintr-o sticlă în gâtul sticlei, când o întorci cu fundul în sus“.

Femeia nu mai poate gândi, se mișcă sub impulsul unui resort lăuntric ce o poartă ca pe un mecanism. Ea știe că, prinsă fiind de către turci va fi omorâtă și ea și vor fi omorâți și copiii, așa cum mai știe că la stână nimeni nu bănuiește intrarea turcilor în sat.

„Copacii dimprejur zvânceau și începeau să se facă roșii. O sete groaznică îi frigea gâtlejul și măruntaiele. Gândurile i se topeau în cap“. Stările se ascut în intensitate. Agripina are uneori impresia că o străbate nebunia. Natura îi este ostilă. Cărarea pe care apucase era „cea mai scurtă, dar cea mai anevoiasă“, „o scară de bolovani și de rădăcini“, nu o „potecă“, „scotea sufletul din om“. Senzațiile femeii sunt înregistrate în raport cu această natură ostilă : de sete, își simțea „gâtlejul și măruntaiele“ frigând-o, de groază, copacii „zvâcneau și începeau să se facă roșii“.

Scanned with OKEN Scanner

„Analist al pasiunilor intense este G. Galaction. Toate mișcările sufletești, pe care le notează pana sa, sunt surprinse în momentul dezlănțuirii lor maxime (...). El folosește cu precădere «potențarea». Împrejurarea cumplită poate fi urmărită în observarea adjectivelor sale, culese din registrul paroxistic, din sectorul nuanțelor intense" — (T. Vianu).

11. Punctul culminant se consumă repede în vecinătatea deznodământului.

Ajunsă la stână, femeia cade istovită de durere și de disperare. Bătrânul Dănilă înțelege pericolul. Împreună cu câțiva ciobani pleacă în căutarea lui Păunaș. Găsesc locul gol, căci vulturii de pradă îl smulseseră din scutece și îl omorâseră (punctul culminant al narațiunii). Episodul e de un dramatism aparte în literatura noastră. Portretul lui Dănilă se întregește : „Gânduri-gânduri — nori și corbi". Scriitorul adună la un loc elementele principale ale simbolului : „nori și corbi", durerea și dezastrul „Dănilă plânge a doua oară în viața lui". Bătrânul își vede toate speranțele spulberate. Ruga lui către divinitate e simbolică. Se unesc în ea strigătul unui neam urgisit în nenumărate rânduri, durerea unui om a cărui bătrânețe e din nou umbrită de necazuri, și speranța că generațiile viitoare vor avea poate, o soartă mai bună și un destin mai puțin aspru (deznodământul).

12. Surprindeți chipul monumental, în plan moral, al Agripinei — prin sintetizarea unor trăsături de caracter.

Gala Galaction este „un analist al conștiințelor frământate, urmărind dezlănțuirea unor trăiri de maximă intensitate — chiar crize morale de disperare" — (C. Ciopraga). Nuvela „La Vulturi !" este plină de dramatism, ne-a adus în față chipul măreț al Agripinei — simbol memorabil de monumentalitate morală, fiind încercată de un destin tragic.

Artist al cuvântului — scriitorul a creat mai multe ipostaze ale acestui personaj literar, iar noi, ca cititori, am urmărit-o din mai multe unghiuri de vedere : a) Ca gospodină, e muncitoare și harnică, se împarte la toate treburile casei ; b) Ca fiică, este respectuoasă față de tatăl ei — Dănilă — îl înțelege de ce l-a trimis la luptă pe Ozun ; c) Ca soție, duce dorul bărbatului iubit și-i măcinată de îngrijorare și teamă, căci se află înrolat în oastea lui Tudor ; d) Ca mamă, Agripina este izvor de viață și de nădejde — ei îi spune cu căldură bătrânul tată : „Tu-mi aduci berbecelul cel mai drag din turma noastră ! Tu-mi aduci ce are să fie peste 40—50 de ani pe plaiul dezrobit de Tudor !". Deci, este izvorul de viață și nădejdea mântuirii poporului — este matca vie, adevărată matcă.

Scanned with OKEN Scanner

Ca mamă, întruchipează suferința, dăruirea, sacrificiu suprauman pentru a-și salva copiii, urcușul greu îl face în luptă cu spațiul vitreg și cu timpul ucigător. Agripina este eroică prin voință și prin acțiune ; e) Ca membră a colectivității sătești din aceste locuri tainice, dintre munți, — își arată infinita devoțiune și frumusețe morală, prin faptul că și în cele mai grele clipe de viață „când căzu la umbra unui stog", când își aude „răzvrătirea sângelui și ciocănitul inimii" — se gândește să fie de folos oierilor. Acum „cugetă", „Tata n-a simțit primejdia", „Ciobanii sunt risipiți și turcii o să-i ia fără de veste", hotărăște — înălțată spre viață — printr-o dârză voință interioară — : „Trebuie să merg până la stână !". Vrea nestrămutat să ajute pe oieri, să-i ferească de primejdia turcilor.

„Forța prozei lui G. Galaction constă în intensitatea vieții reale pe care o ilustrează, sondând stările sufletești profunde și complexe" — (D. Micu).

13. Urmăriți destinul tragic al individului, condiția unui popor pașnic, hărțuit de invazia cotropitorilor. Interpretați ruga lui Moș Dănilă.

Destinul tragic al individului este prezentat în operă prin intermediul a trei personaje : bătrânul, femeia și copilul. Ordinea prezentării acestor destine în desfășurarea textului epic este ordinea inversă a evoluției biologice a individului (bătrânețe, maturitate, copilărie), aleasă de autor pentru a sublinia tragismul. Bătrânul Dănilă a fost lovit de trei ori de invazia străinilor și a rezistat eroic, Agripina înfruntă pentru prima oară primejdia ivită pe neașteptate și reușește să-și salveze doi copii. Păunaș, însă, e prea fraged, el e victima, răpus cu duritate, nedrept : „Păsările cerului coborâseră în poiană și smulseseră pe Păunaș din zbuciumul plânsului, din durerile foamei și din tot vuietul și chinul unei vieți omenești în mijlocul unui popor nenorocit și rob încă pe multă vreme". Moartea copilului motivează suspinul autorului din final : „popor nenorocit și rob încă pe multă vreme".

Zona semantică a cuvintelor selectează termeni cu ecouri dramatice : „smulseseră", „zbucium", „plâns", „dureri", „foame", „vuiet", „chin", „popor nenorocit și rob". Căderea grea a suferinței a impus creatorului nuvelei alegerea cu preponderență a substantivelor, așezate apoi unele lângă altele simplu, fără podoabe stilistice meșteșugite. Numai „popor" este însoțit de un dublet : „nenorocit și rob". „Pe multă vreme" are o ușoară nuanță arhaică, solemnă, fără nici o aluzie la coordonatele temporale.

Măiestria artistului constă mai ales în modul cum face să curgă narațiunea și descrierea, cum trece din planul naturii aspre de munte spre planul uman, la fel de plin de contraste și umbrit de o soartă nemeritat de aspră. Moș Dănilă plânge. Lacrima lui e lacrima românului strânsă între pleoape timp de veacuri : „Pune

Scanned with OKEN Scanner

un hotar, Stăpâne, nenorocirii noastre ! Ajungă Sfinției Tale atâta jertfă ! Ajungă atâta risipă, atâta jaf la vulturi, din mana bietei țări și din carnea noastră !". (Cuvântul „vulturi" cumulează pe lângă sensul propriu și sensul figurat). Ultimele cuvinte ale lui Dănilă justifică plenar semnificația titlului acestei opere memorabile. În invocație și exclamație retorică (procedee literare) se exprimă o rugă fierbinte, o implorare a divinității, disperare și deznădejde, indignare față de vrăjmașii turci și revoltă nemărginită față de un destin al suferinței. În strigătul lui Dănilă „cel care plânge (acum) a doua oară în viață" întâlnim un amestec tulburător de stări sufletești, de răbufniri din planul conștient, precum și din cel subconștient — din cele mai profunde straturi ale conștiinței. Atitudinea sa e simbolică pentru un neam întreg supus martiraiului.

Gala Galaction este un mare analist al pasiunilor, un creator de viață „cu neîntrecut simț al dramaticului, făuritor de scene memorabile, creator de caractere umane" — (D. Micu).

Întrebări și exerciții :

1. **Evidențiați elementele de decor care ajută la fixarea cadrului natural în prima parte a descrierii.**
2. **Prezentați modurile de expunere existente în text.**
3. **Realizați caracterizarea Agripinei ca simbol de monumentalitate morală (soție, gospodină, fiică și mamă).**
4. **Comentați ruga bătrânului Dănilă.**
5. **Urmăriți destinul tragic al personajelor principale, așa cum o ilustrează textul operei.**
6. **Găsiți corespondențe verbale (în plan semantic) pentru expresiile : „a se sui în creierii munților" ; „a-și deschide inima", „a-i plesni inima", a i se isprăvi puterile", a se simți rău de tot", „a se urca laptele la cap", „a fi sleit de puteri", „a avea o scânteie de bărbăție în piept", „a arde focul la tălpile cuiva". Ce concluzie trageți ?**
7. **Relevați semnificația comparațiilor : 1) „căzu la stână ca o capră sfâșiată de lupi" ; 2) „precum fierul plugului, care trece prin inima mușuroiului de furnici — spintecând într-o clipă cetatea harnicelor muncitoare, așa și fierul nenorocirii spintecare în trei rânduri rostul și viața" lui Dănilă.**
8. **Ce nuanțe de idei și sentimente aduc epitetele : „pacea adâncă", „răcnetul deznădăjduit", „O perdea de sânge și de nebunie". Care este valoarea stilistică a acestor epitete ?**
9. **Caracterizați-l pe Moș Dănilă așa cum apare : a) din expozițiune, b) din acțiunea propriu-zisă a subiectului (care-i foarte scurtă, dar trepidantă, de mare intensitate).**
10. **Schițați portretul generalizator al oierilor de pe aceste locuri. Care sunt mijloacele de caracterizare prin care autorul îi monumentalizează ?**

Scanned with OKEN Scanner

IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȘTI

(1868 — 1946)

PUIUL

1. Din lectura voastră suplimentară ce alte opere cunoașteți scrise de I. Al. Brătescu-Voinești? • Consemnați câteva titluri de povestiri, alături de cele studiate (în clasele mici): „Privighetoarea" „Niculăiță minciună".

I. Al. Brătescu-Voinești este un scriitor „care prin câteva din elementele artei sale narative, poate fi grupat, împreună cu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu și Vlahuță — în curentul realismului artistic și liric...", „excelează în pictura grupurilor, a scenelor de animale învăluite de o caldă și pătrunzătoare atmosferă", „realitatea o trăiește cu puternică reprezentare" — (T. Vianu). Volumele „În lumea dreptății", „Întuneric și lumină" îl consacră pe acest artist al cuvântului care are o deosebită intuiție lingvistică și imagistică.

Alte schițe și nuvele au ca sursă de inspirație vânătoarea și pescuitul, îndeletniciri care l-au atras mult pe creator, oferindu-i prilejuri de a contempla sălbăticia geologică și diversitatea naturii în mișcarea ciclică a anotimpurilor.

2. a) Demonstrați că „Puiul" este o operă epică.
b) Demonstrați că „Puiul" este o povestire.

O operă în care ideile, sentimentele și gândurile sunt exprimate cu ajutorul personajelor și al acțiunii este o operă epică. O astfel de operă este „Puiul", creație în care autorul își exprimă sentimentele prin intermediul personajelor — păsări, personificându-le. Modul de expunere este mai ales narațiunea, care presupune existența unui povestitor sau narator, a personajelor și unui fir epic conducător în conformitate cu care se desfășoară evenimentele. Alături de narațiune întâlnim aici dialogul și descrierea.

Opera literară în care sunt povestite întâmplări într-o anumită ordine se numește narațiune. Narațiunea poate fi în versuri (de exemplu „Plugușorul") sau în proză („Puiul"). Ca specie literară „Puiul" e o povestire cu caracter alegoric.

Firul întâmplărilor este urmărit cronologic de către autor. La întâmplări participă câteva personaje: prepelița, puii ei, vânătorul, câinele și câțiva țărani. Prezența autorului este parțial înlocuită de aceea a personajelor, într-o exprimare indirectă. Povestirea se face la persoana a III-a, iar timpul trecut al verbelor domină. Gândurile autorului se disting, totuși, cu ușurință, căci, prin intermediul necazurilor puiului de prepeliță, el subliniază necazurile pe care le pot avea copiii care nu-și ascultă părinții.

Scanned with OKEN Scanner

Se poate astfel observa că literatura narează și descrie în aceeași timp. Granița dintre cele două moduri de expunere este destul de ușor de trecut. Descriind, povestim, și povestim în timp ce descriem. „Narațiunea se preface în descriere, descrierea în narațiune (...) rămâne în discuție răspunsul la trei întrebări capitale, care dezleagă întreg «misterul» genului epic : cine narează, ce narează și cum narează ?“ — (Adrian Marino).

„Puiul“ este o povestire duioasă din lumea păsărilor. Tema este legată de destinul individului și de tragedia pe care o creează abaterea de la sfaturile părinților. Ideea dominantă este necesitatea folosirii experienței adulților. Una dintre cele mai importante valori ale creației scriitorului este cea morală subliniată de motto-ul : „Sandi, să asculți pe mămica !“. La nivelul textului, cuvintele acestea sunt singurele care se referă la universul uman. Izolate, dar diferențiate puternic prin prezența vocativului și a conjunctivului cu rol de imperativ, cuvintele avertizează de la început asupra primejdiei ce poate pândi, acolo unde neastâmpărul copilăriei atrage după sine drame.

Motivul principal al povestirii este dragostea mamei pentru copiii ei, apoi motivul zborului, al interdicției, al libertății de acțiune. Totul este axat pe extraordinara vitalitate a ființei, pe disponibilitatea imensă spre trăire, pe disperarea cu care se agață de orice detaliu cel ce simte că va pieri.

3. Observați că planul simplu de idei reliefează viziunea artistică de ansamblu a naratorului.

Închegată fiind și unitară, opera are elemente componente într-o legătură indestructibilă, detaliul și părțile fiind armonizate cu măiestrie.

Subiectul operei literare „Puiul“ este secvențial. Firul povestirii are un singur plan al desfășurării faptelor, legat însă de schimbarea anotimpurilor. Urmărind cronologic faptele narate, desprindem din text următoarele episoade epice :

1. O prepeliță întoarsă din țările calde are șapte pui, pe care îi îngrijește cu dragoste.
2. Puiul cel mare, neascultător, a fost prins de un flăcău și eliberat.
3. Cu timpul, mama a început să-i învețe să zboare.
4. Un vânător primejduiește viața puilor și prepeliță îl îndepărtează.
5. Puiul cel mare este rănit la o aripă.
6. Prepeliță își dă seama că puiul cel mare este pierdut.
7. Vremea se răcește, iar puiul suferă din cauza rănii.
8. Prepeliță se hotărăște să-și salveze puii sănătoși de frigul iernii apropiate.
9. La marginea lăstarului, puiul moare.

Scanned with OKEN Scanner

4. a) Identificați momentele subiectului. b) Cum realizează scriitorul transfigurarea artistică ? c) Definiți personificarea.

În povestirea „Puiul", narațiunea urmărește un fir cronologic și acțiunea ar părea liniară. Totuși, nucleele epice se constituie în două momente diferite, cu semnificații diferite. Primul este introdus simplu, direct : „Odată, prin iunie, când au venit țăranii să secere grâul, ăl mai mare dintre pui n-a alergat repede la chemarea mă-sii, și cum nu știa să zboare, haț ! l-a prins un flăcău sub căciulă". Întâmplarea și spaima nu-l cuminţesc pe puiul cel mare și un al doilea nucleu epic, diferențiat în text, ne aduce în imagine începutul dramei : „Într-o după-amiază, pe la sfârșitul lui august, pe când puii se jucau frumos în mirişte împrejurul prepeliței, aud o căruță venind și oprindu-se în drumeagul de pe marginea lăstarului". De data aceasta, puiul cel mare, din nou neastâmpărat, va fi rănit la o aripă. Aceste două nuclee epice se constituie ca părți ale operei, se leagă reciproc luminând întregul și chiar dacă fiecare dintre ele are mici detalii ale momentelor subiectului, opera „Puiul" se poate diviza, pentru a-i observa armonizarea în cinci momente importante : expoziţiunea, unde ne este prezentată sosirea prepeliței și scoaterea celor șapte pui, intriga : neastâmpărul și dorința de a ieși în evidență care-l vor pierde pe puiul cel mare, desfășurarea acțiunii (pe parcursul câtorva luni), cuprinde mai multe episoade (3, 4, 5, 6, 7) ; punctul culminant — frământarea și zbuciumul ating încordarea maximă — într-o zi de toamnă puiul trăiește disperarea, fiind părăsit ; deznodământul tragic este curmarea unei vieți neîmplinite, moartea puiului.

5. Prin ce mijloace se face caracterizarea personajelor ?

Atenția scriitorului se îndreaptă asupra familiei de prepelițe care constituie punctul central al acțiunii. Personajele principale sunt prepeliţa-mamă și cel mai mare dintre cei șapte pui ai ei. Alături de ele apar și alte personaje secundare (cum ar fi flăcăul, Marin, care prinde puiul sub căciulă, vânătorul, câinele său, Nero, și ceilalți pui) sunt caracterizate prin faptele lor, propria vorbire, prin portret etc.

6. Caracterizarea prepeliței.

Prepeliţa este observată cu minuțiozitate de către autor. Ea vine „moartă de oboseală" tocmai din Africa, se odihnește câteva zile, apoi, adună bețigașe, foi uscate, paie și fire pentru viitorul cuib. Instinctiv, știe să așeze cuibul pe un mușuroi, îl ferește pe ploi și clocește timp de câteva săptămâni cele șapte ouă mici „ca niște cofeturi".

Dragostea de mamă este trăsătura dominantă a prepeliței și acest sentiment ghidează toate acțiunile ei. Își învață puii să zboare, îi ferește de primejdii, îi îndrumă cu multă dibăcie, ba chiar îl ceartă pe puiul cel mare care nu se dovedește prea ascultător. Sentimentul profund de iubire și mândrie pentru puii ei sănătoși este puternic afectat de rănirea unuia dintre ei la o aripă, deși mama încercase cu multă îndemânare să înlăture primejdia.

Scanned with OKEN Scanner

Dragostea mamei pentru copiii ei reprezintă o temă abordată de mulți scriitori. Sentimentele prepeliței pentru cei șapte puișori sunt profund umane. Spre deosebire însă de poezia lui G. Coșbuc, „Mama" unde acest sentiment matern apare sub forma dorului sau de „Fefeleaga" — unde dragostea de mamă înseamnă muncă neîntreruptă pentru creșterea copiilor, în „Puiul", mama este pusă într-o situație dramatică : va alege între moartea unui singur pui și moartea tuturora.

Măiestria autorului se dovedește în acest moment desăvârșită. Prepelița își ascunde durerea sfâșietoare și se comportă cu puiul bolnav ca și când acesta se va face bine și-i va însoți în țările calde. Momentul dramatic al personajului este legat de hotărârea de a pleca cu puii sănătoși și a-l sacrifica pe cel bolnav, iremediabil pierdut. Desprinderea de puiul cel mare prilejuiește autorului sondarea sufletului mamei sfâșiat de durere : „Ar fi vrut să se rupă în două : jumătate să plece cu copiii sănătoși, care sufereau de frigul iernii, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod care se agăța de ea cu disperare. Suflarea dușmănoasă a crivățului, pornită fără veste într-o zi, a hotărât-o. Decât să moară toți puii mai bine numai unul".

Atenția autorului se îndreaptă și asupra puiului celui mare. El se remarcă între frații săi datorită neastâmpărului pe care-l are și dorinței de cunoaștere care îl împinge la fapte nechibzuite. Asupra lui se concentrează atenția mamei, care încearcă ca să-l oprească de la orice pas greșit. Puiul nu ascultă și greșelile lui sunt de neîndreptat : un vânător îl rănește la o aripă și viața lui se stinge.

Caracterizarea personajului se observă mai ales din faptele sale. Atitudinea autorului față de el este cea de condamnare a neastâmpărului și a naivității, care-l duc în final la pierzare. În cazul lui, moartea va învinge. Pentru ceilalți pui timpul continuă, anotimpurile se scurg fără încetare.

7. Ce mijloace expresive folosește prozatorul ? Creatorul operei este un fin cunoscător al virtuților artistice ale limbii române.

Tehnica folosită, îmbinarea dintre cele trei moduri de expunere (narațiune, dialog și descriere) face să crească intensitatea dramatică și să pună în mișcare un complex de sentimente : aprobare pentru atitudinea flăcăului care prinde puiul sub căciulă, dezaprobare pentru atitudinea nedisciplinată a fratelui celui mare, admirație totală, sublimă, pentru mama care își ascunde durerea, compasiune pentru o viață pierdută.

Bucuria construirii cuibului, nașterea celor șapte pui „șapte gogoși de mătase", entuziasmul primelor lecții de zbor, imaginea orașelor și a mărilor (simbolizând viața cu toate posibilitățile ei nebănuite), îngrijorarea în fața primejdiilor, drama celei ce știe că aripa nu se va vindeca, totul se construiește pe o notă dominantă de duioșie. Finalul, însă, este abrupt, este tragic, zguduitor.

Scanned with OKEN Scanner

Vocabularul susține această viziune artistică prin epitete : „zgribulit", „dușmănoasă", „trăiau *liniștiți* și *fericiți*, repetiții : „și plouă, plouă, și varsă" ; comparații plastice : îi bătea inima *ca ceasornicul* meu de buzunar și mai ales prin personificări, modalitatea artistică principală de construire a textului. Menționăm, de asemenea, cu rol stilistic, desele treceri de la vorbirea indirectă la cea directă : „mama îi întrebă «Gata ?», «Da», răspundeau ei".

Numeroasele onomatopee completează gama sonoră : „pic ! pic !", „pitpalac !" etc. Lor li se adaugă interjecțiile : „haț ! (flăcăul trântește căciula deasupra puiului) ; „piu ! piu !" (puiul rănit plânge).

8. Rețineți în memorie câteva considerații critice privind arta literară la I. Al. Brătescu-Voinești.

Calitățile adevărate ale stilului și valențele educative ale povestirii, cărora li se adaugă puterea de sugestie și forța talentului autorului lor fac din povestirile lui I. Al. Brătescu-Voinești, adevărate opere literare. Scriitorul mărturisea : „Am dorit să aduc cititorului o clipă de uitare, un zâmbet sau o lacrimă de înduioșare pentru suferințele altora".

„Brătescu-Voinești nu e un scriitor mare în termeni absoluți, nu e un poet în proză ca Sadoveanu, dar prin intensitatea atinsă în câteva puncte, prin originalitatea indiscutabilă a «duioșiei» lui, ce înfățișează o treaptă superioară curatei simțiri etice, ocupă în literatura română un loc remarcabil" ; „apreciem Binele care a decurs — din pătrunderea acestei literaturi în Școală, unde vorbește sufletelor tinere fără a se coborî din zona artei" — (George Călinescu).

Întrebări și exerciții :

1. Care este tema acestei opere literare ?
2. Demonstrați că puiul este o povestire alegorică.
3. Povestiți conținutul operei folosindu-vă de planul simplu de idei. (În povestire introduceți și citate scurte selectate de voi).
4. Având în vedere cunoștințele voastre de teorie literară (dobândite până la sfârșitul gimnaziului) demonstrați că „Puiul" de I. Al. Brătescu-Voinești este o operă epică, apoi că este o po-povestire în care puteți stabili momentele subiectului.
5. Realizați caracterizarea puiului celui mare și evidențiați mijloacele de caracterizare folosite de scriitor.
6. Căutați în textul operei și alte exemple de epitete, comparații, repetiții, interjecții și onomatopee.
7. Observați schimbarea culorii peisajului în funcție de schimbarea anotimpului — subliniați prin citate câteva elemente descriptive (vizuale, auditive, de mișcare etc.).
8. Comentați textul de critică literară : „Sunt convins că în dosul acestui stil, aș zice banal de simplu și de natural, se ascunde o muncă infinită de compoziție de concentrare" — (Garabet Ibrăileanu).

Scanned with OKEN Scanner

MIHAIL SADOVEANU

(1880 — 1961)

DOMNU TRANDAFIR

(fragmente)

1. Ce cunoașteți, în general, despre opera marelui clasic al veacului al XX-lea, M. Sadoveanu ?

„Povestirea sadoveniană, oprește timpul, creând în jurul omului — povestitor sau ascultător — un spațiu magic care-l protejează", „opera lui Sadoveanu este o Halima", consemna N. Manolescu.

Din lecturile făcute se observă că, în timp ce Creangă descoperă fabulosul din cotidian, Sadoveanu proiectează întregul prezent într-un spațiu mioritic. Creangă este un fabulos, Sadoveanu este un realist mitic. Tudor Vianu surprinde o direcție esențială a creației acestui mare clasic al secolului al XX-lea — și anume — „realismul artistic și liric".

2. Ce îl determină pe scriitor să realizeze această povestire ?

Mihail Sadoveanu s-a născut la Pașcani, copilăria a petrecut-o în acest târgușor moldovenesc, precum și în Verșeni, sat pe malul Moldovei. Primii ani de viață sunt evocați cu căldură în volumele „Cele mai vechi amintiri" și „Anii de ucenicie". Școala primară a urmat-o în Vatra Pașcanilor, unde l-a avut ca dascăl pe învățătorul Mihai Busuioc, a cărui figură va fi evocată mai târziu în povestirea cu titlul „Domnu Trandafir".

Această povestire emoționantă, care rememorează fapte și fixează un portret minunat, este dovada certă a recunoștinței, a infinitei admirații pentru cel care l-a învățat, deschizându-i orizonturi spirituale nebănuite, pentru cel care avea o forță magică și își vrăjea elevii cu tainele cunoașterii.

3. Naratorul, prin confesiune devine personaj. Care sunt sentimentele lui ?

Tonul epistolar (de scrisoare) este folosit ca modalitate de evocare afectivă, gravă și nostalgică, în același timp. Sufletul lui răscolit de amintiri intră în comunicare directă, prin confesiune, cu un prieten, ca să poată releva lumea sa lăuntrică. Lirismul de confesiune la persoana I, emoționează pe cititor, integrându-l în atmosfera impusă de lectura incandescentă a textului : „Din ziua când m-am întors aici, în târgușorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung și în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările copilăriei — întâmplări luminoase ale copilăriei așa de îndepărtate". Scriitorul apare zbuciumat, neliniștea îl domină, fiindcă memoria sa este un depozitar fidel, iar sentimentul

Scanned with OKEN Scanner

timpului devine tulburător. „Timpul" erodează, transformă, aduce mutații imprevizibile. Sadoveanu introduce în povestire „perspectiva subiectivă a timpului". (T. Vianu).

4. Descrieți locurile revăzute
5. Care sunt trăsăturile specifice ale copiilor ?
6. Ce procedee artistice folosește Sadoveanu în acest scop (pentru reliefarea locurilor și psihologiei copiilor) ?

În narațiunea aceasta, observăm un plan temporal al prezentului, al povestirii și al confesiunii, ce se împletește cu planul temporal „al vechimii" și al „depărtării".

Martor afectiv al unor locuri pe care le vizitează peste timp, scriitorul repetă verbul „am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu dracii de seama mea", „am văzut întinsele zăvoaie de sălcii cenușii, în care intram cu grozava frică de bursuci", „și am mai văzut, la marginea târgului, șurile dărăpănate, pline de poloboace, unde ne jucam de-a ascunselea noaptea". Prin repetiții și enumerări, prin simetrii și paralelisme se creează o curgere melodică, o incantație a textului. Rememorarea readuce imaginile dinamice ale copilăriei zburdalnice, verbele se succed : „ne bălăceam", „ieșeam" la mal, „ne ungeam" cu nămol, „ne sculam", „ne alungam", „săream" cu toții în apă. Imaginile vii, dinamice, pline de mișcare, surprinse vizual, se amplifică la nesfârșit, prin elemente sonore ale exploziei de voioșie „cu chiote și cu răcnete" alergam, săream în apă „în bufnete asurzitoare" — și prin elemente spectaculoase „săream în apă" în curcubeie de stropi".

„Întinsele zăvoaie de sălcii cenușii" sunt un tărâm al copilăriei în care se pătrunde cu „frică de bursuci", fiind un fel de tărâm al interdicției. Și totuși se intră chiar cu risc, fiind și un tărâm al mirajului, al atracției „desișurile cu mure", „ospățul", „taifasul" ; deci un loc al aventurii copiilor. La Sadoveanu, „pădurea", „zăvoiul" sunt permanențe, cuprind măreția și taina, sălbăticia și imprevizibilul.

Scriitorul nu poate uita că „prin poieni" se auzeau „chiote" și goană de „parcă venise pe acele meleaguri o oștire de sălbatici", iar „în șurile dărăpănate" se jucau noaptea, căutându-se „prin colțuri negre", „prin poloboace răsunătoare" ; „prin poduri" — prin locuri pline de mister. Aventura căutării se termină cu ajutorul unei glume, ce îi făcea pe cei ascunși să izbucnească în râs.

După aceste acumulări succesive de imagini ale copilăriei fericite, copilărie rememorată acum cu nostalgie de scriitorul matur, urmărim gradarea sentimentului, amplificarea emoțiilor ; „Și câte și câte lucruri care m-au înfiorat și m-au bucurat. Pe toate le-am văzut. Totuși, nici unul nu m-a mișcat așa de mult, frate dragă, ca locul — numai locul a rămas — unde odată era școala".

7. De ce școala a rămas în memoria scriitorului ca un loc unic, sublim ?

Scriitorul retrăiește, sub ochii cititorului, momentele de odinioară ; în prima zi de școală „am intrat în freamătul de copii cu teamă și cu bucurie ;

Scanned with OKEN Scanner

în curte, iarna „înălțam uriași de zăpadă"; acolo se afla „un păr care făcea pere" așa de bune „din care domnul ne dădea câte două la începutul vacanței". Pentru copil, „părul" acesta este simbolic, părul devine un loc geometric al universului, o cotă spirituală, e ca un pom sacru (admirat și dorit), care are un ritual magic, repetat an de an. Motivul „părului" este prezent în „Cele mai vechi amintiri" căci în copilărie „părul din ograda bunicilor" oferea minunatele fructe, însă la umbra lui era un spațiu al poveștilor încântătoare „era un păr mare și rotat, dominând singuratic peste propria lui umbră". Copilul credea că acolo-i locul unde se putea arăta Dumnezeu. În mitologia noastră „coloana cerului", adică „arborele sacru" este când cu rădăcinile înfipte în pământ, când cu rădăcinile înfipte în cer" (Romulus Vulcănescu).

8. Realizați portretul admirativ al domnului Trandafir, conform fragmentului din manual. (Trăsăturile personajului și mijloacele folosite de scriitor).

În miezul evocării înduioșate se află portretul admirativ al dascălului, prin consemnarea unor trăsături fizice și prin reliefarea calităților morale. Domnul Trandafir, pe lângă învățătura obligatorie, dăruia „învățătura cealaltă, sufletească. Și ne da această învățătură nu pentru că trebuia și i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el și pentru că acest suflet, era ceva din credința și din curățenia unui apostol". Deci se evidențiază bogăția sufletească, dăruirea, bunătatea, înalta conștiință profesională a dascălului. El este preamărit, văzut cu puritatea hieratică a unui apostol, depășind obișnuitul.

Dascălul apare ca o ființă aureolată de nimbul unui mare destin uman, ca o ființă excepțională; „când citea din poveștile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii — și în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică". Sunt notate, în detaliu, gesturile, stările sufletești care preced momentul sacru, de ceremonie a lecturii. Dascălul talentat creează așteptarea uimită, setea de p o v e s t e, setea de a p ă t r u n d e într-un univers fascinant al eposului nemuritor. „Tăcere adâncă" semnifică momentul suprem dorit, comparația „în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică" subliniază atmosfera hieratică, sfântă.

Efigia hieratică a Domnului Trandafir este realizată descriptiv mai întâi, apoi narativ, rememorând o întâmplare (inspecția). Portretul prinde contur de neuitat: „Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea se arătau sub mustața tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc. Când ne învăța cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare și înălța în sus brațul drept; când cântam în cor lovea diapazonul de colțul catedrei", dădea tonul, iar când mâna lui deodată se înălța, „izbucneau glasurile tinere într-o revărsare caldă". Corul devenea o modalitate artistică de comuniune spirituală supremă, ca și recitarea, ca și povestirea.

Scanned with OKEN Scanner

Întâmplarea (inspecția) este rememorată afectiv, dialogul dă autenticitate episodului narativ, acțiunea devine scenică. Figura dascălului este și mai mult reliefată prin faptele sale și prin ideile sale, prin ceea ce spun cele două personaje — inspectorul și ministrul.

9. Povestiți întâmplarea cu privire la inspecția făcută domnului Trandafir.

Nucleul narativ marchează timpul și momentul incipient : „Într-o zi, iată că intră pe poarta ogrăzii doi străini". Dialogul clarifică motivul vizitei : „am vrea să vedem școala, „mă rog, fii bun și fă o lecție... așa, de curiozitate...". Sadoveanu povestește demonstrația iubitului său dascăl „întreabă pe băieți, vorbește și el ; spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă" (semn al trăirii autentice, sincere a fiecărei lecții), „lovește ușor diapazonul" și „clasa răspunde într-o adiere ușoară de glasuri tinere, și toți cântă, cântă așa, de-i place și lui domnul Trandafir și zice și el în urmă „Bravo, băieți".

Reacția orășenilor este evidentă pentru admirația lor față de dascăl : „îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziți", „îl întreabă iar, dar cu glasurile schimbate și cu o altă lumină în ochi, de unde-i și la ce școală a învățat". Dialogul din final stârnește nedumerire, apoi surprindere, îndoiala, ca în cele din urmă — certitudinea cu privire la cei doi oaspeți. Domnul Trandafir află că unul este inspector, iar celălalt este chiar ministru, care la plecare „zâmbește, scutură mâna lui domnul Trandafir și-i felicitează".

10. Alte componente ale personalității acestui strălucit dascăl

După acest nucleu epic, Sadoveanu, cu sufletul plin de emoție, amplifică portretul acesta complex și precizează : „îi era drag să ne învețe și parcă eram copiii lui", se supăra foarte rar și atunci spunea atât : „măi domnule" ! Aceste două cuvinte erau pătrunzătoare, cu efect educativ imedat.

În iubirea și prețuirea dascălului lor, elevii au hotărât să plece la o școală foarte depărtată, când au aflat că Domnul va fi mutat în altă comună peste Siret, ei au hotărât să-l urmeze. Concluzia sună grav, cu fiorul tragic din finalul frazei. „Dar Domnul nu s-a dus nicăieri ; a rămas acolo pe pământul nostru ; și în pământul nostru l-am îngropat". „Eu m-am dus să văd locul gol, unde a fost o odaie scundă". „În locul acela odată a trăit un om...". Punctele de suspensie lasă drum liber gândurilor și sentimentelor ce aduc un omagiu marelui dascăl.

Pe făgașul realismului artistic și liric, Sadoveanu îmbină măiestrit narațiunea cu descrierea și cu dialogul într-o viziune unitară a textului. El a reliefat admirabil un chip luminos, ridicat la rang de simbol, pentru că Domnul Trandafir a electribat spiritele elevilor săi, făcându-i să vibreze pentru totdeauna — la adevăr, la poezie, la poveste și la istorie, la tot ce este minunat.

Scanned with OKEN Scanner

11. Alte observaţii asupra stilului artistic (alături de cele făcute pe parcursul acestei dezbateri).

Naraţiunea curge pe un ton firesc, cu încărcătura emoţională sporită, unele expresii populare dau nuanţă ideii şi sentimentului : „ştii că ai haz", „nu, fără şagă", „cât ai bate din palme", epitetele generalizatoare reliefează mai bine un aspect : „adiere uşoară", „colţuri negre", „glasuri tinere".

„Limbajul e aici în parte chiar conţinutul operei", ca la Creangă, „frazele curg vrăjite", „împrumutând realitatea lor lumii vizibile" ca într-o cântare liturgică" (G. Călinescu).

Alte întrebări şi exerciţii :

1. **Ce este naraţiunea ?**
2. **Ce este dialogul ?**
3. **Ce este descrierea ?**
4. **Ce se înţelege prin caracterizarea unui personaj literar ? Care sunt mijloacele de caracterizare ?**
5. **Găsiţi sinonime pentru cuvântul „odaie" şi formulaţi cinci propoziţii.**
6. **Explicaţi semnele de punctuaţie din dialogul :**

„— Bună ziua ! sic (...)
[...]
— Uite, îndată (...)"

NEAMUL ŞOIMĂREŞTILOR

de MIHAIL SADOVEANU

1. Precizaţi care este locul lui Mihail Sadoveanu în literatura română

„În popor se află panteonul meu literar, simplu şi rustic, fără podoabe, ca natura, însă măreţ ca şi dânsa" — se destăinuie marele scriitor la Academie, în 1923.

Sadoveanu înseamnă, pentru dezvoltarea prozei noastre, ceea ce înseamnă Eminescu pentru aceea a poeziei româneşti. Prin geniul cu care a ştiut să sintetizeze, în chip artistic, în limbajul eroilor săi, experienţa vorbirii din trecut şi de azi a poporului nostru, diferenţiată şi sensibilă după oameni, locuri şi timpuri — Sadoveanu este după Eminescu cel mai mare creator de limbă din literatura noastră. Iar în linia artei naraţiunii, continuă măiestrit pe Neculce şi pe Creangă, marcând un nou moment, esenţial pentru spiritualitatea naţională.

2. Care sunt marile teme ale creaţiei sadoveniene ?

„Natura, poporul şi istoria, cele trei mari prezenţe ale literaturii sadoveniene apar ca nişte coloane de sprijin ; limbajul

Scanned with OKEN Scanner

rapsodic le unifică, lirismul le conferă viață, cugetarea le imprimă un ethos. Cum existența nu e nici în totalitate neagră, nici exclusiv fericire, înțelepciunea înseamnă sinteza, punct de vedere clasic. Ca sensibilitate, Sadoveanu e romantic, însă ca mod de a privi lumea — un clasic, lucid, extrăgând din comportarea eroilor coordonate raționale" — (Constantin Ciopraga).

3. Motivați (prin câteva considerații) ideea : „Sadoveanu este creatorul romanului istoric românesc"

Povestitorul a oglindit existența poporului nostru de-a lungul veacurilor. Sadoveanu este creatorul romanului istoric românesc, a evocat rapsodic istoria Moldovei în timpul lui Ștefan cel Mare, Ioan-Vodă, Ștefan Tomșa, Vasile Lupu și Duca-Vodă (pe durată de trei secole, sec. al XV—XVII-lea).

În rândul marilor romane istorice se înscriu : „Neamul Șoimăreștilor" (1915), „Zodia Cancerului sau vremea Ducăi Vodă" (1929), „Frații Jderi" (1935—1942), „Nicoară Potcoavă" (1952). Aceste opere concentrează într-o amplă frescă istorică, socială, etnică, etică și psihologică un adevărat epos al poporului român — menit între „zădărnicii și trecătoarele lumi ale oamenilor să spargă negura viitorimii" — M. Sadoveanu.

4. Faceți efortul de a penetra și înțelege metoda sadoveniană, pe care o folosește în oglindirea trecutului istoric : „El nu reconstituie istoria, ci o evocă" folosind trei izvoare : „a) natura ; b) tradiția ; c) filozofia" poporului"

El nu reconstituie istoria (chiar dacă se inspiră din cronici) — Sadoveanu evocă atmosfera istorică, folosind : natura, tradiția și filozofia. Neîntrecut în prezentarea omului din popor, integrat în natura patriei și în istorie, Sadoveanu a prezentat o țărănime dârză, mândră, năzuind spre mai bine. Jertfa e văzută de eroi ca o necesitate, fără de care continuitatea spiritualității și ființei fizice a neamului sunt imposibile. Toți eroii lui M. Sadoveanu trăiesc și se mișcă în cadrul acestei spiritualități. Această concepție este exprimată în „Frații Jderi" (simplu și măreț totodată) : „Dacă îi trebuie război lui Ștefan-Vodă, îmi trebuie și mie" — sau în „Neamul Șoimăreștilor" : „Tu nici nu bănuiești câte legături ai cu pământul acesta pe care-l calci. Noi avem sub brazdă, în țărâna neagră, mai mulți Șoimărești decât trăiesc azi. Bunicii și străbunicii noștri sunt toți dedesupt".

5. În ce constă conflictul istoric din volumul „Neamul Șoimăreștilor" ?

6. Dar conflictul social ?

Romanul „Neamul Șoimăreștilor", fiind un roman istoric, dezvoltă un conflict puternic dintre țară și forțele oarbe, ostile, stârnite de intrigile de peste hotare (de Movilești și alții). Conflictul istoric se îm-

Scanned with OKEN Scanner

pletește și cu un conflict social dintre răzeșii din Șoimărești (ținutul Orheiului) și boierul hrăpăreț, spoliator — Stroie Orheianu, susținut de unii domnitori asupritori și inumani; boierii permit amestecul străin în treburile interne ale Moldovei.

7. Ce conflicte secundare cunoașteți din acțiunea romanului studiat?

Pe lângă aceste conflicte exterioare, se profilează și un conflict interior — psihologic, căci Tudor Șoimaru trebuie să confrunte sentimentul datoriei, față de răzeși și de tatăl său Ionașcu — cu sentimentul iubirii pentru Magda (fiica boierului Stroie Orheianu). Superioritatea morală și spiritul justițiar, demnitatea, marea responsabilitate socială și filială vor face să triumfe, (...în sufletul neînfricatului Tudor Șoimaru) sentimentul datoriei.

8. Care este definiția romanului ca specie literară epică (în proză)?

Romanul este o specie literară a genului epic în proză, în care gândurile și sentimentele autorului sunt exprimate indirect, prin intermediul personajelor și faptelor narate (povestiri, istorisite la persoana I sau a III-a). În raport cu schița și nuvela, romanul are o acțiune complexă (pe mai multe planuri) și de o mare întindere în timp (1612—1617) cât și în spațiu (Cornul lui Sas, Fântâna lui Albotă, drumul spre Răut, Satul Șoimărești, la Scaunul domnesc, la Tomșa, în Lehia, în râpile dinspre Șorogari, la râpa Tăuteștilor, la Murgeni) etc. La acțiune participă un număr mare de personaje bine individualizate dar și oști, tabere, bulucuri (personajul colectiv se încheagă în clipa în care toți sunt o unitate de voință și de acțiune). Pe lângă conflictul principal se află și alte conflicte secundare.

9. În ce constă raportul dintre scriitor — operă — receptor (cititor)?

De obicei, romanul oglindește în spațiul său epic destinul unor personalități bine individualizate sau al unor grupuri de indivizi. Se bucură de o mare audiență în rândul cititorilor, fiind atrași de eternul flux narativ, de epos, de imprevizibil etc. „Neamul Șoimăreștilor", fiind roman istoric, dezvoltă un conflict de natură istorică — impresionant. La cârma Țării Moldovei s-au perindat domni și domni, „căci schimbarea domnilor este bucuria nebunilor". În 1612, țara se află în sărăcie și încordare.

10. Expoziția și intriga romanului se află în capitolul I „La Cornul lui Sas" (loc, cadru, personaje etc.) și în capitolul al II-lea „Cât de repede se câștigă o bătălie".

La Cornul lui Sas, în cotitura Prutului, Tomșa a stabilit locul unde urma să îngrămădească pe dușmani, încercuindu-i și pisându-i: „tătarii la dreapta pe malul Prutului, turcii cu tunurile la mijloc, muntenii și moldovenii la stânga, cu Tomșa", „într-o mișcare iute de învăluire; aveau a birui dușmanii". Mobilul acestei încleș-

Scanned with OKEN Scanner

11. Formulați-le.

tări este exprimat de Tomșa : „Eu pentru dreptate am venit. Țara-i spârcuită și geme din pricina ticăloșilor, a împerecherilor... au sărăcit-o și au spârcuit-o Movileștii ș-o samă de boieri. Acei care m-au făcut pe mine venetic".

Gruparea forțelor de la Cornul lui Sas este : A) Tomșa, Husein-aga cu ienicerii, tătarii de Bugeac cu Cantemir-bei, moldovenii din Țara de Jos — „pământeni încercați", căpitani din fosta oaste a lui Mihai — Mârza, Ghețea și Recia, localnici din Orhei și Soroca — „oameni care știu ce fac și care din vechi zile știu sama războiului" — ei au căpitan pe Tudor Șoimaru ; B) leșii stârniți de doamna Irimiei „mare aspidă" (șarpe veninos), l-au stârnit pe șleahticul Potocki „leahul cel fudul", sub mâna căruia se războiesc și fiii lui Constantin-Vodă, Irimia Movilă, cazaci, raiteri franțuzi, puțină „oaste de strânsură", câțiva boieri trădători dați de partea Movileștilor — Balica, Chiriță, Miron.

12. Desfășurarea acțiunii deja începe din capitolul al II-lea și cumulează o ascendență, pe firul conflictului (care se dezvoltă cu fiecare episod).

Lupta se dă în asalt fulgerător, naratorul precizează cu patos : „Movileștii se apără cu greu, ca-n fața unei furtuni care se apropie grabnic", „și n-au chip de scăpare". Episoadele și imaginile descriptive sunt convingătoare pentru cititor, fiindcă îi creează impresia de derulare cinematică : „Răzeșii de la Nistru se zvârliră la năvală cu sănețe și suliți", „sângele curgea ca o ploaie, se prefăcu în rubine mari în bătaia soarelui" ; se auzeau țipete de învinși și răcnete de învingători" ; dușmanul este strivit „ca o grămadă de prund bătută de apă mânioasă". Comparația folosește un termen de referință din forțele stihiale, pustiitoare, ale naturii, spre a ne da imaginea finalului luptei de la Cornul lui Sas, când oastea lui Potocki este învinsă.

13. Foarte sugestiv este intitulat capitolul al III-lea, „Unii cad, alții se ridică". Amintiți-vă, din lectura făcută că „leahul goliat" (uriaș) primejduise viața lui Cantemir-bei.

Partea de război a biruitorilor este următoarea : Cantemir-bei cu tătarii lui „se mulțumiră cu robii", Husein „ia prinșii domnești și obrazele alese", Tomșa „se bucură de boierii movilești căzuți în mâinile lui". Întrebați de Tomșa ce doresc drept răsplată — Simeon Bârnovă, boier patriot, răspunde: „aștept numai dreptate în Țara Moldovei" ; iar Tudor Șoimaru, răspunde dintr-un plan moral superior : „cer să-mi văd neamurile pe care de la Aron-vodă nu le-am văzut".

14. Cum s-a legat frăția de sânge între cei trei tineri ?

15. Care sunt forțele antagonice în conflictul social ?

Conflictul social este puternic reliefat în planul epic. „Neamul Șoimăreștilor" zugrăvește și aspecte ale vieții sociale din sec. al XVII-lea ; lupta răzășimii moldo-

Scanned with OKEN Scanner

vene împotriva acțiunilor de iobăgie duse de unii boieri. Marele povestitor narează conflictul dintre răzeșii din Șoimărești și boierul Stroie Orheianu, ce le-a răpit pământurile asupra cărora aveau drepturi legitime, înscrise în hrisoave vechi, încă de pe vremea lui Ștefan cel Mare. Din desfășurarea acțiunii se dezvăluie ura de neîmpăcat a răzeșilor împotriva odiosului care i-a nedreptățit ; de asemenea, solidaritatea lor în lupta pentru recâștigarea drepturilor străbune.

16. **Caracterizați personajul principal, pe Tudor Șoimaru.**
a) evidențiați personalitatea sa prin trăsături de caracter ;
b) conștientizați și identificați mijloacele de caracterizare folosite de marele povestitor (aplicând noțiunile de teorie a literaturii) ;
c) alcătuiți o schemă cu aceste trăsături de caracter.

Fiind roman, opera cuprinde un număr mare de personaje din categorii sociale diferite : Tudor Șoimaru aparține răzeșimii, este exponentul dorinței de dreptate a neamului său de răzeși. Acestui scop îi sacrifică și dragostea sa pentru fata boierului dușman. După cei 20 de ani de pribegie, Tudor se va reîntoarce în satul natal, la Șoimărești, după ce participase la lupta de la Cornul lui Sas, când Tomșa îl ridicase la rangul de căpitan de oști, pentru cutezanța, vitejia și curajul său.

Eroul are o viață emoțională bogată, trăiește cu intensitate evenimentele. Experiența de viață îl pune în ipostaze imprevizibile, dar poate selecta calea cea justă și este capabil de a decide prompt. „Când Tudor Șoimaru intră în satul strămoșilor lui, la Șoimărești, parcă i se luă un văl de pe frunte. Toată noaptea stătuse ca amețit, cu icoana fetei Orheianului înaintea ochilor" ; i s-a părut „că iubirea cea mare a vieții lui era mai presus de toate". Ca descendent al acestui neam vestit de luptători dârji, el însuși cu renume de viteaz, trăiește o stare unică la revederea satului, bisericii, țintirimului, caselor acoperite cu stuh ce se întindeau „într-o vălcică sub poală de pădure". Acum, la revenirea în satul copilăriei, la vederea răzeșilor, „amintiri crâncene răscolesc mintea și sufletul lui Tudor". Destinul lui de pribeag peste Nistru este dureros. Dintre toți pribegii este singurul care s-a reîntors și are să împlinească „aleanul străbun". La mormântul tatălui său, bătrânul Mihu — (fratele tatălui) îi spune adevărul :

— „Aicea, băiete, grăi Mihu îndesat, odihnește părintele tău Ionașcu. La mormântul lui, noi îngenunchem cu toții" (...)

— „Aici este îngropat părintele tău ! îi strigă la ureche bătrânul Mihu. A pierit ucis de buzdugan mișelesc, pentru că s-a ridicat pentru drepturile și ocinile noastre strămoșești, sculând la război toate neamurile și toate așezările orheienilor !...".

Eroul trăiește o mare lecție de cunoaștere : „Tudor, cu ochii împânziți de lacrimi, cetea slovele săpate pe crucea de granit...", „amintiri crâncene răscolesc deodată mintea și sufletul lui Tudor.

Scanned with OKEN Scanner

Cu ochii încruntați cetea necontenit slovele mari de pe crucea tatălui său, — și-i veni în minte, dintr-o dată dintre icoanele înnegurate de uitare, chipul palid, stropit de sânge, al unui oștean mort".

Momentul este tulburător. Eroicul și tragicul se intersectează și proiectează în eternitate eroicul, monumentalizându-l și obligând generațiile tinere la continuitatea aspirațiilor de dreptate și libertate.

Marea lecție de cunoaștere pe care o primește Tudor, de la moșul său Mihu, devine de maximă densitate, atingând o tensiune neînchipuită : „— Privește și-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră ! îi strigă răzășul cel bătrân. Suflă prin ea vânturile iernii și bat peste dânsa puhoaiele ploilor. Ca ea s-au risipit, — duse de valuri și vânturi, odraslele lui Ionașcu. Iar cel ce ne-a despoiat pe noi de pământurile de bătrâni, câștigate de la Alexandru-vodă și de la Ștefan-vodă, se îngrașă și râde nepedepsit, și și-a pus piciorul pe grumazul nostru...". Intensitatea trăirilor emoționale este marcată de întrebări : „— Cine-i ? strigă Tudor, sărind în sus cu ochii mânioși" ; „— Cine-i ? strigă înăbușit Șoimaru". Reacțiile psihologice de indignare și revoltă sunt aici consemnate laconic și tranșant. Cuvintele lui Mihu răsună răscolitor în toată ființa sa : „— Cine nu-l știe ? și copilul din leagăn îi aude numele cu blăstăm ! căci ne-a sărăcit și ne-a umilit ! ne-a bătut și ne-a sângerat ! Și pe tine te-a lăsat orfan !" ; „— E boierul cel mare de la Murgeni ! Stroie Orheianu cel plin de averi și fală !..."

În fața adevărului cumplit, eroul reacționează „ca fulgerat" „cu ochii rotunjiți, înfricoșați de groază lăuntrică", „abia avu puterea să se stăpânească", „înghiți greu", rămase „privind întunecos" spre mormântul tatălui său.

17. Conștiința datoriei este impusă de faptul că Tudor este „legatarul testamentar".

Cu înțelepciune și superioritate morală, Tudor își dă seama de faptul că el trebuie să se ridice pentru dreptatea Șoimăreștilor și să plătească sângele celor morți. Cu mare responsabilitate socială și filială înțelege, pătrunde cuvintele rostite de moș Mihu : „Tu trebuie, ca și el, să ridici pe orheieni, să ceri dreptate, ori cu pace ori cu arma. A venit vremea ; Dumnezeu te-a trimis între noi, și ai de îndeplinit o datorie ! Ca un dascăl spiritual, Mihu îi ascute simțul datoriei lui Tudor, precum sentimentele de compasiune și solidaritate pentru Șoimărești. Indignarea, ura, revolta pun stăpânire pe sufletul eroului, care știe acum cine este dușmanul Neamului Șoimăreștilor.

Având o voință puternică, poate să se domine pe sine, Tudor își subordonează sentimentele intime, de iubire pentru Magda sentimentului suprem al datoriei, pe care-l are față de răzeși și pentru tatăl său. Are o mare capacitate de stăpânire de sine, trăiește puternicul sentiment erotic, se frământă, dar dă câștig pasiunii pentru colectivitatea celor obidiți. Înțelege că n-are dreptul să gândească la împlinirea sa erotică, sacrificând o cauză a celor multi.

Astfel, chipul său se încheagă — în mintea cititorului — cu fiecare moment, și devine statuar, monumental. Scriitorul subliniază : „durerea tuturor începu să fie durerea lui Tudor Șoimaru...“.

Activ, energic și întreprinzător, Tudor împreună cu Mihu și cu preotul Ștefan, merge la Scaunul domnesc, la Tomșa — pentru cauza socială a Șoimăreștilor. Pe drum „își făcea socoteală dacă și-a luat toate îndreptările în tașca de piele, și cugeta ce vorbe alese să rostească în fața măritului divan ; căci pricina era mare și cuprindea averea tuturor Șoimăreștilor de față și celor ce aveau să vie : erau mulți și astăzi și aveau să fie cu mult mai mulți în viitor ; era vorba de o încălcare de șase mii de fălci“. Vodă, văzând uricele și auzind pricina a dat dreptate răzeșilor din neamul lui Șoimaru ; s-a scris „să se întoarcă răzășimii tot pământul, până dincolo de Murgeni, cu tot, cu curtea boierului, care, deși a fost clădită cu cheltuiala lui, pe vremea lui Aron Vodă, tot răzășilor se cuvine“.

Tomșa are încredere în virtuțile de vajnic luptător : „ — Noi n-am uitat, căpitane Tudore, vrednicia ta, și am credință că la nevoie vei ști să-ți pui pieptul iar...“ Cuvântul de angajare grăiește despre integrarea eroului în viața colectivității satului său : „Cu toate neamurile mele, măria ta !... rosti cu însuflețire Șoimaru“.

Însetat de dreptate socială și de libertate, peste câțiva ani „când Movileștii intraseră cu oaste tare în țară“, Tudor Șoimaru ia parte la lupta de la râpa Tăuteștilor“. „Leșii veniseră cu cincisprezece mii oaste, între aceștia erau căzăcime multă și pedestrime ungurească“. În război e împușcat în mână, însă el luptă în continuare, cu eroism. Imaginea sumbră cutremură pe cititor „într-o noapte de vifor și ploaie“ veneau în sat „uzi, flămânzi și zdrobiți de trudă, călărețiii plecați la război“ (orheienii). „Veneau împuținați, erau mohorâți și vesteau căderea Tomșei“. Cu ochii înnegurați de durere, Tudor istorisește lui Mihu cauza : „Noi am fost mai mulți — dar pe lângă călărimea noastră și tătari, și pe lângă oastea în leafă, era îmbulzită multă prostime fără arme bune și fără rânduială. — Am avut chiar de la început pagube, din pricină că ai noștri s-au semețit prea mult și-au pătruns fără nici o socoteală, până între cazaci și leși...“ : „Of ! unchește Mihu, otrăvit e ceasul înfrângerii !“. Replica bătrânului sună grav și tânguitor : „A fost Tomșa om crunt : Dumnezeu să-l ierte pentru greșalele lui. Dar pentru noi Șoimăreștii, a fost ca un părinte...“.

18. Cum argumentați că Tudor Șoimaru este energic în dezlănțuire, temerar, precum eroii de baladă sau de epopee. Tudor este monumentalizat, proiectat în mit și legendă.

Temerar și hotărât în lupta pentru marele ideal social al Șoimăreștilor, Tudor îl înfruntă pe Stroie Orheianu, care revine — în neistovita sa lăcomie — însoțit de mazuri înarmați, să cotropească tot satul. Când odiosul boier „Scuipă pe Șoimaru și ridică asupra-i buzduganul, pe care-l scoase de sub cingătoare“, ca într-o baladă, ca într-o epopee, fulgerător „oșteanul trăsese sabia. Atunci îl văzură

întâi neamurile lui turbat ca fiara, cu ochii crunți și cu obrazul ca de var", „cu brațul drept ridică fierul, se repezi ca scăpat dintr-un arc, și lovi în creștet pe Orheianu. Și-nălțând a doua oară sabia, răcni așa de cumplit, încât mazurii, înfricoșați, smuciră frâiele și se năpustiră pe poartă", „Urletul lui Tudor era o chemare. Pe ulița satului, din râpa din dosul bisericii, se repeziră toți flăcăii Șoimăreștilor călări, cu săbiile și sulițele".

Energic și bun strateg, într-o clipă mobilizează tot satul. Îl înfruntă eroic pe Stroie, pedepsindu-l exemplar, justițiar, și răzbunând îndelungata suferință a răzeșilor din Șoimărești. Pedeapsa este după legea străbună — moartea pentru moarte ; când îl ucide pe Stroie, Șoimaru „c-o mână trage de barbă trupul greu al boierului și-l leapădă lângă piatra de mormânt pe care era însemnat numele lui Ionașcu și anul cumplit al morții lui... Fulgerător pornește spre curtea boierului, urmat de „călărețiii porniți în ropot spre Murgeni", izbește pe mazuri, dă foc conacului ; a poruncit să dărâme totul și să împrăștie în patru părți. „Și până luni la amiază fiind curtea asemănată cu pământul, a hotărât să vie plugurile", „Tudor sta drept pe cal și neînduplecat". Eroul apare în toată măreția morală și hotărârea absolută, om al ideii și al faptei cutezătoare, epopeice.

19. Condiția dramatică (vitregă) de pribeag a lui Tudor Șoimaru, dezrădăcinat din universul său iubit — satul natal (timp de 20 de ani).

Mijloacele de caracterizare dominante ale acestui personaj (folosite de scriitor) sunt : a) propriile fapte ale lui Tudor Șoimaru ; b) propriile cuvinte, idei ; c) ce spun unele personaje (Simeon Bârnovă, Cantemir-bei, Șoimărești, moș Mihu, domnul Tomșa etc.) despre Tudor ; d) portretul, elemente descriptive ale gesturilor (ochi, fața, brațele), ale stărilor sufletești („înnegurat", „îngrozit") ; e) intervențiile subiective, lirice, ale autorului privind aprecierea eroului său, atât de îndrăgit.

f) Scriitorul a folosit și metoda confesiunii eroului, pe care-l așază între cei doi prieteni, în ipostaza de povestitor (integrează narațiunii unele întâmplări anterioare, în afara duratei subiectului romanului ; deci apare „povestirea în povestire") : „Eu am umblat pe depărtate locuri... îngână Șoimaru (...) Eu sunt de locul meu de aproape de Bugeac, sunt dintr-un sat de pe apa Răutului, sunt adică orheian. Și într-o cumpănă mare, când s-au ridicat toate neamurile mele răzășești, a fost tăiat tatăl meu ; ș-un frate mai mare m-a luat cu el peste hotare, în pribegie. Am trăit o vreme la Kiev, eram un copilandru. A murit bădița, ș-am rămas singur pe lume ; și m-am ridicat și eu ca ucenic la un meșter de săbii. Ș-apoi am deprins meșteșugul armelor și m-am făcut oștean, ș-am slujit între leși ; pe urmă cu raiterii nemți, am fost până în țara talienilor

ş-a franţujilor. Am văzut cetăţi şi castele (...) pe acolo este multă oaste care se bate în fier, ca şi husarii leşilor, şi ei cred că ţinuturile noastre sunt la marginea pământului. Hei, câte-am văzut şi îndurat, numai inima mea şi Cel-de-sus ştiu! Am zăcut de răni şi de friguri rele (...) Şi pe urmă am slujit între unguri... Ş-acolo, la Buda, după atâtea rătăciri, am auzit eu între oşteni grai românesc, ş-am înţeles că mă apropii de pământul nostru (...) Apoi am auzit că Tomşa-Vodă chiamă oaste ş-am venit şi eu. I-am spus cine sunt şi unde-am slujit".

20. Care este raportul dintre epic şi liric (starea subiectivă, confesiunea etc.).

g) Aleanul misterios este mărturisit prietenilor săi. Scriitorul creează momentul în care starea subiectivă a eroului e confesată sincer, emoţionant, la persoana I. Cititorul pătrunde într-un spaţiu liric, pe motivul „dorului" ca stare de spirit a lui Tudor Şoimaru : „m-a pălit aşa un dor să-mi văd neamurile şi pământul în care am cunoscut lumina soarelui... Vreau să mă duc la apa Răutului..." ; Îmi aduc aminte de codrii fără sfârşit", „am văzut zimbrii", „între păduri multe, am văzut iazurile de pe Răut, cu nuferii cei albi şi galbeni. Şi-ntr-un rând mi-a spus tătuţa aşa : Ţine minte, băiete, că pământurile noastre sunt cele mai frumoase din Ţara de Jos... Apoi el a pierit, şi pământurile noastre nu le-am mai văzut..." ; mie mi-i dor să văd apa Răutului şi mormintele părinteşti". Forţa evocatoare intensifică emoţiile cititorului.

21. Nu uitaţi expresia (pe care am mai folosit-o) „legatar al testamentului părintesc" ; deci „morţii poruncesc celor vii" (căci triumfă ideea continuităţii).

„Tudor Şoimaru nu e doar un viteaz fără frică şi fără prihană, care se războieşte de dragul războiului, ci este un legatar al testamentului părintesc, un exponent al colectivităţii sale sociale" — (Savin Bratu).

22. Caracterizaţi pe Stroie Orheianu.

Stroie Orheianu reprezintă boierimea vremii, puternică în stat, stâlp al feudalităţii. Dacă Simeon Bârnovă — mare boier — este uman şi patriot, altruist şi prietenos, iubit şi respectat — Stroie este inuman, lacom, nepăsător faţă de popor, aliat cu mobilimea străină împotriva unui domn care lui (intereselor lui) nu-i este pe plac, aşa cum este Ştefan Tomşa. Stroie este spoliator, monstruos, el pune binele lui egoist mai presus de orice.

23. Care sunt mijloacele de caracterizare folosite ?

24. Alcătuiţi o schemă cu trăsăturile de caracter ale lui Stroie.

Personajul este caracterizat prin (portret, acţiune, propria vorbire etc.) : „Măreţ în straiul lui bogat, călare pe un roib nalt de

Lehia, Orheianu se arătă în uliță, urmat de slujitorii lui înarmați. Erau mazuri voinici (...) intră călare în ograda bisericii" ; „Ați auzit, oameni buni, grăi deodată cu glas gros boierul, — că domnia Tomșei s-a petrecut din lumea asta ș-a venit în scaunul țării Alexandru-vodă, pe care și noi l-am ajutat și l-am apărat" (...) Cu abilitate, boierul caută să intimideze mulțimea : „Acest domn al nostru a auzit de toate câte s-au petrecut aici. Știe că Orheiul a dat oșteni lui Tomșa, știe că Șoimărești au dat și căpitan de steaguri, și cu toate acestea m-am milostivit eu ș-am pus cuvânt să ierte toate...". Lacom, crud, cere tot pământul de la răzeși : „aveți bunătatea și încă răsplătiți pentru toate ostenelile mele... Dați-mi de bunăvoie moșia voastră, — căci eu mi-am pus obrazul pentru voi și v-am cerut iertare de la Vodă !...", „Cer toată moșia voastră : dați ce-a mai rămas, ca să-mi întregesc ce-i al meu". La intervenția uimită și disperată a Șoimăreștilor, el exprimă totala indiferență, căci ei vor face în viitor — „Ce îi va lumina Dumnezeu !..." „Iată judecata mea !" Cu dispreț suveran se adresează lui Tudor : „Îți pare ciudat ? Ieri ai fost tu tare și astăzi sunt eu !..." Amenință bestial : „mazurii mei" „vor veni și vă vor pune pe toți cu fețele la pământ !"

Cutezătorul Tudor Șoimaru îl înfruntă spunându-i că mai are un braț tare „și te voi așeza cu pieptul pe mormântul părintelui meu, pe care tu l-ai ucis cu buzduganul lui Aron ! Ai ucis ; ți-a venit ceasul pedepsei !"

Abuzivul și criminalul, — gândește la alte crime pentru a-și atinge scopul egoist : „Să nu cutezați, mișeilor ! urlă Orheianu ! Să nu cutezi, mișele ! rânji el către Șoimaru. Te voi bate peste fălci, ca pe tatăl tău, și voi spulbera pe toți nemernicii ca tine...", „izbucni într-o mânie grozavă" ; brutal și agresiv : „Orheianu își repezi din șa trupu-nainte, scuipă pe Șoimaru și ridică asupră-i buzduganul, pe care-l scoase din cingătoare".

Pedepsirea lui Stroie este justițiară pentru neamul Șoimăreștilor ; cu sabia îi răspunde provocării sale, neînfricat, Tudor. Căderea Orheianului nu stârnește compasiunea cititorului, fiindcă personajul este negativ, el simbolizează Răul și Inumanul.

25. Atenție ! Antiteza dintre cele două personaje, Tudor Șoimaru și Stroie Orheianu este foarte puternică. S-au creat polarități absolute (pentru a exprima aceasta, folosiți noțiunile adecvate).

Antiteza creată de marele povestitor este pregnantă și foarte convingătoare Între Tudor Șoimaru și Stroie Orheianu apar contraste puternice, sunt create polarități absolute — căci se înfruntă umanul cu inumanul ; dreptatea cu nedreptatea, altruismul cu egoismul, cumpătarea cu lăcomia, vitejia cu mișelia, binele cu răul. Aceste polarități morale marchează opoziții sociale și forțe antagoniste.

Scanned with OKEN Scanner

26. Punctul culminant al romanului istoric trebuie formulat cu grijă, el este întărit și de tensiunea maximă socială.

Punctul culminat al romanului istoric are loc după înfruntarea de la Șorogari și prin lupta de la râpile Tăuteștilor. Tomșa-vodă e înlăturat de forțele oarbe, de la Scaunul Moldovei.

27. Atenție ! Punctul culminant se suprapune pe deznodământ.

Punctul culminant în plan istoric se amplifică prin faptul social, ce atinge maxima încordare. Pedeapsa capitală a boierului odios apare ca act de dreptate, fiindcă el a fost cauza cauzelor tuturor suferințelor Șoimăreștilor. Punctul culminant de factură socială este marcat de uciderea lui Stroie Orheianu, iar deznodământul constă în arderea conacului de la Murgeni. (Cap. al XXXV-lea : „Morții poruncesc celor vii").

28. Epilogul este o modalitate epică (nu face parte din subiectul operei, din acțiunea propriu-zisă). Arată, în perspectivă, ce s-a mai întâmplat cu eroii, după deznodământ.

Finalul romanului, conceput sub formă de epilog, arătându-ne ce s-a petrecut dincolo de durata acțiunii propriu-zise a operei, dă o perspectivă dramatică și sumbră : „Tudor cu soția lui, Anița, și Mihu, și toți ceilalți răzăși au fost urgisiți și prigoniți, dar s-au ținut cu tărie. Pe urmă, cei ce au venit după ei au fost călcați și supuși de alții ; și vremea necontenit i-a lovit, până ce le-a plecat frunțile adânc spre pământ". (Cap. al XXXVI-lea : „Orice istorisire are un sfârșit").

29. Caracterizați figura mitică și legendară a bătrânului Mihu — dascăl spiritual pentru Tudor, apostol al dreptății.

Exponent al Neamului Șoimăreștilor este bătrânul Mihu. Acest răzeș, din Șoimărești, urmărește cu îndârjire să trezească în sufletul lui Tudor dorința de a apăra cu orice preț moșia strămoșească, împotriva boierului lacom. Ca o făclie vie de viață știe ca durerea tuturor să devină durerea fiului lui Ionașcu, căruia îi revine misiunea de a continua lupta și de a pedepsi pe vinovați. Moșul și nepotul au străbătut toate hotarele răzășiei de odinioară, Mihu ca dascăl spiritual, apostol al dreptății „arăta oșteanului în ce locuri sunt semnele de hotar și-n ce copaci vechi au fost bătuți odinioară bourii (...) Mihu îi desfășura înainte și uricele îngălbenite, înflorite cu pecețile voievozilor mari ai Moldovei". Om al poporului, luptător odinioară, știe să electrizeze sufletul lui Tudor Șoimaru, povestindu-i despre năpraznicele vremuri ale lui Aron-Vodă „lup nemilostiv", „care voia să ieie șapte piei de pe o biată oaie", „când s-au revărsat ca lăcustele asupra țării ilicarii, birarii și dăbilarii".

Scanned with OKEN Scanner

Ca un mesager peste timp, Mihu rememorează cu glas tare ultimele cuvinte ale fratelui său Ionașcu : „Noi, ogoarele noastre le-am dobândit cu brațul nostru și le-am îngrășat cu sânge", „Fraților, mai bine să ne acopere țărâna mormântului, decât să ne plecăm !"

Mihu, aflându-se alături de Tudor Șoimaru și de popa Ștefan — (când se duce la Tomșa) — îi spune lui Bârnovă : „Eu vreau să ne judece divanul și Domnul după urice, după mărturii, după toată rânduiala, cu toată credința, căci dreptatea-i numai una pe pământ, cum în cer e numai un singur Dumnezeu..."

La Divan, Mihu desfăcu și scoase din tașca lui Tudor „cu luare-aminte și cu un fel de evlavie — uric după uric și hârtie îngălbenită după hârtie îngălbenită" ; „Mărite, Doamne, strigă el cu îndrăzneală, și cinstiților boieri ! Vă rog în genunchi să deschideți și să cercetați aceste îndreptări ale noastre. Aici este uricul nostru cel mai vechi, dincoace sunt întăriturile altor domni. Vrednicul logofăt de slovenie să le cetească și să le mai tălmăcească o dată ! Întindeți mâinile și pipăiți pecețile și le vedeți neștirbite, și vedeți și mărturiile scrise și întărite de vlădica..." Deci bătrânețea nu-i știrbise energia și prospețimea sufletească, fiind un vajnic luptător pentru dreptatea Șoimărești lor.

30. Arta narațiunii la Sadoveanu demonstrează originalitatea, genialitatea.

a) Aduceți argumente din opera literară ;

b) Sprijiniți-vă și pe cunoștințele de teorie literară și de stilistică.

Arta narațiunii la Sadoveanu este un pisc al geniului nostru creator, al eposului românesc. Caracteristică a romanului istoric e evocarea epică a evenimentelor istorice și sociale. Pornind de la realitate (consemnată în cronici) — prin transfigurare artistică, prin ficțiune — ne oferă o imagine de ansamblu asupra epocii (începutul sec. al XVII-lea). Întâlnim în fluxul narațiunii elemente de ceremonial ; întâmplări remarcabile au loc în cadru sărbătoresc, când participă tot satul. Capitolul al XIII-lea „Crucea răzășilor" ne arată că satul creat de Sadoveanu este o entitate spirituală, e un spațiu închis, ca o fortăreață, totdeauna gata de apărare. Tudor Șoimaru este primit întâi cu suspiciune, ca un intrus ; scena e publică și solemnă. Dialogul se inseră admirabil în episodul narativ : prin intervenția vatamanului. Prin apariția lui Mihu episodul capătă intensitate, Șoimaru este recunoscut. Dialogul are notă de solemnitate și reintegrează eroul într-o ordine inițială. Momentul e marcat afectiv prin stările sufletești ale mulțimii. Când eroul află cine l-a ucis pe tatăl său, dramatismul este sugerat de succesiunea replicilor interogative.

Scanned with OKEN Scanner

31. În ce constă arta descrierii la Mihail Sadoveanu ?

Arta descrierii sadoveniene exprimă capacitatea sa de a surprinde coordonatele esențiale ale naturii, satului, portului tradițional, ale stărilor sufletești.

Elementul original în creația romanului istoric îl formează la Sadoveanu, faptul că el a utilizat imense resurse folclorice și descriptive, care dau un farmec aparte creației sale. Liantul este adesea elementul romantic : „Satul cu casele mari acoperite cu stuh, case curate răzășești se întindeau într-o vălcică, sub poală de pădure. Apa Răutului curgea pe vale, subțire și limpede, scăzută de secetele verii. Nuci mari se ridicau din vii și un grangur cânta în pacea satului, în lumina dimineții. Era o zi de duminică și toaca începu să sune în clopotnița bisericii albe c-o duruire melodioasă". (Cap. al XIII-lea).

Impresionează descrierea portului, care capătă marcă de efigie : „Femei și fete cu cataveici de vulpe și cu fuste de lână, dungate cu vrâste galbene și roșe pe fund negre, veneau la leturghie. Femeile aveau broboadă cafenie pe cap ; fetele erau cu capetele goale, gătite cu flori de grădină. Unele erau frumoase și spionau cu priviri agere pe cei trei oșteni". Iată în finalul descrierii portului, și consemnarea psihologiei : „spionau" „cu priviri agere". Și portul bărbătesc este remarcabil descris : răzeșii erau „îmbrăcați în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste ; ciubote de piele roșă, pantaloni largi și încrețiți în jurul mijlocului dintr-un șiac cafeniu și ilice negre cu nasturi rotunzi de argint și cu mânecile largi. Toți priveau curioși la străinii care intraseră în sat.

32. Rolul dialogului pe firul epic : dă dramatism acțiunii, ea devine vie, scenică.

Episodul este ceremonios, emoționant și de mare tensiune și împletește genial elementele narative cu cele descriptive, și totodată integrează dialogul, dând relief acțiunii. Mihu „îl apucă de mână și-l trase între mormintele țintirimului. Clopotele bisericii tăcură ; se alinară și vocile oamenilor ; și sub cireșii sălbatici, care-și coborau rădăcinile între oasele morților, se făcu în lumina dimineții tăcere". Semnificativă este imaginea cireșilor care fac legătura parcă, între cei vii și cei morți, între două lumi, căci Șoimărești (prezenți) sunt continuatorii idealurilor de luptă a înaintașilor.

Natura descrisă la începutul capitolului „Morții poruncesc celor vii" este senină, atmosfera este ceremonioasă : „Un soare blând răsări a doua zi, într-o duminică, ș-o lumină prietenoasă se împânzi peste sat, asupra căsuțelor albe ș-a livezilor desfrunzite. Clopotul suna în turnul bisericii vechi, prelung și tremura cântarea lui până la mari depărtări..." Ca apoi, la sfârșitul capitolului, după înfruntarea celor doi, și pedepsirea justițiară a lui Orheianu — natura devine sumbră : „Era un cer fără soare și mohorât deasupra și soseau de la nunți, pe vârfurile înălțimilor, nouri zdrențuiți. Tudor sta drept pe cal și neînduplecat ; și ieșiseră și toți Șoimărești, bătrâni, muieri și copii și priveau cum trec fără încetare brăzdarele..." în bătătura Orheianului.

Scanned with OKEN Scanner

33. Sadoveanu se dovedește un neîntrecut psiholog al individualității (unui personaj), dar și al colectivității (personaj colectiv, oști, tabere) sau bulucuri umane etc.

Metoda analitică sadoveniană exprimă talentul său *descriptiv* și capacitatea de penetrare a psihologiei personajelor. Sadoveanu consemnează exteriorizarea stărilor sufletești, gesturile, reacțiile, atitudinile, comportamentele. Observă *reacțiile fizice* și *transformările mimice sau fiziologice* care se manifestă în urma unor trăiri intense. Organele relevante, mai des folosite pentru expresivitate, sunt ochii, ferestre deschise către tainițele sufletești: „arșița ochilor", „acei ochi așteptau", „cum sunt ochii stăpânului vostru", „ochi luminați, față limpede", „în apa ochilor se ivi o vâltoare", „s-a răsucit cu privirile uscate", „era liniștit, dar parcă îi ardeau ochii", „fecioara îl privise cu ochii umezi, arși de sărutările lui", Mihu îl trase pe Tudor spre el „și-l privi în ochi" (recunoscându-l astfel), „cu ochi rotunzi și întunecați de groază".

Sunt descrise și *înfățișările schimbătoare ale feței și variațiile de intensitate ale glasului*: „Deodată glasurile răzășilor, ale tuturor neamurilor lui se ridicară, și brațe multe se întindeau spre el ca să-l îmbrățișeze. Deodată oșteanul își simți pieptul înferbântat de o căldură necunoscută.

— E feciorul lui Ionascu ș-al Anisiei, grăiau și femeile cu glasuri tânguitoare. Și dintre cele mai bătrâne porniră a boci încet".

34. Titlul „Neamul Șoimărești-lor" are o mare încărcătură afectivă, mitică. Eroii Șoimărești – martiri, și luptători sunt proiectați într-un plan sacru, monumental.

Titlul romanului este semnificativ, el are corespondență permanentă în magma epicului, descrierii și dialogului — moduri de expunere ce ridică o columnă, un imn de preamărire pentru Neamul Șoimăreștilor. Deși greu încercat, el s-a dovedit brav luptător, cutezător, energic, păstrător și continuator al idealurilor, eroic. Scriitorul monumentalizează Neamul Șoimăreștilor în această operă literară răscolitoare cu valențe etice și estetice. Sună cu mândrie legitimă și cu demnitate cuvintele: „cu toții suntem Șoimărești și neamuri...", glasurile „tuturor neamurilor se ridicară", Ionașcu a sculat „la război toate neamurile și toate așezările orheienilor".

35. a. Selectați din textul literar elemente demonstrative în acest sens
b. Vocabularul din această carte consultă-l pentru cuvântul „Șoim". Judecă raporturile — stabilește similitudini și explicații valoroase.

36. De ce îl apreciem pe Sadoveanu drept creator de limbă?

Sadoveanu a îmbinat *cronica* și *folclorul* într-o *sinteză de o măiestrie desăvârșită*. Limba operei, ca și la Creangă, nu este o preluare spontană a vorbirii

orale, ci este o stilizare artistică, utilizând elementele vii, esenţiale. Autorul a creat o imagine artistică a limbii poporului, evocându-i anumite elemente lexicale şi întorsături sintactice.

Despre limba naraţiunii, la Sadoveanu, se consemnează ca fiind „amestec sublim de Neculce, grai moldovenesc şi limbă cultă ; ritmul şi fraza eufonică — aproape ritmată asemenea curgerii molcome şi unduite a vorbirii populare moldoveneşti — sunt calităţi poematice superioare ale romanului“ — George Călinescu.

37. Care sunt valenţele lexicului în arta naraţiunii sadoveniene ?

Ritmul naraţiunii este când lent, temperat de nevoile de analiză sufletească, când precipitat, în ultimele capitole, de conştiinţa îndeplinirii neîntârziate a datoriei. Se repetă în roman cuvinte-cheie sau simbol : răzăş, uric, hrisov, neamuri, Şoimăreşti, sabie, buzdugan, paloş, dreptate, ocină etc. „Orheii sunt permanenţe topografice de o mare rezonanţă istorică şi patriotică“.

Lexicul este folosit cu măiestrie, pentru a marca situaţia răzeşilor moldoveni, scoşi din ocina strămoşească. Sadoveanu foloseşte în naraţiune substantive abstracte ; a) ele exprimă idei şi sentimente morale : răzbunare, dreptate, diată, legământ, jurământ, slobozie, libertate, avânt, hotărâre ; b) altele comunică stări psihologice : durere, tristeţe, milă, mândrie, amărăciune, pribegie, umbră, moarte, uitare, deznădejde, răstriştе ; c) o altă serie de substantive abstracte creează impresia de nemărginire spaţială sau adâncime temporală : depărtări, întinderi, străinătăţi, zarea, adâncul, străfundul, depărtarea anilor. d) în unele cazuri, anumite substantive cumulează, în acelaşi timp, toate semnificaţiile, printr-o densificare maximă — în contextul respectiv : „străinătăţi“, „pustia“, „depărtarea“, „singurătatea“, dobândind o mare forţă de expresivitate (timp, spaţiu şi starea sufletească).

38. „Culoarea locală“, „atmosfera de epocă“ se realizează prin elementele de tradiţie (sat, port, obiceiuri etc.), dar şi prin lexic : regionalisme, (prin expresii, locuţiuni) arhaisme.

Lexicul ajută la culoarea locală, de epocă, prin arhaisme şi regionalisme : hrisov, uric, ocină, tustrei, vataman, răzăşi, mazuri, contăş, cataveică, armaş, dăbilari, ilicari, birari, şiac, ilic, straie, ciubote, contăş etc. Locuţiuni verbale creează imaginea limbii din sec. al XVII-lea, dând farmec naraţiunii şi evidenţiind ideea şi sentimentul : „a privi cu luare aminte“, „a pofti ziua-bună“, „a nu fi cu bănat“, „a pune cuvânt de iertare“, „a veni în *vizunia* lupului“, „a se stârni zarvă“. De asemenea, au aceeaşi rezonanţă comparaţiile construite în viziune populară : „turbat ca fiara cu ochii crunţi“.

„taina o ascunse în fundul sufletului ca pe un lucru scump", „sângele curgea ca o ploaie", „dușmanul este vânturat ca o grămadă de prund".

39. Selectați un text în care găsiți bazorelieful literar — prin alternarea timpurilor verbale.

Efecte stilistice remarcabile a obținut marele povestitor din alternarea timpurilor verbale. Uneori într-un microepisod epic, folosește imperfectul narativ alături de perfectul simplu sau perfectul compus, și chiar alături de prezentul istoric — dând relief povestirii. Deci organizează elementele narațiunii pe planuri temporale de perspectivă, în funcție de importanța ce i se atribuie. Putem spune că realizează (ca N. Bălcescu) un bazorelief literar.

40. Selectați câteva fraze care au o muzicalitate aparte. Din ce derivă aceasta ?

Frazele lui au o anume muzicalitate. Prin corespondența om-peisaj, se creează o atmosferă poetică. „Sadoveanu are percepția vie a sonurilor, a tăcerilor, a culorilor, a miresmelor, a luminilor și a pâclelor" — (G. Călinescu). „Acest text poate fi retranscris în versuri, că e poezie de cea mai bună esență, o litanie cum încă nu s-a mai scris" — (Ș. Cioculescu). Exemplu poate fi epilogul ; recitiți acest capitol „Orice istorisire are un sfârșit", veți simți ritmul interior, cadența faptelor și a timpului istoric (dincolo de durata acțiunii propriu-zise, dincolo de subiectul acestui roman). Stilul cronicăresc dă o notă de arhaicitate și de afectivitate sporită. Autorul nu-i numai un interpret obiectiv al faptelor, ci dă și o imagine plină de lirism : „Bunicii mei sunt strănepoții acelor oameni. Și această istorisire de acum trei sute de ani, din vremea când strămoșii erau încă dârji, am scris-o în liniștea unei prisăci, având în inima mea răsunetul durerii lor". (Cap. al XXXVI-lea).

41. Rețineți, în memoria voastră afectivă, câteva considerații ale criticii literare cu privire la romanul „Neamul Șoimărești-lor".

Opera lui Sadoveanu este „o țiteră uriașă cu mii de strune, toate acordate cu grijă, timp de o viață de om" „Este, așadar, un scriitor arhaic, epopeic, mitic și tragic" — (G. Călinescu).

În vibrațiile limbajului sadovenian, „șoapta și melancolia fuzionează într-o țesătură de un rafinament verbal unic. Întocmai ca la Eminescu, ecouri ale frazei par a veni uneori din legendă și mit, iar astfel de infrasunete nu au echivalență în dicționarele altor limbi" — (C. Ciopraga).

Scanned with OKEN Scanner

NICHITA STĂNESCU

(1933 — 1983)

NOI

1. Ce cunoașteți despre opera marelui Nichita Stănescu ce se impune prin originalitate și modernitate, prin inovație stilistică. (Argumentați cu unele poezii pe care le-ați receptat în planul vostru spiritual, dar și cu poezia „Noi").

Nichita Stănescu nu seamănă cu nimeni. Este propriul său reper. Opera sa reflectă o extraordinară aventură interioară, aparținând structurii liricii moderne. Impune prin originalitatea ireductibilă a expresiei sale un sistem poetic personal.

„Nichita Stănescu este un poet fantast și în același timp dramatic, un contemplativ și un luptător, un sentimental și un cugetător liric original și captivant, un mitic vizionar și un iubitor de real..." (N. Manolescu). Limbajul său poetic materializează concepte, idei în forma plastică a poeziei moderne ca în volumele : „O viziune a sentimentelor", „Dreptul la timp", „11 elegii", „Alfa", „Oul și sfera", „Necuvintele", „Un pământ numit România", „Măreția frigului" etc.

Poezia „Noi" poartă semnele distincte ale originalității, atât în felul în care poetul concepe ca indisolubilă comuniunea dintre popor, țară și istorie, cât și în felul poetic de a se exprima, fiindcă eliberează genial energiile ascunse ale logosului. „E peste tot, în poezia lui N .Stănescu, o pregătire de zbor, o plutire sub ceruri transparente, o bătaie de aripi a materiei, gata să țâșnească în văzduhuri misterioase" (Eugen Simion).

2. Evidențiați raportul dintre tradiție și inovație — în planul lirismului național.

În spiritul tradiției lirici românești, comuniunea poporului cu natura se reia, însă dintr-o perspectivă modernă ; relației popor — patrie îi atribuie sensuri adânci în concordanță cu o mitologie unică a spiritului său creator : „Noi suntem semințe și pământul e al nostru". Metafora „seminței" vine în fluxul lirismului nostru din timpuri îndepărtate, din colinde, apoi prin prelucrare și decantare, a acestui simbol (de către Alecsandri, Eminescu, Blaga ș.a.), se încarcă de noi semnificații. La N. Stănescu, simbolul acesta metaforic „Omul-sămânță" degajă optimismul unei reînnoiri, regenerări. Microcosmosul „sêmințe" intră în raporturi esențiale, vitale, de plenitudine, cu macrocosmosul „pământului". Deci, limbajul poetic se substanțializează spectaculos și degajă emoția profundă a identității naționale, conștiința și mândria apartenenței noastre la acest spațiu etern.

Scanned with OKEN Scanner

3. Argumentați că această poezie este o sublimă definiție a spiritului nostru național. Prin ce trăsături specifice noi avem o personalitate distinctă ?

Existența patriei se identifică, de fapt, cu diferitele aspecte ale vieții spirituale și materiale a oamenilor aflați într-un spațiu determinat geografic și istoric : *„știm cel mai bine locul și patima și rostul, / știm cel mai bine legea și mersul înainte, / suntem, după nevoie, și lacrimă și dinte“.*

Conștiința de sine a poporului este exprimată de poet prin reluarea în anaforă (la începutul versului) a construcției „știm cel mai bine“ urmată de enumerarea unor simboluri : „locul“ — semnifică patria ce o avem de la străbuni, glia sfântă ; „rostul“ și „legea“ — subliniază tradițiile de muncă, de luptă, precum și concepțiile de viață, tradiția scrisă și nescrisă a poporului nostru ; „mersul înainte“ — precizează idealul național de viață liberă, pașnică și fericită, viitorul luminos. Acestor patru viziuni metaforice, ce grăiesc despre binele nostru, poetul le adaugă și imaginea dureroasă care ne amintește de toate suferințele, vicisitudinile, nedreptățile sociale și naționale ; „știm cel mai bine (...) și patima“. Poporul ca un martir a avut o mare capacitate de suferință pentru binele țării.

Viziunea poetică se amplifică arătând complexitatea din planul evenimentelor istorice, dar și comportamentul nostru firesc în concordanță cu conjunctura : „suntem, după nevoie, și lacrimă și dinte“ Deci pe lângă acea capacitate de suferință „suntem... lacrimă“, avem o mare capacitate de luptă curajoasă pentru apărarea țării, suntem... și dinte“. Locuțiunea adverbială „după nevoie“ evidențiază strategia, rațiunea, hotărârea, înțelepciunea noastră.

4. Cum este subliniată identitatea noastră națională ?
Explicați motivul central „Noi“ raportat la compoziția arhitectonică și la titlul simbolic „Noi“.
b) Sesizați unitatea viziunii poetice și fiorul mitic.

Cele trei catrene ale poeziei marchează o compoziție concentrată în jurul ideii de autodefinire a poporului. Titlul poeziei exprimat prin pronumele personal, la persoana I plural, ne atrage atenția asupra „esenței ideatice“, asupra identității noastre naționale, de care ne putem mândri. Reluarea acestui motiv liric al identității în fiecare strofă — prin pronumele „noi“, ne creează imaginea profilului spiritual al poporului : „noi suntem semințe...“ — sugerează frăția-tatea românilor cu glia străbună, indisolubilă comuniune ; hărnicia poporului e consemnată concis, simbolic „Aici și pâinea, sarea, noi, o avem la masă“ ; sentimentul demnității și al datoriei, al continuității pe acest pământ — într-o definiție sacră „Noi, suntem în picioare, sub noi străbunicii sunt“. „A fi în picioare“, în contextul acesta poetic, locuțiunea verbală arată starea activă, de veghe permanentă, de luptă pentru continuarea și împlinirea idealurilor strămoșești. „Verbul primordial al lui N. Stănescu este verbul „a fi“ (Eugen Simion).

Scanned with OKEN Scanner

Între trăsăturile morale ce definesc felul de a fi al nostru, al românilor, alături de dragostea de patrie, de tradiții, de trecutul eroic, se află și umanismul, ospitalitatea, spiritul de pace și bună vecinătate — coordonate sufletești moștenite din străbuni.

„Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine
Dacă el vrea-l numim și prieten și vecine".

5. Observați că această poezie nu se încadrează într-o specie literară. Spiritul modern topește în retorta sa genială elemente de odă și de meditație — în chip măiestrit.

Prin muncă avem totul, drept rezultat al hărniciei. Din inima pământului am scos bogățiile — „sarea", glia blândă am fertilizat-o ca să avem rodul ei simbolizat aici, în context (ca rezultantă) „pâinea". De aceea, identitatea de sine, mândria legitimă le încercăm, gândind la faptul că „singuri" ne-am ctitorit țara „zidindu-ne o casă". Cele trei cuvinte din fondul lexical principal: „singuri", „zidind", „casă" nu mai sunt folosite, aici, cu sensul propriu, ele au o altă încărcătură semantică, ce vine din densitatea ideii, reflecției, afectivității poetului. Ni se creează o imagine mitică pentru uriașul ziditor — poporul — un nou meșter Manole. Axa gândirii poetice se armonizează cu discursul liric și cu viziunea originală:

„Aici și pâinea, sarea, noi o avem la masă
Căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă".

6. a. Faceți un efort pătrundeți profund noțiunile filozofice — fiindcă poetul este reflexiv, meditativ. Comentați aceste versuri care exprimă raportul dintre „național" și „universal".

Spiritualitatea poporului nostru este o rezultantă plină de măreție. Din dimensiunea „naționalului" și „universalului", precum și din „sentimentul infinitului" ne-am întrupat „Noi" — poporul român, dar și poemul despre „Noi" sub pana genială a lui Nichita Stănescu:

„De aceea poate-n libertate să lucească
deasupra noastră, universala boltă
albastră".

b. VOCABULARUL din această carte consultați-l pentru a pătrunde temeinic sensul cuvântului „UNIVERSAL".

Cuvintele se constituie într-un nucleu stilistic semnificant pentru ambianța noastră națională: semințe, pământul, locul, rostul, legea, mersul, înainte, pâinea, sarea, masă, casă, străbuni, libertate. Acest nucleu stilistic sugerează identitatea noastră națională ce se proiectează în viitor, în infinitul temporar. Acestui câmp semantic i se asociază expresia — sintagma „universala boltă albastră" pentru a stabili mai evident raportul fericit dintre național și universal. „Noi" în constelația universală avem strălucirea, personalitatea noastră, specificul nostru național.

Scanned with OKEN Scanner

7. Ce precizări puteți face pentru a revela și alte aspecte artistice ale poeziei „Noi" — care are un înălțător mesaj patriotic.

N. Stănescu este deosebit de original, nu numai în organizarea substanței lirice într-o structură modernă concisă, în trei catrene, ci și prin densificarea ideatică pe o spirală ascendentă, în acorduri muzicale, măiestrit cadențate. La sfârșitul versurilor, cuvintele ce intră în jocul subtil al rimei sunt esențiale pentru ideea poetică : rostul, nostru, masă, casă, lucească, albastră.

Inovația de geniu concentrează lumea noastră într-o esență, într-o atmosferă globală „Noi". Poezia a devenit o sublimă definiție a spiritului nostru național, realizată printr-o serie de afirmații convergente. Repetițiile și construcțiile simetrice, paralelismele, simbolurile, eufoniile, atmosfera lirică, textul și interioritatea poetică amplifică solemnitatea poeziei ce stă sub semnul celui mai fierbinte patriotism.

Nichita Stănescu a fost mereu convins de cauza cea mare a artei cuvântului când mărturisea : „Mișcării naturii cosmice trebuie ca omul să-i contrapună mișcarea gândirii sale".

Scanned with OKEN Scanner

SUBIECTE

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
CONCURS DE ADMITERE ÎN CLASA a IX-a DE LICEU
— SESIUNEA IULIE 1995 —
LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Subiectul nr. 1 — Caracterizați personajul literar Tudor Șoimaru din romanul „Neamul Șoimăreștilor" de Mihail Sadoveanu (capitolele studiate) . . . . . 2 puncte

Subiectul nr. 2 — Comentați versurile :

„Frați buni ai frunzelor din codru,
Copii ai mândrei bolți albastre,
Sfințiți cu roua suferinței
Țărâna plaiurilor noastre !
Din casa voastră, unde-n umbră
Plâng doinele și râde hora,
Va străluci odată vremii
Norocul nostru, — al tuturora"

(O. Goga „Plugarii" . . . 1 punct

Subiectul nr. 3 — Dați un exemplu de personificare din basmul „Greuceanu" . . . . 0,25 puncte

Subiectul nr. 4 — Se dă textul :

„Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă
Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă"

(M. Eminescu „Scrisoarea III")

Cerințe :

a) subliniați predicatele și indicați felul lor.
b) delimitați propozițiile, precizați felul lor și indicați raporturile sintactice.
c) analizați sintactic și morfologic cuvintele : „pe care", „noastră" și „pământ".
d) formați familia lexicală a cuvântului „pământ", dând cel puțin cinci derivate.
e) scrieți două sinonime pentru substantivul „pământ" și un sinonim neologic pentru verbul „a cere".
f) despărțiți în silabe cuvintele : exemplu, fiindcă, jertfă, inegal, punctuație.
g) precizați prin rescriere care este paronimul utilizat corect în enunțurile următoare : zăcă-

cământ petrolier / petrolifer ; greutăți familiale / familiare ; pericol eminent / iminent și păcat original / originar.

h) alcătuiți o frază în care să fie o propoziție subordonată predicativă introdusă prin conjuncția „să".

i) formulați două enunțuri în care cuvântul „de" să aibă alte valori morfologice decât cea din text ; precizați-le.

j) alcătuiți câte o propoziție în care complementul direct să fie exprimat prin numeral cardinal și prin adjectiv cu valoare substantivală . . . . . 4,25 puncte

Calitatea exprimării . . . . . 1 punct
Aspectul general al lucrării . . . . . 0,50 puncte
Din oficiu . . . . . 1 punct

Total 10 puncte

Notă : Toate subiectele sunt obligatorii.
Timp de lucru — 3 ore.

BAREM DE CORECTARE ȘI DE NOTARE

	Puncte acordate
Subiectul nr. 1	*(2 puncte)*
a) Referire la opera literară (capitolele studiate)	*0,25 puncte*
b) Caracterizarea personajului (prezentarea generală ; trăsăturile caracteristice ; trăirile sufletești ; particularitățile lingvistice și stilistice ale textului care subliniază trăsăturile personajului)	*1 punct*
c) Mijloacele de caracterizare	*0,75 puncte*
Subiectul nr. 2	*(1 punct)*
a) Încadrarea versurilor în poezie	*0,25 puncte*
b) Conținutul de idei ; semnificații	*0,25 puncte*
c) Relevarea procedeelor de expresivitate artistică	*0,50 puncte*
Subiectul nr. 3 (exemplul de personificare) . . .	*(0,25 puncte)*
Calitatea exprimării scrise	*(1 punct)*
a) Corectitudinea, fluența exprimării	*0,25 puncte*
b) Precizia termenilor folosiți	*0,25 puncte*
c) Respectarea normelor ortografice în vigoare .	*0,30 puncte*
d) Originalitatea exprimării	*0,20 puncte*
Subiectul nr. 4	*(4,25 puncte)*
a) Sublinierea predicatelor ($0,05 \times 4 = 0,20$) și indicarea felului lor ($0,10 \times 4 = 0,40$)	*0,60 puncte*
b) Delimitarea propozițiilor ; precizarea felului acestora ; indicarea raporturilor sintactice ($0,25 \times 4$)	*1 punct*

c) Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor 0,15 × 2 = 0,30)	*0,30 puncte*
d) Familia lexicală a cuvântului *pământ* 0,05 × 5= = 0,25)	*0,25 puncte*
e) Sinonimele (0,10 × 3 = 0,30)	*0,30 puncte*
f) Despărțirea corectă în silabe (0,10 × 5 = 0,50)	*0,50 puncte*
g) Paronimul corect utilizat (0,10 × 4 = 0,40)	*0,40 puncte*
h) Construcția frazei cu propoziția subordonată predicativă introdusă prin conjuncția *să*	*0,20 puncte*
i) Valorile morfologice ale cuvântului *de* (0,10 × × 2 = 0,20) și construirea de enunțuri (0,10 × × 2 = 0,20)	*0,40 puncte*
j) Alcătuirea corectă a celor două propoziții în care complementul direct este exprimat prin numeral cardinal și prin adjectiv cu valoare substantivală (0,15 × 2)	*0,30 puncte*
Aspectul general al lucrării	*(0,50 puncte)*
a) Așezarea în pagină; aspectul estetic	*0,25 puncte*
b) Scrisul îngrijit	*0,25 puncte*
Din oficiu	*1 punct*
TOTAL GENERAL	*10 puncte*

SUBIECTE

DATE LA CONCURSUL DE ADMITERE ÎN LICEE, SESIUNEA IULIE 1996

1. Caracterizați-l pe Dan, personajul din poemul „Dan, căpitan de plai“ de Vasile Alecsandri.

2 puncte

2. Explicați titlul romanului „Neamul Șoimăreștilor“ de Mihail Sadoveanu, referindu-vă la capitolele studiate.

1 punct

3. Dați un exemplu de metaforă din poezia „Plugarii“ de Octavian Goga.

0,25 puncte

4. Se dă textul:
„Și fiindcă Pisicuța, din iarba înaltă în care stătea înmormântată până la gât, sforăia deznădăjduit, mă dusei s-o dezleg din pripon și s-o aduc între întărituri“.

(Calistrat Hogaș, *Singur*)

Cerințe:
a) subliniați predicatele și indicați felul lor;
b) delimitați propozițiile și precizați felul acestora, indicând raporturile sintactice care se stabilesc între ele;
c) analizați sintactic și morfologic cuvintele: *în care, înaltă, o*;

d) indicați câte un sinonim pentru următoarele cuvinte : *a înmormânta, deznădăjduit, a dezlega* ;
e) formați familia lexicală a cuvântului *înalt* (cel puțin cinci derivate) ;
f) despărțiți în silabe cuvintele : *înainte, deznădăjduit, conjuncție, răsplată, inacceptabil* ;
g) precizați, prin rescriere, care este paronimul utilizat corect în exemplele următoare : transcriere *literară / literală* ; zonă *petroliferă / petroliferă* ; locuință *temporală / temporară* ; *original / originar* din Craiova ; băi *termice / termale* ;
h) alcătuiți două fraze în care conjuncția *să*, pe rând, să introducă o propoziție subordonată atributivă și o propoziție subordonată circumstanțială concesivă ;
i) alcătuiți două enunțuri în care cuvântul *deasupra* să aibă valori morfologice diferite ; precizați aceste valori.

4,25 puncte

Notă

Toate subiectele sunt obligatorii. Timpul de lucru este de trei ore după verificarea subiectelor pe tablă. Se acordă : **0,50 puncte pentru aspectul general al lucrării, un punct din oficiu.**

La lectura literară, din cele 4,25 puncte, se acordă **un punct pentru calitatea exprimării scrise.**

Barem de corectare și de notare	**Puncte acordate**
Subiectul nr. 1 — — — — — — — — — — — — — — —	**2 puncte**
a) Referire la opera literară — — — — — — — —	0,25 puncte
b) Caracterizarea personajului — — — — — — — —	1 punct
c) Mijloacele de caracterizare — — — — — — — —	0,75 puncte
Subiectul nr. 2 — — — — — — — — — — — — — — —	**1 punct**
a) Referire la capitolele studiate — — — — — — — —	0,40 puncte
b) Semnificația personajului colectiv ; mesajul operei	0,60 puncte
Subiectul nr. 3 (exemplul de metaforă) — — — — — — —	**0,25 puncte**
Calitatea exprimării scrise — — — — — — — — —	**1 punct**
a) Corectitudinea, fluența exprimării — — — — — —	0,25 puncte
b) Precizia termenilor folosiți — — — — — — — —	0,25 puncte
c) Respectarea normelor ortografice în vigoare — —	0,30 puncte
d) Originalitatea exprimării — — — — — — — — —	0,20 puncte
Subiectul nr. 4 — — — — — — — — — — — — — — —	**4,25 puncte**
a) Sublinierea predicatelor ($0,05 \times 5 = 0,25$) ; precizarea felului lor ($0,10 \times 5 = 0,50$) — — — — —	0,75 puncte
b) Delimitarea propozițiilor ($0,05 \times 5 = 0,25$; precizarea felului acestora ($0,10 \times 5 = 0,50$) ; indicarea raporturilor sintactice ($0,05 \times 5 = 0,25$) — —	1 punct
c) Analiza sintactică și morfologică a cuvintelor ($0,15 \times 3 = 0,45$) — — — — — — — — — — — —	0,45 puncte
d) Sinonimele ($0,10 \times 3 = 0,30$) — — — — — — — —	0,30 puncte
e) Familia lexicală a cuvântului *înalt* ($0.05 \times 5 = 0,25$)	0,25 puncte
f) Despărțirea corectă în silabe ($0,10 \times 5 = 0,50$) —	0,50 puncte
g) Paronimul corect utilizat ($0,10 \times 5 = 0,50$) — —	0,50 puncte
h) Construirea celor două fraze ($0,10 \times 2 = 0,20$) —	0,20 puncte

Scanned with OKEN Scanner

i) Construirea enunțurilor ($0,05 \times 2 = 0,10$); precizarea valorilor morfologice ($0,10 \times 2 = 0,20$) — —	0,30	puncte
Aspectul general al lucrării — — — — — — — — — —	**0,50**	**puncte**
a) Așezarea în pagină ; aspectul estetic — — — — —	0,25	puncte
b) Scrisul îngrijit — — — — — — — — — — — —	0,25	puncte
Din oficiu — — — — — — — — — — — — —	**1**	**punct**
Total :	**10**	**puncte**

SUBIECTE

DATE LA CONCURSUL DE ADMITERE ÎN ȘCOALA PROFESIONALĂ, SESIUNEA IULIE 1996

1. Povestiți conținutul narațiunii „Puiul" de Ioan Alexandru Brătescu-Voinești.
2. Dați un exemplu de repetiție din poezia „Scrisoarea III" de Mihai Eminescu.
3. Se dă textul :

„Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte, și colaci ;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care-i meșter faur"

Se cere :

a) identificați predicatele și precizați felul lor ;
b) delimitați propozițiile și arătați felul lor ;
c) analizați sintatic și morfologic cuvintele : *furnici, să coacă, care.*

4. Dați câte un sinonim pentru *a grăi, biruință, măreață.*
5. Despărțiți în silabe cuvintele : *poet, anormal, acrișor, punctaj.*

Notă : Se acordă un punct din oficiu.

Timp de lucru : 3 ore.
Toate subiectele sunt obligatorii.

Barem de corectare și notare

Subiecte :

1) *4 puncte*
2) *1 punct*
3) *3 puncte*, din care :
   a) $6 \times 0,15 = 0,90$ p.
   b) $6 \times 0,25 = 1\ 50$ p.
   c) $3 \times 0,20 = 0,60$ p.
   3,00 p.
4) *0,60* p. ($3 \times 0,20$)
5) *0,40* p. ($4 \times 0,10$)

} 1 p.

1 punct din oficiu
Total : 10 puncte.

REFLECȚII și INDRUMĂRI

I. **ELEVUL DE CLASA A VIII-a** REPETĂ și SISTEMATIZEAZĂ cunoștințele de la :

- literatură,
- teorie literară,
- stilistică,
- critică literară,
- fonetică,
- gramatică,
- vocabular etc.

1. **RECITEȘTE** opera (în întregime sau fragmentul — respectând cerințele impuse de Programa Ministerului Învățământului). Recitirea și regândirea textelor din clasele mici V, VI, VII se fac de la nivelul elevului format pentru tehnica abordării fenomenului literar-artistic, pentru analiză literară și interpretare (din unghi de vedere competent).
2. **FOLOSEȘTE** ÎNTREBĂRILE și EXERCIȚIILE din această carte.
3. **AUTOVERIFICĂ-TE** prin INTERPRETĂRILE și RĂSPUNSURILE date în această carte — **Ghid foarte valoros, cu virtuți didactice.**
4. ÎNVAȚĂ și ÎNVAȚĂ SĂ ÎNVEȚI **EFICIENT**
5. EXERSEAZĂ 3 ore pe zi (fără pauză), EFORTUL INTELECTUAL și FIZIC-MOTRIC — căci examenul înseamnă : **LUCRARE SCRISĂ DE 3 ORE.**

II. **EXAMENUL impune ÎN 3 ORE :**

- scriere continuă,
- elaborare susținută de efort :
  — intelectual,
  — motric ;
- cantitate (vă sugerăm — 4—5 pagini mari, neliniate, pe oră ; în total 12—15 pagini, după posibilități).
- calitate,
- rapiditate,

Scanned with OKEN Scanner

- lizibilitate (scrisul citeț),
- tehnică și strategie în dozarea timpului față de ENUNȚUL SUBIECTELOR și de PUNCTAJUL (anunțat odată cu primirea subiectelor) :

Disciplina de învățământ	Timpul	Numărul subiectelor care se practică	Verificarea lucrării	Nr. de pagini elaborate aproximativ
I. LITERATURA ROMÂNĂ	2 ore (aprox.)	2—3	15 minute	8—10
II. LIMBA ROMÂNĂ	1 oră (aprox.)	5—6	15 minute	4— 5
TOTAL	3 ore	—	30 de minute	12—15

III. **ELEVUL** trebuie să dobândească, pe parcursul **celor opt clase :** CUNOȘTINȚE, PRICEPERI și DEPRINDERI. Este absolut necesar să aibă **o tehnică și o strategie intelectuală** în funcție de **CONTEXT** și de **TIMPUL** acordat :

- **extemporal** — 20 de minute,
- **teză** — 50 de minute,
- **examenele :**
  - — literatura română — 120 de minute,
  - — limba română — 60 de minute.
    - — subiectul 1 — 80 de minute,
    - — subiectul 2 — 25 de minute,
    - — subiectul 3 — 15 minute.

Aceeași formulare a subiectului (aceeași întrebare) se cuvine a fi tratată în raport de situație și timp. Spre exemplu :

I. „Caracterizați personajul literar Dan, căpitan de plai".

Extemporal — 20′	.....	Vezi Capitolul din această carte : Punctul 7
Teză trimestru — 50′	.....	Punctele 7 + 6
Examen — 80′, fiind subiectul nr. 1 (din 120′ acordate literaturii române).	.....	Punctele 7 + 6 + 2 + 3 + 4 + 5 + 8

II. „Caracterizați personajul literar Tudor Șoimaru".

Extemporal — 20′		Vezi Capitolul respectiv din această carte : Punctele 16 + 17
Teză trimestru — 50′		Punctele 16 + 17 + 18 + 19
Examen — 80′, fiind subiectul nr. 1 (din 120′ acordate literaturii române)	5 + 6 + 7 ; 10 + 11	Punctele 16 + 17 + 18 + 19 + 20 + 21 + 25 (în Rezumat)

III. „Arătați că titlul romanului „Neamul Șoimăreștilor" are o mare semnificație patriotică.

Extemporal — 20′		Vezi Capitolul respectiv din această carte Punctele 34 + 35
Teză trimestru — 50′		34 + 35 + 28 + 29
Examen : — subiectul 1 — 60′ — subiectul 2 — 60′ — subiectul 3 — 60′		4 + 5 + 6 + 10 + 12 + 13 + 14 + 15 + 16 + 19 + 34 + 35 (în Rezumat). Alte formulări ce vor fi date.

DICȚIONAR

Elemente de teoria literaturii și de stilistică

Alegoria, figură de stil alcătuită dintr-o serie de comparații, metafore și personificări ce formează o imagine unitară exprimând, într-o formă figurată, idei, atitudini, ș.a., prin intermediul întâmplărilor, lucrurilor etc. Ex: „alegoria morții" din balada Miorița.

Aliterația, figura de stil care constă în repetarea unui sunet sau a unui grup de sunete, cu efect imitativ și cu o expresivitate mai mare. Ex.: „Cu tropot roibii de spaimă pe mal / Rup frâiele-n zbucium și saltă..." (G. Coșbuc) unde aliterația este marcată de repetarea sunetelor **t, r, u,** care sugerează învălmășeala, haosul.

Alternanțe, schimbare care se petrece alternativ, de exemplu schimbarea rimelor masculine și feminine, uneori, chiar alternanța strofelor (strofe în care versurile lungi alternează cu alte versuri mai scurte, de exemplu în „Lucefărul" de M. Eminescu).

Anafora, procedeu stilistic constând în repetarea unuia sau a mai multor cuvinte la începutul mai multor versuri.

Antiteza, procedeu stilistic constând în opoziția a două cuvinte, fapte, personaje, idei, situații, care se pun, astfel, în lumină, reliefându-se unul pe altul. Este folosită și ca modalitate de compoziție a unei opere literare; ex.: „Pașa Hassan" de G. Coșbuc, „Scrisoarea III" de M. Eminescu.

Armonia imitativă, îmbinare de cuvinte imitând sau sugerând fenomene din natură sau dând impresia sonoră a unei acțiuni. Ex.: „Vâjâind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie..." „Scrisoarea III" de M. Eminescu.

Asonanțe, rimă imperfectă care constă în potrivirea unei singure vocale accentuate (ultima din vers). Ex.: „Mai am un singur dor" de M. Emniescu.

Balada, specie a poeziei epice, culte sau populare în care se povestesc întâmplări neobișnuite din trecut. Ex.: „Miorița", „Novac și corbul", „Toma Alimoș".

Basmul, specie a genului epic popular sau cult, (în versuri sau în proză), în care se narează întâmplări fantastice ale unor personaje supranaturale (reprezentând binele) ce luptă cu forțe potrivnice, pe care le biruie. Ex.: „Greuceanu" — basm popular în proză; „Călin Nebunul", „Fata-n grădina de aur", „Făt-Frumos din lacrimă", de M. Eminescu; „Harap-Alb", „Ivan Turbincă", de I. Creangă.

Câmpul semantic, grup de cuvinte care se referă la aceeași întâmplare, la un sentiment, o stare și care nu are rădăcină înrudită. (A nu se confunda cu „familia de cuvinte"). Într-un text, câmpul semantic polarizează cuvintele în jurul unei idei, unui sentiment, deși cuvintele fac parte din foarte multe familii de cuvinte.

Catrenul (vezi Strofa).

Codificat, încifrat, greu de descifrat.

Comparația, figura de stil prin care se alătură doi termeni (persoane, obiecte, acțiuni, idei etc.) ținându-se cont de însușirile lor comune, cu scopul de a

evidenția caracteristicile primului termen. Ex.: „Fața-i roșie ca mărul", „Călin, (file din poveste)" de M. Eminescu.

Compoziția, 1. Totalitatea elementelor care alcătuiesc o arhitectonică geometrică, o structură unitară. 2. Operă, bucată, compunere artistică. Trebuie reținut efectul de organizare și cimentare a elementelor formei în concordanță cu conținutul, rezultat datorat compoziției, fără de care nu poate exista opera de artă.

Descrierea, 1. Procedeu folosit în literatură, constând în prezentarea trăsăturilor caracteristice ale unui colț de natură, ale unui obiect sau ale unei ființe. (trăsături fizice, psihice).

2. Operă literară (sau fragment) în versuri sau în proză, având la bază acest procedeu, mod de expunere. Ex.: N. Bălcescu — „Ardealul".

Dialogul, 1. Convorbirea dintre două (sau mai multe) persoane; într-o piesă de teatru este rostit de personaje. 2. Mod de expunere folosit îndeosebi în operele aparținând creației dramatice, dar și în creația epică (în versuri sau proză) ori în creația lirică.

Elegia, specie a genului liric în care se exprimă un sentiment de tristețe calmă, de regret, de melancolie sau chiar de durere. Ex.: „Mai am un singur dor" de Mihai Eminescu; elemente elegiace găsim și în „Plugarii" de O. Goga.

Enumerația, figură de stil constând în înșiruirea mai multor termeni de același fel, cu scopul de a atrage atenția asupra aspectelor descrise sau asupra faptelor înfățișate. Ex.: **„Stânci** prăpăstioase, **munți** uriași, **păduri** întunecoase, **lunci** înverzite, **livezi** mirositoare, **văi** răcoroase, **gârle...**" „Ardealul", N. Bălcescu.

Epistola, specie literară aparținând genului epic sau liric în care se tratează o temă artistică, morală sau filosofică. Tonul epistolar îl vom găsi ca modalitate de evocare în „Domnu Trandafir" de M. Sadoveanu.

Epitetul, figura de stil care exprimă însușiri deosebite ale obiectelor, fenomenelor, ființelor, prezentându-le într-o lumină nouă, aparte, adresându-se în același timp, imaginației și sensibilității cititorului. Ex.: „De treci codrii **de aramă...**" M. Eminescu.

Evocarea, procedeu artistic bazat pe readucerea în mintea cititorilor a unor chipuri de oameni sau fapte, evenimente altădată strălucitoare și importante. Ex.: „Dăscălița" de O. Goga sau chipul învățătorului, domnul Trandafir din opera lui M. Sadoveanu.

Figura de stil, procedeu prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvânt sau al unei construcții pentru a da mai multă forță de sugestie acestei imagini artistice.

Genul literar, grupare de opere care au un mod de structurare bazat pe procedee literare comune și în care scriitorul se exprimă în același mod. Există gen epic, liric și dramatic.

Hiperbola, figura de stil care constă în exagerarea trăsăturilor unei ființe, ale unui lucru, ale unui fenomen sau întâmplări cu scopul de a reliefa anumite trăsături, pentru a-l impresiona pe cititor. Ex.: „Pașa Hassan" de G. Coșbuc.

Imaginea artistică, modalitatea principală prin care arta își exercită funcția de cunoaștere, produs al fanteziei creatoare a artistului; purtătoarea atitudinilor și sentimentelor autorului față de realitatea prezentă. Ex.: imaginea artistică a Ardealului în opera lui N. Bălcescu, a Ceahlăului — în „Vara", de G. Coșbuc.

Scanned with OKEN Scanner

Inversiunea, procedeu artistic prin care se schimbă ordinea obișnuită a cuvintelor într-o propoziție în scopul obținerii unor efecte poetice deosebite. Ex.: „Într-o sălbatică splendoare" („Vara" de G. Coșbuc).

Literatura, artă a cuvântului care reflectă realitatea în imagini artistice. Pot fi reflectate privelişti din natură, întâmplări din viața și societatea omenească, gânduri, năzuințe și sentimente omenești. Transfigurarea artistică este o condiție esențială a literaturii, și este, în același timp, o trăsătură principală — fiindcă literatura nu e copie fidelă a realității, literatura prelucrează realitatea în mod subiectiv; «re-creează» realitatea original prin: 1) imagini artistice, 2) arhitectonică geometrică a compoziției, 3) limbajul artistic, 4) sonuri etc.). Literatura aduce o realitate nouă, Spiritual-afectivă — «opera de artă». Literatura transmite un mesaj artistic; trebu'e să înnobileze cititorul (receptorul operei).

Literatura cultă, creații artistice ale unui autor, fixate prin tipărire (imprimare).

Literatura populară, opere ale unei individualități creatoare, rămasă necunoscută (anonimă), care circulă prin viu grai (oral), fiind schimbate de către cei ce le rostesc (povestesc), transmițând și păstrând tradiții, obiceiuri și având un caracter sincretic.

Măsura, numărul de silabe dintr-un vers.

Meditația, specie literară aparținând liricii, care dă o nouă expresie petică unor experiențe legate de univers sau de viața umană. Ex.: elemente de meditație se află în strofa a III-a a poeziei „Vara" de G. Coșbuc și în poezia „Noi" de N. Stănescu.

Mesaj artistic, încărcătură de idei și sentimente, de sensuri, semnificații și atitudini pe care le comunică opera literară.

Metafora, figură de stil constând în înlocuirea unui termen, cu un sens obișnuit, printr-un cuvânt sau expresie neobișnuită pe baza unei comparații subînțelese. Ex.: „Cuibar rotind de ape", M. Eminescu; „gură de rai".

Opera literară, creație în versuri sau în proză, prin care se trezesc emoții și sentimente. **Opera epică:** lucrarea literară în care ideile, sentimentele și gândurile sunt exprimate cu ajutorul personajelor și al acțiunii. **Opera lirică:** lucrarea literară în care autorul își exprimă în mod direct propriile sentimente, convingeri și aspirații.

Paralelismul, compararea a două ființe, a două opere, fenomene etc., pentru a stabili deosebirile și asemănările dintre ele; în literatură întâlnim paralelisme sintactice cu efecte stilistice — sau paralelisme de compoziție etc.

Pastelul, 1. Procedeu folosit în pictură, bazat pe efectele de culoare ale unor creioane colorate. 2. Specie a poeziei lirice în care este zugrăvit un colț de natură, un peisaj, din descrierea căruia se pot desprinde sentimentele de admirație, încântare, beatitudine (efervescență spirituală, plenitudine, extaz etc.). Exemplu: „Vara", „Noapte de vară", „Faptul zilei", „Iarna pe uliță" — de G. Coșbuc; „Iarna", „Malul Siretului", „Secerișul", „Balta" — de V. Alecsandri.

Personificarea, figura de stil prin care se atribuie unor ființe necuvântătoare, lucruri sau fenomene ale naturii însușiri omenești.

Poemul, specie literară aparținând genului epic, narațiune în versuri având o dezvoltare mai mare decât balada și cuprinzând mai multe episoade. În poem există personaje mai multe decât în baladă și ele sunt animate de sentimente nobile, înălțătoare. Ex.: „Dan, căpitan de plai" — V. Alecsandri, care este un poem eroic pentru că în el sunt narate fapte eroice.

Scanned with OKEN Scanner

Poezia, magie a verbului, mod de existență a unei a doua realități, reflectarea unei lumi reale, imaginare, interioare sau exterioare.

Repetiția, figură de stil constând în folosirea succesivă a unui sunet, a unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte spre a întări o idee sau o impresie.

Rima, potrivirea versurilor în silabele lor finale, începând cu ultima vocală accentuată. Rimele sunt de mai multe feluri : împerecheată (a a b b) ; încrucișată (a b a b), îmbrățișată (a b b a), variată (fără nici o regulă), monorimă (evită rima : a a a a a) etc.

Ritmul, repetarea regulată a unor silabe accentuate, neaccentuate și a pauzelor dintr-un vers. Unitatea ritmică e silaba. Ritmul e caracteristic poeziei dar și prozei. Poate fi, după piciorul metric, bisilabic ori trisilabic :

a) trohaic : / „Doi-nă, / doi-nă, / cân-tic / dul-ce /“
/ — / — / — / — / — /

b) iambic : / „A fost / -da- / tă ca-n / po-vești /“
/ — / — / — / — / — /

c) dactilic : / „Ard de-păr- / tă-ri-le /“
/ — — — / — /

d) amfibrahic : „ / Pe vo-dă-l / ză-reș-te / că-la-re / tre-când /“
/ — — — / — — / — — / — — /

e) anapest : / „Ale tur-nu- / ri-lor um- / bre peste un / -de stau cul- / ca-te“
/ — — — / — — — / — — — / — — — / — —

Romanul, creație epică de mare întindere, cu o acțiune complexă, organizată pe două sau mai multe planuri ; cu numeroase episoade, oferind o imagine amplă și profundă asupra vieții. Ex. : „Neamul Șoimărești lor“ de M. Sadoveanu. Modul de expunere dominant este narațiunea.

Scriitor de geniu, persoană cu o capacitate excepțională de creație, cu înzestrare nativă (înnăscută) completată de muncă intensă, (Socrate afirma că geniul este „un glas lăuntric, o traiectorie a oamenilor deosebiți“), capacitatea de a exprima și transmite o mare și valoroasă bogăție ideatică, de a realiza un plus de cunoaștere asupra omului și asupra lumii.

Sens propriu, sens figurat ; 1. **sensul propriu,** înțelesul obișnuit al unui cuvânt, imaginea obișnuită a unui obiect sau a unei acțiuni pe care cuvântul o trezește în mintea noastră. 2. **sensul figurat,** înțeles deosebit de înțelesul obișnuit, datorită atribuirii unui cuvânt sau acțiunii a unor însușiri ale altor obiecte sau acțiuni, pe baza anumitor asemănări care dau mai multă forță de emoționare. Sensul figurat rezultă din transfigurarea poetică.

Sextina (vezi **Strofa**).

Simbolul, imagine prin care se sugerează însușirile caracteristice ale unor fenomene sau noțiuni abstracte. Ex. : „vulturul“ simbolizează zborul înalt, neînfricat, setea de înălțime, dar este în același timp și o pasăre de pradă.

Specia literară, grupare de opere literare (clasă) după un criteriu unitar, de exemplu : prezența autorului. În operele aparținând speciilor genului liric scriitorul își exprimă direct sentimentele, în operele aparținând genului epic prezența autorului este parțial înlocuită de aceea a personajelor, iar în operele dramatice personajele iau cu totul locul autorului. Specia lite-

Scanned with OKEN Scanner

rară este subordonată genului literar. Ex.: genului liric îi aparțin **elegia, oda, meditația**, ș.a., genului epic: **balada, poemul, povestirea, nuvela, romanul etc.**

Simetria, proprietate a unui ansamblu (de versuri, de exemplu) de a fi alcătuit din elemente așezate simetric.

Sintagma, unitate a textului, formată din două sau mai multe cuvinte între care există legături ideatice, de expresivitate poetică.

Stilistică, disciplina care studiază mijloacele de exprimare ale unui scriitor din punctul de vedere al conținutului lor afectiv, al expresivității sau al calității lor; cercetează, comentează, evaluează limbajul poetic și efectele sale etc.

Strofa, grupare de versuri, alcătuită dintr-un singur element (un vers): monovers; sau din două versuri: distih; trei versuri: terțină sau terțet; patru versuri: catren; cinci versuri: strofa cvinarie; șase versuri: sextină, octava are opt versuri.

Subiectul operei literare, totalitatea faptelor și evenimentelor, constituite în momente ale narațiunii așezate pe firul conflictului, contribuind la observarea trăsăturilor de caracter ale personajelor literare. Momentele subiectului sunt: expoziția, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul.

Tema (operei literare), reflectă un aspect generalizat al realității, surprins în mod artistic într-o operă literară. Ex.: „tema naturii" apare în „Vara" de G. Coșbuc, „tema morții" — în „Miorița".

Teoria literaturii, știință care studiază creația literară (elementele ei componente, genurile și speciile, versificația, etc.).

Versificația, arta de a scrie versuri, care se realizează cu ajutorul unei tehnici speciale; teoria literară despre stihuri, strofe, ritm, rimă, măsură etc.

Versul, un rând dintr-o poezie, în care autorul respectă anumite reguli (măsură, ritm); stih.

Scanned with OKEN Scanner

LIMBA LITERARĂ
în concepția SCRIITORILOR, ESTETICIENILOR și CRITICILOR LITERARI

VASILE ALECSANDRI: „Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc. Ea este cartea de noblețe, testamentul de naționalitate al unui neam; semnul caracteristic prin care membrii aceleiași familii se recunosc în marea diversitate a popoarelor din lume; lanțul tainic ce-i leagă împreună și-i face a se numi frați; altarul împrejurul căruia toți se adună cu inimi iubitoare și cu devotament unii către alții".

MIHAI EMINESCU: „Limba română la sine acasă e o împărătească bogată, căreia multe popoare i-au plătit bani — în metal aur, pe când ea pare a nu fi dat nimănui nimica. A o dezbrăca de averile pe care ea le-a adunat, în mai bine de o mie de ani, înseamnă a o face din împărătească cerșetoare".

„Limba noastră, cum ea există obiectiv, toată lumea o va recunoaște de frumoasă și dulce".

„Limba și legile ei dezvoltă cugetarea".

„Mulți tineri nu stăpânesc pe deplin materialul de finețe și de distincțiuni — și numesc multe lucruri cu același nume".

„Din stilul unui om se poate cunoaște gradul lui de cultură; stilul e omul, fiindcă exprimă toată maniera de cugetare și de percepțiune a sa".

MIHAIL SADOVEANU: „Scriitorul are mereu de învățat de la înaintași și de la dascălul nostru de limbă, al tuturor, poporul — creatorul și purtătorul limbii (...) Bogăția limbii, variantele stilului poetic nu apar la întâmplare. E nevoie de o aplecare necontenită și pasionată asupra tezaurului limbii. Din acest tezaur, scriitorul trebuie să știe să aleagă «cuvântul ce exprimă adevărul».

Munca artistului e însoțită permanent de un studiu al mijloacelor expresive. Arta literară înseamnă mai mult decât o simplă corectitudine în exprimare. Fraza prozatorului sau versul poetului caută să aibă armonie, împerecheri noi de cuvinte, metafore izbutite, de efect.

Scriitorul modelează fraza și ritmul expunerii, punând pe primul plan elementele sugestive; imagini, termeni concreți, asocieri noi, comparații originale și îndrăznețe. Fluxul emotiv al creatorului trebuie să se transmită cititorului prin limba pe care o folosește.

Scanned with OKEN Scanner

Din acest efort creator naşte limba poetică şi cu ea o lărgire considerabilă a capacităţii expresive a limbii literare (...) Preciziunea prin concentrare, frumuseţea prin simplitate, claritatea prin proprietatea termenilor fac mai mult decât oricâte podoabe".

TUDOR VIANU : „Literatura este arta cuvântului şi cuvântul, în toate planurile lui de înţelesuri şi până la învelişul lui armonios, nu poate lăsa nepăsător pe artist" ; „Opera literară este un fapt de expresie, o creaţie a limbii, şi studiul mijloacelor stilistice nu mi se pare a fi nici secundar, nici străin de preocupările legitime ale unui critic". „Materialul artei literare este făcut din cuvintele, locuţiunile, expresiile, proverbele, din sistemul fonetic, din formele şi construcţiile limbii sale materne" ; „Conţinutul de idei, de senzaţii şi de emoţii determină caracterul uneltei lingvistice a scriitorului" ; „Între gândire şi limbă există o perfectă unitate ; observând particularităţile de limbă ale operei literare, surprindem unele aspecte esenţiale de originalitate numai prin studiul mijloacelor proprii de expresie ale unui scriitor, adică prin stilul său".

GEORGE CĂLINESCU : „Limba scriitorului e un proces de creaţie continuă sub durata lecturii şi o colaborare între creator şi cititor. La fiecare lectură descoperim nuanţe neaşteptate...".

„Studiul literar al limbii unui scriitor este un act de critică integrată a operei, întrucât limba este expresia viziunii de viaţă a creatorului".

Scanned with OKEN Scanner

VOCABULAR

Învață — înainte de toate — limba ta. „Esențiale omului îi sunt nuanțele de înțeles. Esențiale îi sunt cuvintele".

Constantin Noica : „Creație și frumos în rostirea românească".

A

alpestru, ă : muntos, alpin.
aură, : nimb.
aureolă : — cerc luminos pe capul sfinților (în pictură) ; fig. strălucire, glorie, faimă
afectiv, ă : (privitor la) emoții, sentimente.
afectivitate : comportare emoțională, sensibilitate.
autentic, ă : real, adevărat, de netăgăduit.
(a) deruta : a face pe cineva să se încurce, să se zăpăcească — încât să nu mai știe încotro să o ia.

B

baltag : „topor mic și ușor cu coadă lungă întrebuințat ca armă".
banal, ă : lipsit de originalitate, fără importanță, comun.
bizar, ă : ciudat, straniu, extravagant.

C

campestru : câmpenesc.
certitudine : siguranță, încredere deplină.
chtonic, ă : (forță magică) a pământului.
compasiune : compătimire, milă.
compendiu : expunere rezumativă a unei discipline sau a unei idei.
confesiune : mărturisirea unor fapte, gânduri, sentimente intime : spovedanie.
(a) contempla : a privi (a percepe), — cu admirație — îndelung un obiect, o ființă, un colț din natură.
conștiință : proprietatea activității nervoase superioare de reflectare, de oglindire, a realității înconjurătoare.
(a) decanta : a limpezi (un lichid) ; a limpezi expresia poetică prin succesive filtrări până la perfecțiune.

D

decodare : descifrare, tălmăcire.
Demiurg : Dumnezeu, divinitatea supremă, creator al lumii.
diabolic, ă : drăcesc ; rău, crud, perfid, viclean.

Scanned with OKEN Scanner

E

eden : rai.
efigie : reprezentare a unei persoane (pe o monedă) ; (fig.) imagine simbolică, semnificativă.
elevație : înălțare (în construcții, în planul arhitecților) ; (figurat) — înălțare spirituală prin emoții și sentimente ; plenitudine spirituală.
entitate : conținut de sine stătător, ca întindere, importanță și cuprindere.
epopeic, ă : fapte de domeniul eroicului măreț ; vitejesc solemn și grandios.
efluviu : emanație gazoasă ; (figurat) — emanație spirituală, elevație.
efuziune : manifestare puternică a unor sentimente pozitive.
etic, ă : moral, în concordanță cu principiile și legile morale.
eufonie : împerechere de sunete care produc o impresie auditivă plăcută, muzicală.
evlavie : cucernicie, comportare respectuoasă în raport cu sentimentul religios ; pioșenie.
exegeză : interpretare, comentare, explicare (a unui text).
exhaustiv, ă : care epuizează un subiect complet (despre o lucrare, o carte).
extaz : stare psihică de mare intensitate, prin desprinderea de realitate (de contingent) ; admirație profundă, adorație, stare de farmec și vrajă ; stare perihelică.

F

fachiric, a : prestidigitator, care are mare agilitate a mâinilor — scamator ; (figurat) cel care produce iluzii și taine magice, oraculare.
fascinant, ă : fermecător, captivant, superb, sublim.
fast : splendoare, măreție, lux.
fatidic, ă : profetic și aducător de nenorociri.
frescă : pictură în culori, pe un zid, de mari proporții ; (figurat) descrierea naturii, a oamenilor și a obiceiurilor dintr-o anumită epocă.

G

glosar : listă sau colecție de cuvinte (puțin cunoscute), având și explicația necesară ; lexic, vocabular.
greu, (grea) : 1) care apasă puternic pe suprafața pe care stă ; care are greutate mare ; „aur greu" — aur masiv ; 2) Derivă substantivul „Greul Pământului" — ființă mitologică, pozitivă, primordială la români ; 3) Derivă numele propriu „Greuceanu" — cu semnificații plurivoce.
grotesc, ă : de un comic excesiv, caraghios, ridicol, bizar, scabros, oribil, respingător.
(a) hazarda : a întreprinde ceva bazându-te pe întâmplare și pe noroc, chiar pe destin.

H

hazardat, ă : periculos, riscant, (nerațional).
hieratic, ă : ceea ce ține de lucruri sfinte, solemne.

Scanned with OKEN Scanner

I

imanent, ă : care e propriu obiectului, naturii sale ; intrinsec, permanent ; care există prin sine fără o cauză exterioară.
incandescent, ă : care emite lumină datorită temperaturii sale înalte ; (figurat) cald din punct de vedere emoțional și puternic iradiant — afectiv.
incantație : încântare ; muzicalitate sporită.
incomensurabil, ă : care nu poate fi măsurat ; foarte mare.
indignare : revoltă sufletească amestecată cu amărăciune și dispreț — provocată de o faptă nedemnă sau injustă (a cuiva).
inefabil, ă : inexprimabil (de frumos, de sacru ce este).
inuman : neomenos, crud, feroce ; care nu este caracteristic sau propriu oamenilor.
interdicție : interzicere (legală) de a face un lucru ; măsură legală aplicată unui rău-făcător.
ipotetic, a : bazat pe o ipoteză, nesigur, puțin posibil, puțin probabil ; prezumtiv.
(a) jalona : a marca punctele unui traseu, unei alinieri ; (figurativ) — a trata, a orienta (într-o operă literară, într-un text) asupra aspectelor dominante ale formei artistice și ale conținutului.

J

jovialitate : bună dispoziție, veselie (motivată).
juruit : făgăduit, promis.
juvenil, ă : tineresc.

L

lapidar, ă : scurt, concis (despre vorbire, despre scriere).
liturgie : principala slujbă bisericească, ce ține de creștinism.
luxuriant, ă : (despre vegetație) extrem de abundentă.

M

malefic, e : rău, înveninat, care aduce distrugere.
malignitate : boală, cancer ;răutatea comportamentului cuiva care este diabolic.
mitul : povestire fabuloasă care conține credințe religioase ; un reflex artistic ce se oglindește în literatură etc.
motivul (literar), modalitatea prin care tema se realizează în opera literară ; impulsionarea acțiunii.

N

nimb : aureolă.

Bogăția LIMBII noastre și a GÂNDIRII determină STILUL nostru de EXPRIMARE, UN DEMERS ORIGINAL.

Scanned with OKEN Scanner

O

odios, oasă : care provoacă ură, indignare, dezgust, respingător, detestabil.
oracular, ă : 1) adjectiv — prevestitor, profetic ; 2) adverb, a vorbi oracular ; a se exprima sentenţios şi neînţeles.
osmoză : proprietate de a difuza o substanţă, de a o transmite ; (figurat) — întrepătrundere, interdependenţă, legătură totală (osmotică).

P

patetic, ă : plin de patos, care emoţionează, impresionează.
patos : însufleţire pasionantă, avânt, entuziasm.
perihelie : punctul cel mai apropiat de soare de pe orbita unei planete, momentul când planeta trece prin acest punct ; (figurat) perihelie spirituală, trăire olimpiană, de elevaţie şi extaz.
pletoric, ă : care are prea mult sânge ; (figurat) bogat, excesiv — „stil pletoric".
(a) potenţa : a întări, a intensifica, a accentua.

R

realism : curent, tendinţă de a reda fidel realitatea cu trăsăturile ei tipice.
(a) se resemna : a se împăca cu o situaţie rea, defavorabilă ; a accepta, a suporta un rău fără împotrivire.
(a) revela : a se dezvălui treptat ; a destăinui.
reverie : visare.

S

satiră : operă literară prin care se biciuesc defecte morale sau aspecte negative ale vieţii etc.
semantică : ramură a lingvisticii care se ocupă cu sensurile cuvintelor, cu evoluţia sensurilor lor ; „Câmpul semantic" — într-un text polarizează cuvintele în jurul unei idei sau sentiment (deşi aceste cuvinte fac parte din foarte multe familii de cuvinte).
serafic : îngeresc. Se foloseşte şi cuvântul serafimic cu derivă din substantivul „serafim" — înger.
sideral, ă : astral, privitor la astre.
sintagmă : grup de cuvinte, expresie, unitate ideatică.
solemn, ă : care are caracter ceremonios, plin de fast sărbătoresc ; important, grav, serios ; desăvârşit, intens, profund ; grandios, maiestos.
a spolia : a despuia pe cineva de avere, de drepturi, de libertăţi prin forţă ; a prăda, a jefui.
(a) stigmatiza : a înfiera, a atrage dispreţul public asupra (cuiva) ; a desonora.

Ş

şoim : pasăre ageră, puternică, răpitoare ; (figurat) — viteaz, semeţ, neînfricat, imbatabil (de neînvins).
şoimar : crescător de şoimi folosiţi la vânătoare.

Scanned with OKEN Scanner

şoimeşte : ca şoimul, ager, sprinten, iute.
şnapan : şarlatan, pungaş, potlogar.

T

teluric, ă : pământesc ; care aparţine pământului, privitor la pământ.
tenace : stăruitor, perseverent, persistent, dârz.
tevatură : zarvă, gălăgie, bucluc, neplăcere ; tulburare, încăierare, răscoală, răzmeriţă.
tipic, ă : care prezintă particularităţile proprii unui tip ; totalitatea caracterelor unui fenomen artistic sau a unui personaj literar, care exprimă în artă esenţa realităţii.
tradiţie : datină, obicei ; moştenire de obiceiuri, datini, credinţe care se transmit (prin viu grai) din generaţie în generaţie şi constituie o trăsătură specifică a unui popor sau a unui grup social.

U

univers : lumea în totalitatea ei nemărginită, în timp şi în spaţiu, infinit de variată (ca forme).
universal, ă : care se extinde asupra întregii lumi, care cuprinde tot şi este comun tuturor ; general.

V

vajnic, ă : viteaz, energic, viguros, puternic, aprig, înverşunat, strajnic luptător.
vanitos (vanitoasă) : îngâmfat, înfumurat, cel care are ambiţii deşarte ; orgolios — infatuat.
voluptate : plăcerea simţurilor ; desfătare sufletească, încântare.
vultur : a) numele păsării răpitoare, de zi, cu cioc coroiat şi gheare puternice — care se hrăneşte cu animale vii şi cu stârvuri ; cea mai mare pasăre răpitoare din Europa. b) Stindard (drapel) al legiuniilor romane ; c) figură simbolică pe steme, monede, peceţi, steaguri ; d) constelaţie boreală, vizibilă vara.

ÎNVAŢĂ cu PASIUNE CUVINTELE LIMBII NAŢIONALE !
Să le introduci în VOCABULARUL tău ACTIV — cu interes pentru TEZAURUL TĂU SPIRITUAL.

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

* * * **„Istoria literaturii române"**, vol. I — 1964, vol. II — 1968, vol. III — 1973, Editura Academiei Române.

* * * **„De gustibus non disputandum"**, Editura Academiei Române, 1972.

* * * **Dicționar de termeni literari**, Editura Academiei, 1976.

* * * **Estetică. Informație. Programe**, Editura Științifică, 1972.

* * * **„Elogiu folclorului românesc"**, Editura Pentru Literatură, 1969.

* * * **Dicționar de estetică**, E.P., 1972.

* * * **„Dicționar de terminologie literară"**, Editura Științifică, 1970.

* * * **Scriitori români** (cordonatorul Dicționarului — Mircea Zaciu), Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Băileșteanu, Fănuș, Eseuri, Editura Dacia, 1982.

Blaga, Lucian, „Spațiul mioritic", Editura Pentru Literatură, 1986.

Bulgăr, Gheorghe, Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români, Editura Didactică și Pedagogică, 1966.

Călinescu, George, „Istoria literaturii române de la origini și până în prezent" (1941), Editura Minerva, 1982.

Călinescu, George, Principii de estetică, Editura pentru Literatură, 1975.

Călinescu, George, Estetica basmului, Editura Pentru Literatură, 1962.

Cioculescu, Ș., Streinu, V., Vianu, T., Istoria literaturii române moderne, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

Ciopraga, Constantin, Personalitatea literaturii române, Editura Junimea, 1978.

Ciopraga, Constantin, Sadoveanu, M., Fascinația tiparelor originare, Edituar Eminescu, 1981.

Crișan, Constantin, Ieșirea din metaforă, Editura Cartea Românească, 1972.

Croce, Benedetto, Estetica, Editura Univers, 1971.

Dicu, A., Dimitriu, E., Probleme de psihologie a educației, Editura Științifică, 1973.

Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, Eminescu și romantismul german, Editura Eminescu, 1986.

Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, Itinerarii prin cultură, Editura Eminescu, 1982.

Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, Valori și echivalențe umanistice, Editura Eminescu, 1973.

Eliade, Mircea, Aspecte ale mitului, Editura Univers, 1978.

Eliade, Mircea, „De la Zamolxis la Genaghishan", Editura Humanitas, 1990.

Eliade, Mircea, Despre Eminescu și Hasdeu, Editura Junimea, 1987.

Ghiață, Gh., Fierăscu, C., Dicționar de terminologie poetică, Editura Creangă, 1973.

Ghidirmic, Ovidiu, Hermeneutica literară românească, Editura Scrisul Românesc, 1994.

Gilbert, K. E., H., Kuhn, H., Istoria esteticii, Editura Meridiane, 1972.

Ibrăileanu, Garabet, Scriitori români și străini, vol. I și vol. II, Editura Minerva, 1968.

Ionescu, Miron, Clasic și modern în organizarea lecției, Editura Dacia, 1972.

Kernbach, Victor, Dicționar de mitologie generală, Editura Albatros, 1983.

Kernbach, Victor, „Miturile esențiale", Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

Scanned with OKEN Scanner

Lovinescu, Eugen, Istoria literaturii contemporane, Editura Minerva, 1973.
Lukin, I. S., Psihologia preadolescentului, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
Maiorescu, Titu, Critice, vol. I și II, Editura Minerva, 1973.
Marino, Adrian, „Dicționar de idei literare", vol I, Editura Eminescu, 1973.
Mincu, Marin, Critice, vol. I și II, Editura Cartea Românească, 1987.
Mioc, Simion, Anamorfoza și poetica, Editura Facla, 1968.
Munteanu, George, Interpretări și repere, Editura Junimea, 1979.
Noica, Constantin, „Istoricitate și eternitate", Editura Capricorn, 1989.
C. Noica, Constantin, Spiritul românesc în cumpătul vremii, Editura Univers, 1978.
Papadima, Ovidiu, Scriitorii și înțelesurile vieții, Editura Minerva, 1971.
Papu, Edgar, Despre stiluri, Editura Eminescu, 1986.
Papu, Edgar, Din clasicii noștri, Editura Eminescu, 1977.
Papu, Edgar, Motive literare românești, Editura Eminescu, 1983.
Papu, Edgar, Poezia lui Eminescu, Editura Minerva, 1971.
Parfene, Constantin, Teorie și analiză literară. Ghid practic, Editura Științifică, 1993.
Pascadi, Ion, Esteticieni români, Editura Academiei Române, 1969.
Pascadi, Ion, Idealul și valoarea estetică, Editura Politică, 1966.
Pascadi, Ion, Nivele estetice, Editura Academiei Române, 1972.
Petrescu, Ioana, Em., Metodele cosmologice și viziune poetică, Editura Minerva, 1978.
Piru, Alexandru, Poezia românească contemporană, vol. I și II, Editura Eminescu, 1975.
Poulet, Georges, Metamorfozele cercului, Editura Univers, 1987.
Simion, Eugen, Scriitori români, vol. I, Editura Cartea Românească, 1978.
Simion, Eugen, Întoarcerea autorului, Editura Cartea Românească, 1981.
Solomon, Marcus, Poetica matematică, Editura Academiei Române, 1978.
Starobinski, Jean, Textul și interpretul, Editura Univers, 1985.
Streinu, Vladimir, „Versificația modernă", Editura Pentru Literatură, 1966.
Todoran, Eugen, Mihai Eminescu. Epopeea română, Editura Junimea, 1981.
Târcovnicu, Victor, Pedagogia generală, Editura Facla, 1975.
Vianu, Tudor, Arta prozatorilor români, vol. I și II, Editura Pentru Literatură, 1966.
Vianu, Tudor, Studii de literatură română, Editura Didactică și Pedagogică, 1965.
Vlad, Ion, Povestirea destinului unei structuri epice, Editura Minerva, 1972.
Vrabie, Gh., Balada Populară Română, Editura Academiei Române, 1985.
Vulcănescu, Mircea, Dimensiunea românească a ființei, Editura Fundației Culturale Române, 1991.
Vulcănescu, Romulus, „Mitologie română, Editura Academiei Române ,1985.
Zaciu, Mircea, „Masca geniului", Editura Pentru Literatură, 1967.
Wellek, René, „Istoria criticii literare moderne", Editura Univers, 1979.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINSUL

	Autorul	Pag.
ARGUMENT	(A.I.)	3
OPERE LITERARE		
Miorița (Folclor literar)	(A.I.)	5
Greuceanu, (Folclor literar)	(A.I.)	12
Ardealul, de Nicolae Bălcescu	(A.I.)	18
Dan, căpitan de plai, de Vasile Alecsandri	(A.I.)	22
Sobieski și românii, de Costache Negruzzi	(A.I.)	29
Călin (file din poveste), de Mihai Eminescu	(A.I.)	32
Scrisoarea III, de Mihai Eminescu	(A.I.)	37
Amintiri din copilărie (Capit. IV), de Ion Creangă	(A.I.)	43
Amintiri din copilărie (Capit. II), de Ion Creangă	(A.I.)	49
Vara, de George Coșbuc	(A.I.)	63
Pașa Hassan, de George Coșbuc	(A.I.)	57
Plugarii, de Octavian Goga	(A.I.)	67
Limba noastră, Alexe Mateevici	(A.I.)	74
La Vulturi !, de Gala Galaction	(C.C.)	87
Puiul, de I. Al. Brătescu-Voinești	(C.C.)	88
Domnul Trandafir, de Mihail Sadoveanu	(A.I.)	93
Neamul Șoimărești lor, de Mihail Sadoveanu	(A.I.)	97
Noi, de Nichita Stănescu	(A.I.)	113
SUBIECTE		
Subiecte date la Concursul de admitere în sesiunea iunie 1995		117
• **Barem de corectare**	Min. Înv.	118
Subiecte date la Concursul de admitere în licee, sesiunea iulie 1996		119
• **Barem de corectare**	Min. Înv.	120

Scanned with OKEN Scanner

Subiecte date la Concursul de admitere în școli profesionale, sesiunea iulie 1996 121
• Barem de corectare . . . . . Min. Înv. 121
REFLECȚII și ÎNDRUMĂRI . . . . . (A.I.) 122
DICȚIONAR. Elemente de teoria literaturii și de stilistică . . . . . (C.C.) 125
LIMBA LITERARĂ în concepția SCRIITORILOR, ESTETICIENILOR și CRITICILOR LITERARI 130
VOCABULAR . . . . . (A.I.) 132
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ . . . . . (A.I.), (C.C.) 137
CUPRINSUL 139

Tehnoredactare : FLORIN BARBU

Comanda 164
Format 16/70 × 100.
Coli de tipar 8,75

Tiparul executat la Imprimeria „Oltenia"
B-dul Mareșal Ion Antonescu, 102
CRAIOVA — ROMÂNIA

Scanned with OKEN Scanner

ADRESAȚI-VA pentru solicitarea COMENZILOR COLECTIVE la:

„EDITURA SARMIS“ tel. 051-14.38.24, Calea București, bloc B4, Sc. 1, ap. 11 Craiova, C.P. 1100, județul DOLJ

EDITURA SARMIS
oferă pentru:
- Elevi
- Profesori
- Bibliotecile şcolare

CĂRȚI FOARTE UTILE
având
GIRUL COMPETENȚEI PEDAGOGICE
şi de
SPECIALITATE

Aşteptăm
COMENZILE DUMNEAVOASTRĂ
(la adresa de mai sus)
Banii se expediază la Editură pe măsura vânzării cărților

Scanned with OKEN Scanner

„CRITICA, prin limbajul ei, aduce *marile idei* şi *farmecul creaţiei literare* – acolo UNDE SE ÎNVAŢĂ LITERATURA. Orice STUDIU CRITIC este şi DIDACTIC, ÎNVAŢĂ şi se oferă pe sine ca MATERIAL de INTERPRETARE"

(Editorul)

Instruirea şi educarea PREADOLESCENTULUI a devenit foarte importantă.

„Creierul omului are o putere radiantă. Au ajutorul mecanismelor lui structurale şi fiziologice ELEVUL

- înregistrează,
- acumulează,
- sistematizează,
- generealizează,
- descoperă,
- combină în forme orginale,
- creează valori noi prin colaborare cu ALTE CREIERE, ce IMPUN MODELUL"

(Academician Arthur Kreindler)

Propunem

CARTEA NOASTRĂ VA FI UN GHID VALOROS ÎN REALIZAREA PERFORMANŢELOR SPIRITUALE PENTRU TOŢI ELEVII CLASELOR V–VIII

ISBN 973-95919-6-5

Lei 7800

Scanned with OKEN Scanner